

Âsitâne

8

Ağustos 2010

Mevlevî Kültür Dergisi

4

Şaban Karaköse
Hz. Mevlâna'ya Göre
Ramazan ve Oruç

10

Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz
Hz. Mevlâna ve Nefs
Eğitiminde Oruç

14

Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ
Orucun İç Anlamı

20

Ö. Tuğrul İnancı'den Sohbetler
İHLAS

28

Yılmaz Kırıktaş
Divan Edebiyatında
Ramazan

34

Velez İzbudak Çelebi
Vefâtının 18. Yılında
Abdûlbâki Gölpinarlı

48

Ahmet Şahin - Mehmet Kemiksiz
Mûsikî Medeniyetimiz

74

Halep Mevlevîhânesi

Âsitâne

Mevlevî Kültür Dergisi

Yıl 1 Sayı 8

Ağustos 2010

Yayın Tarihi: 10 Ağustos 2010

Semazen Yayın Grubu Adına
İmtiyaz Sahibi ve
Genel Yayından Sorumlu
Mehmet Emin Holat

Yazı İşlerinden Sorumlu
Selin Turan McCallum

Dergi Tasarımı

Muhammed Nur Anbarlı

Kapak Fotoğrafı
Mehmet Günce Akkoyun

Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi
www.semazen.net
Semazen Yayın Grubu
E-Dergisidir.

Merhaba ey şehr-i müfahham (kerem sahibi ay)...

Merhaba ey başımıza, semamıza tac olan rahmetle bilenmiş hilal-ı mücella...

O Ruşeni Tîğ-i yâr (sevgilinin kılıcı) göre nefis, “Halilullah’tan yüzümüz nuru can bula; Allah’ın kurbanlığından tercümanımız ola.” Oruç ay’ının hilali gibi gönüller tezkiye ile incele, mağfiret ve tefekkür dola, cehennem kapısına takva kilidi vurdu mu imân, cennet o cennet ola .
Hablullah (Allah’ın ipi)’da sırat-ı müstakim üzere sıralanmış ümmeti Muhammedî’nin edeb ve sabır selametinde dirliği, imân imâmesi’nde birliği bâki, tesbîh-i tezekkürleri daim ola.
Topraktan, ateşten, sudan ve rüzgârdan dikilmiş olan beden hırkasını çıkarıp, atana, Aşk ihramı bürünene melekût mübârek ola. Ümmetin ve mahlukatın hayrı ve selameti için hizmet görene, rızıklar bol ola. Merhamet ipine sarılıp, beden kuyusundaki hapislikten kurtulma niyâzında olan, Yusuf aleyhisselamın çağrısını duy, duy ki gönüllere zemzem ikram ola. “Küllî şey’in hâlikun illâ vechehu O’nun zatından başka her şey helak olacaktır.”; varlığın nûrunu (bu söz) anlamlandırana, batın zâhir ola. Meca’ ile batn-ı pâkine taş bağlayan, dünyaya rağbet eylemeyen seyyüdü’l-beşer Resûl-u Kibriya aşkıyla nefsin başın ezene, şefaât-û Nebi nasib ola. Hikmet ve manevi lütuf yağdıran Ramazan’ın sabır ve rahmet bulutundan abdest alan can evi daim pür-nûr ola. Aşk ve imân sancağıyla oruç kalkanı kuşanan cengaverin nefsiyle gazası mübarek ola. Gözüne harama ve kusura mil çeken, gönül gözü açıkların seyrü-seferi hayrola. Vücûd-u şehrde esen ihtiras ve tamâ fırtınalarını oruç iklimi ile dindirebilenin nefesindeki Hû demine sefalar ziyade ola. Yüce Rabbimiz, bu mübârek ay’da (şeb-i kadr hürmetine) kalb-i Muhammedî’ye inen Kitab-ı İlâhisiyle kalblerimizi ilim, hikmet, nûr ve sürûruyla süsleye, ser tâ kadem zübde-i ahlâk Efendimizin ve onun sevdiklerinin ahlâkı ile ahlaklandırana, mucizevî kudret-i Kibriyâ ile bir âyet-i kübrâ kıla. Sözü’nün evvel ve ahirini bilenden, Lafz-i Rahmeten lil alemin’den gayrısın susandan, Hayy’dan gelip Hû’ya giden; Hak konuşup, Hakk ile hamuş olanların dillerine, son nefeste kelime-i tevhid ikrarı kolay ola. Âhiret yolculuğumuzda namaz başucumuzda, zekât sağımızda, oruç solumuzda bize yoldaş ola, agûş-ı makber (mezar avucu, içi) elinde tekberi destur ola, bâkiyeleri selamette ola. Allah’a kullukta zenginlik bulan, muhtaçların, mazlumların feryatlarına bîgâne kalmayan fakirlerin bir hurma veya içecek su ikramındaki servet ve sevap hayrına, nân-u nimetleri müzdâd, infâk huzuru daim, ibadetleri makbul ve kabul ola. Namazlarından kendilerine yalnız uykusuzluk kalan, geceleri nice terâvih ve teheccüd namazı kılanların secdesine Hakkel yakın muradı hayr ile hasıl ola. Hak yoluna vefa ayağını koyana oruç ve namaz Allah katında makbul ola. Ramazan-ı şerif ruhaniyeti ile ömür ve akıbet ber-devam ola, mü’minin son nefesini bayram saadetiyle ve huzûr ile verebilmeyi, Cenâb-ı Hakk’ın rızasında kulum, Resûl-u Kibraya’nın ümmetinden dedikleri arasında olmayı cümlemize nasip kıla.

Ey merhametlilerin merhametlisi Rabbimiz! “Oruç ay’ının mükafatını Ben veririm” buyruğu Efendimiz muştusuna, yalnızca Senin rızana ermek için tuttuğumuz oruca, kıldığımız namaza, benliğimizden Sana sığındığımız duâmızda, Habib’ine ve ehl-i beyti Mustafa’ya salavatımıza, bu âciz kullarının niyâzına “Amin” Sen’den nasip ola.

Hiz. Mevlânâ Ramazan

» Şaban Karaköse

Hiz. Mevlânâ'nın Mesnevî-i Şerîf'ini ve Dîvân-ı Kebîr'ini incelediğimizde onun Ramazan ayı ve oruç ibadeti hakkındaki görüşlerini şöylece özetleyebiliriz:

“Oruç sevdası bambaşka bir sevdadır” diyen Mevlânâ, orucu çok özlediğinden ve hasretle beklediğinden bahseder. Bazen ise orucu bir “ana” gibi görür.

Oruç ayı olan Ramazan’a neşeli olarak girilmeli; ona kavuşulduğu için Cenâb-ı Hakk’a şükredilip sevinilmelidir.

Oruç; kişide imanın, Allah’ı sevmenin, O’na bağlanmanın, O’ndan sakınmanın, haramdan kaçınmanın varlığına şahitlik eder.

Ramazan’da sadece yemek ve içmekten kaçınmak değil, kötü söz söylemek ve kötü iş işlemekten de kaçınmak, bunlara sabır göstermek gerekir.

Orucun bazı zorlukları varsa da, yüzlerce çeşit hüneri de vardır. Oruç; şeytanı ve nefsi güçsüz ve etkisiz hâle getirir, maddî ve manevî açıdan temizliği gerçekleştirir, gönlü bedenî isteklerin tahakkümünden kurtarır, nefsi kirlerinden arındırır, ruhu özgürleştirir, gönül gözünü açar, manevî görüşü artırır, sabrı öğretir, bedenî hastalıklardan korunmanın yollarını öğretir, insanın insanlığı olgunlaştırır, manevî rızıklara ulaştırır, Allah’a yakınlaştırır.

Bu namaz, oruç, hacc ve cihad da inanışa tanıktır.

Bu zekât “hediye”, bu hasedi bırakma da “kendi sırrından haber verme” dir.

İhsanda bulunmak, doyurmak, konuk davet etmek: “Ey ulular, biz sizinleyiz, size doğru bir özle inandık” demektir.

Hediyeler, armağanlar, sunulan şeyler: “Ben sizinleyim; seni seviyorum” diye tanıklıktan ibarettir.

Kim, bir mal veya afsun için çalışır, uğraşırsa bu ne demektir? “İçimde bir cevherim var”, demektir.

Allah’tan çekinmemden yahut cömertliğimden bir cevherim var ki bu zekatla oruç ikisine de şahittir.

Ma'ya Göre ve Oruç

Oruç der ki: “Bu, helalden çekindi, bil ki harama ulaşmasına artık imkân yok.”

Zekât der ki: “Kendi malını bile veriyor, artık, kendisiyle aynı dinde, aynı yolda olandan nasıl çalar?”

Fakat bu işleri riya ve tezvirle yaparsa o iki tanık, Allah”ın adalet mahkemesine kabul edilmez.

Avcı tane saçar ama acımasından değil, avlanmak için.

Kedi de oruç ayında oruç tutar ama kendisini av avlamak için uyur gösterir.

Bu eğrilikten yüzlerce kavim, kötü sanılmıştır. Bu kötü kişi, cömert kişilerle oruç tutanların adını da kötüyü çıkarmıştır.

Fakat Allah”ın lütuf ve ihsanı, o eğri işlerde bulunmakla beraber nihayet onu hepsinden de artırır.

Rahmeti, o kötülüğü aşmış, ayın on dördüne bile vermediği ışığı vermiştir.

Allah, onun çalışmasını bu kötülükle karışmadan yıkar; rahmeti onu bu hatadan artırır.

Bu sûretle de Allah”ın yarlıgayıcılığı meydana çıkar, bu miğfer kulun kelliğini örter.

Yağmur, pis şeyleri arıtmak için gökten yağar.¹

Sevgi (kulluk), düşünce ve mânâdan ibaret olsaydı, bize oruç ve namaz lüzumlu olmazdı.

Bağlılık ve sevgiden bir eser olsun diye dostlar birbirine armağan sunarlar.

O armağanlar, bağlılığın ve sevginin şahitleridir. Yani onlarda samimiyet ve beraberlik gizlidir.

¹ Mesnevi, cilt: V, beyit no: 183-199

O ihsanlar, gönülde meydana gelen sevginin görünen şahitleridir..²

Oruca sarıl, sabret; orucu terk etme, her an Hak"tan rızını bekle!..³

Cihad ve oruç güçtür, çetindir. Fakat bu güçlük ve çetinlik, Allah"ın, kulu kendinden uzaklaştırmasından daha iyidir..⁴

"İnsanın namaz kılmayı arzu edişi, oruç tutuşu, hep Hak"ın kulunu kendine çekisindendir."⁵

Oruç yüzünden bizim canımız dirilik elde edecektir!

Ramazan geldi; aşk ve iman padişahının sancağı erişti! Artık maddî yiyeceklerden elini çek! Çünkü göklerden manevî rızık geldi ve can sofrası kuruldu!

Can, bedeninin hantallığından kurtuldu; tabiatımızın isteklerinin eli bağlandı! Aşk ve iman ordusu geldi, sapıklık ve imansızlık ordusunu kırdı geçirdi!

Bir bakıma oruç, bizim kurtuluşumuzun kurbanı sayılır; bizim canımız, onun yüzünden dirilik elde edecektir!

Mademki gönül evine misafir olarak can geldi, onun uğruna bedenimizi tamamıyla kurban edelim.

Sabır, hoş bir buluttur; ondan, hikmet, manevî lütuflar yağar! Bu sebeptendir ki, Kur"ân-ı Kerim de bu sabır ayında nâzil olmuştur!

Bizi kötü işler, günahlar işlemeye teşvik eden kirli nefsimiz, arınmaya, temizlenmeye muhtaçtı! Ramazan gelince, günah zindanının kapısı kırıldı; can, nefsin esaretinden kurtuldu, miraca çıktı, sevgiliye kavuştu!

Bu mübarek ayda gönül de boş durmadı; ümitsizlik perdesini yırttı, göklere uçtu! Can, zaten bu kirli dünyaya mensup değildi, meleklerdendi; onlara ulaştı!

Ramazan günlerinde sarkıtılan merhamet ipine sarıl da, şu beden kuyusundaki hapisten kendini kurtar! Yusuf aleyhisselam kuyunun ağzına geldi, seni çağırıyor; çabuk ol, vakit geçirme!

İsa aleyhisselam isteklerden, beden eşeğinin arzularından kurtulunca, duası kabul edildi! Sen de nefsanî isteklerden temizlen, elini yıka! Çünkü gökyüzünden manevî yemeklerle dolu sofraya geldi!

Haydi, elini ağzını yıka; ne yemek ye, ne iç, ne de söyle! Hakikate erdikleri, Hak"ı buldukları için susup duran ermişlere gelen mana sözlerini, mana lokmalarını ancak Şems-i Tebrîzî'nin himmeti ile bulabilirsin!..⁶

İSLÂM"IN binası beş direk üzerine kurulmuştur. Allah"a yemin ederim ki, bu direklerin en büyüğü oruçtur.

Sen, orucu, şaşılacak acayip meziyetleri bulunan bir şey olarak bil! Oruç, insana can bağışlar. Gönül lütfeder. Sen, şaşılacak bir şey görmek istersen, oruca şaş!

Sen, göklere çıkmak, Mi"rac etmek sevdasındaysan, şunu bil ki, oruç, senin önüne getirilmiş bir Arap atıdır.

Oruç, can gözünün açılması için bedenleri kör eder. Senin gönül gözün kör de, o yüzden kıldığın namazlar, yaptığın ibadetler sana o aydınlığı vermiyor, hakikati göstermiyor.

Oruç, insan şeklindeki hayvanın hayvanlığını giderir. Bu yüzden ki oruç, insanın insanlığını olgunlaştırmaya mahsustur.

Âşıkların hayatı, beden matbahı yüzünden karamıştı. İşte oruç, o matbahları aydınlatmak için çıktı geldi.

Dünyada şeytanın karnını deşen bir bıçağa benzeyen oruçtan daha fazla şeytan öldürücü, nefsin kanını dökücü bir şey var mı?

Padişahlar padişahının kapısında kendisine gizli, özel bir vazife verilmiş, çabucak faydalı olan, kâr bağışlayan kim var? Kim olacak? Oruç!

Oruç, özlem çekenlerin gönüllerini, canlarını öyle tazeleştirir ki, zavallı balığı bile su o kadar tazeleştiremez.

Nefis ile savaşa girişen mücahidin, gönül maksadına ulaşma yolunda oruç, yüz binlerce yardımcı canın yaşayışından daha da iyidir.

İslam"ın binası şu beş direk üstüne kurulmuştur: "Kelime-i

² Mesnevî, cilt: I, beyit no: 2625-2628

³ Mesnevi, cilt: V, beyit no: 1749

⁴ Mesnevi, cilt: VI, beyit no: 1769

⁵ Divan-ı Kebir"den Seçmeler, trc. Şefik Can, cilt: I, gazel no: 375.

⁶ Divan-ı Kebir"den Seçmeler, cilt: I, gazel no: 459.

İslâm'ın binası beş direk üzerine kurulmuştur. Allah'a yemin ederim ki, bu direklerin en büyüğü oruçtur.

şahadet, Zekât, Hac, Oruç, Namaz." Allah'a yemin ederim ki, bu direklerin en kuvvetlisi, en büyüğü oruçtur!

Cenâb-ı Hak, bu beş direğin her birinde orucu, orucun kaderini gizlemiştir. Zaten oruç kadir gecesi gibi gizlidir.

Midesine düşkün olan, çok mide ağrısı çeker, sızlanır durur. Zaten midesine düşkün olanların talihlerinde oruç yoktur.

Oruç, Allah'ın has kullarına Hz. Süleyman'ın saltanatını başışlayan bir yüzüktür yahut da taçtır. Onu ancak seçkin kullarının başlarına giydirir.

Oruçlunun gülüşü, oruçsuzun secdedeki halinden iyidir. Çünkü oruç, o Rahman'ın sofrasına oturtacaktır.

Sen farkında değilsin ama, yemek yediğin vakit, için pislikle dolar. Oruç hamama benzer. Seni maddî ve manevî kirliliklerden, bütün kötülüklerden temizler.

Sen, hiç bilgi nuruyla nurlanmış bir hayvan gördün mü? Beden de bir hayvandır. Hayvanın ardına düşüp de orucu bırakma!

Sen vahdet denizinden ayrı düşmüş bir damla gibisin. Sen aslına nasıl ulaşacaksın? İşte oruç, sel gibi, yağmur gibi seni alır, denize ulaştırır.

Nefsinle savaşa girişince; "Ben orucu öyle ucuza satmam!" diye kendini yere at, ellerini çırp, ayaklarını vur, diret!

Nefsin gönlüne musallat olmuş bir Rüstem'dir ama, oruç onu gül yaprağı gibi tir tir titretir.

İçinde ab-ı hayatın gizlendiği bir karanlıktan bahsederler. Akli başında olanlara o karanlık, oruçtur.

Sen, canının içinde Kur'an nurunu istiyorsan, şunu bil ki, oruç bütün Kur'an'ın tertemiz nurunun sırrıdır.

Gök sofralarının, ruha mahsus sofraların başına tertemiz kişiler oturturlar. İşte oruç, sana, onlarla bir kaptan yemek yedirir.

Oruç seni gün gibi gönlü aydın, canı saf bir hale kor. Sonra da padişahla buluşma bayram gününde varlığını kurban eder, seni varlıktan ve benlikten kurtarır.

Oruç ayına girdiğin zaman, o aya kavuştuğun için Hakk'a şükrederek, sevinerek, neşeli olarak gir! Çünkü Ramazanın gelişinden üzülenlere, gamlılara oruç haramdır. Onlar, oruca layık değillerdir.⁷

ORUÇ AYI GELDİ

Oruç ayı geldi. Hepinize kutlu olsun. Ey oruca yol arkadaşı olan, dost olan kişi! Yolun uğurlu olsun, hoş olsun.

Ben ayı görmek için dama çıkmıştım. Çünkü candan, gönülünden orucu özlemiştim, onu hasretle bekliyordum.

Aya bakayım derken başımdan külahım düştü. Mübarek

⁷ Divan-ı Kebir'den Seçmeler, cilt: II, gazel no: 803

oruç padişahı benim aklımı başımdan aldı. Beni mest etti.

Ey Müslümanlar! Ona gönül verdiğimden beri ben zaten mest olmuşum, aklım başımda değil. Ah, orucun ne de hoş bahtı varmış, ne de güzel devleti varmış, hali varmış.

Bu oruç ayında gizlenmiş eşsiz bir ay var. Hem de Türk gibi oruç çadırında gizlenmiş.

Bu mübarek ayda, oruç harman yerine sıkıntısız, neşeli gelen kişi, o güzeller güzeli aya yol bulur.

Sihhatli, atlasa benzeyen yüzünü kim sarartırsa, o orucun ipekli elbisesini giyer.

Bu ayda dualar kabul olur. Oruçlunun âhı gökleri deler, geçer.

Oruç kuyusunda sabreden kişi, Yusuf gibi aşk Mısır'ında sultan olur.

Ey sahura kalkan, sahur yemeği yiyen kişi! Az konuş, hatta sus! Sus da orucu anlayanlar, oruçtan söz etsinler.

Gel ey Şemseddin, ey Tebriz şehrinin avunduğu büyük insan! Oruç askerinin başkumandanı sensin..⁸

ORUÇ SEVDASI BAMBAAŞKA BİR SEVDADIR

Artık, ekmeğe karşı ağzını kapa, tatlı oruç geldi. Şimdiye kadar, yemenin, içmenin hünerini gördün. Şimdi de orucun hünerini seyret!

Oruç, Meryem oğlu İsa'ya zemzem oldu. Oruç yolculuğuna çıktı da dördüncü kat göğe yükseldi.

Kuşların kanat çırpmaları nerede, meleklerin kanat çırpmaları nerede? Kuşlar yem için kanat çırpıyorlar, melekler ise oruca doğru uçarlar.

Orucun bazı zorlukları varsa da, yüzlerce çeşit hüneri de vardır. Oruç sevdası bambaşka bir sevdadır.

Oruç, çarşafa girmiş, kendini gizlemiş bir güzeldir. Çarşafını aç da onu seyret; o ne kadar güzelmış!

Boynunu inceltir ama, seni ölümden emin eder. Mide dolgunluğu, rahatsızlığı, fazla yiyip içmeden meydana gelir. Oruç ise seni manen mest eder.

Otuz gün ramazan denizinde bir baştan bir başa, bir uçtan bir uca yüzer durursun. Sonunda oruç incisi elde edersin.

Şeytanın bütün hileleri, tedbirleri, bütün okları, oruç kalkanına çarpar, kırılır..⁹

Oruç harmanından can Buğdayı satın al!

Oruç anası keremlerde bulundu, çocuklarına geldi, kavuştu. Çocuğum! Fırsatı kaçırma, oruç ananı sıkıca tut, bırakma!

Oruç anasının güzel yüzünü seyret! Onun lütuf sütünü em! Onun yurdunu yurt edin! Orucun kapısında otur!

Rıza çölüne bak, Allah'ın ilkbaharını seyret! Oruç nergisleri ile dolu olan can cennetini müşahade et!

Ey gonca! Sen çok güçsüzsün. Gelişmemişsin. İpte oynayan bahar cambazı gibi sığra, oruç çemberinden geç!

Ey gül! Kanlara batmışsın, hal böyle iken, neden gönlün hoş, neden gülüp duruyorsun? Yoksa Halil'in İshak'ı mısın ki, oruç hançerinden hoşlanıyorsun?

Neden ekmeğe aşıksın? Bahar mevsiminde gençleşen dünyayı seyret! Oruç harmanından can buğdayı satın al!..¹⁰

Ey gönül; oruçlu iken Allah'a misafirsin!

Ey gönül! Oruçlu iken Allah'a misafirsin; sana gökyüzü sofrası yakışır!

⁸ Divan-ı Kebir'den Seçmeler, cilt: III, gazel no: 1119

⁹ Divan-ı Kebir'den Seçmeler, cilt: III, gazel no: 115

¹⁰ Divan-ı Kebir'den Seçmeler, cilt: III, gazel no: 1175

Sen, bu mübarek ayda cehennem kapısını kapadın!
Böylece sen, cennetten binlerce kapı açarsın!

Topraktan, ateşten, sudan, rüzgârdan dikilmiş olan beden
hırkasını çıkar, at!

Can, aşkın kapısına geldi de; "Beni affet; sen, özürlerin
canısın!" diye yalvardı!

"Ey aşk!" diye sızlandı. "Bu ayda özrümüzü kabul et; hata
ettik!"

Aşk da, gülerek cana dedi ki: "Senin elini tuttum!
Biliyorum ki sen, elsisin, ayaksısın!"

Hekimim; ben, sana perhize girmeni emrettim! Çünkü
sen, bu korkunun ve ümidin hastasınsın!

Perhize gir de, sana bir şerbet yapıp sunayım; onu içince
sen, hiç kendine gelmeysin!"

Sustum; artık bunu aşk anlatsın! Çünkü onun gözü,
canlara can katar!..¹¹

Ramazan ayında gereği gibi oruç tutarsan, senin vücut
toprağını altın ederler. Senin fani varlığını taş gibi ezerler
de göğe sürme yaparlar. İftar vaktinde yediğin yemek
lokmasının her biri, birer mânâ incisi olur. Ramazan'da
yemekte, içmekte, kötü söz söylemekte, kötü iş işlemekte
sabırlı olduğun için, bu sabır, senin manevî görüşünü
artırır, gönlünün gözünü açar..¹²

E-Mail: iletisim@fihimafih.org

¹¹ Divan-ı Kebir'den Seçmeler, cilt: III, gazel no: 1326

¹² Divan-ı Kebir'den Seçmeler, cilt: IV, rubai no: 368

Ramazan geldi; aşk ve iman padişahının sancağı erişti!
Artık maddî yiyeceklerden elini çek!
Çünkü göklerden manevî rızık geldi ve can sofrası kuruldu!

Hiz. Mevlâna ve Nefs Eğitiminde Oruç

» Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz

“Oruç tutarak kötü huylardan gereği gibi temizlenirsen, ermiş kişilerin peşine düşer, göklere yükselirsin; orucun mânâ ateşiyle mum gibi yanar, nûr olursun.” Hz. Mevlânâ (k.s)

Mevlânâ'ya göre hayatın mânâsı aşkla anlaşılır. Aşk da mârifetle gerçekleşir. Ancak aşk ile mârifet bileşik kaplar gibi birlikte yükselirler. Mârifet arttıkça aşk artar, aşk yükseldikçe de mârifet yükselir.

Mevlânâ, aşkı mârifetin merkezine koymuş olmakla birlikte mârifete ermede ibâdetin önemine dikkat çeker. Özellikle de oruç ibâdetinin mârifete erdirici özelliği üzerinde durur ve der ki:

“Oruç tutarak kötü huylardan gereği gibi temizlenirsen, ermiş kişilerin peşine düşer, göklere yükselirsin; orucun mânâ ateşiyle mum gibi yanar, nûr olursun.”

Mevlânâ'ya göre namaz da, oruç da, hac da, Allah yolunda savaş da, insanın “elest bezminde” verdiği söze şahidlik ederler. Zekât vermek, dostlara armağanlar sunmak, hasedden vazgeçmek, içteki ezel sırrına şâhidliktir. Misafir dâvet edip doyurmak, iyilik ve ihsânlarda bulunmak, Allah'a verdiğimiz sözde durmak demektir.

Mevlânâ'ya göre oruç, hâl diliyle şâhidlik edip der ki: Şu kişi, helal lokmayı bile senin emrine uyarak yemedi, su içmedi. Nasıl olur da harama el uzatabilir?

Tasavvufî telakkîde, sâlikleri Hakk'a erdirici, vuslata vardırıcı üç usûl vardır. Ahyâr, ebrâr ve şüttâr yolu. Ahyâr yolu nafile ibâdet ve zühd; ebrâr tarîkı riyâzat ve mücâhade; şüttâr ise aşk ve cezbe yoludur.

Mevlânâ genelde şüttâr yolunu izleyen bir sûfî olarak bilinirse de riyâzat ve mücâhededen uzak değildir. Hattâ zaman zaman riyâzat ve mücâhede onda çok öne çıkmaktadır. Riyâzatın bir unsuru demek olan açlık ve orucun Allah'ın kullarına mânevî bir gıdası olduğunu,

bu yüzden ahmak dilencinin bundan nasîbi olmadığını söyler. Mevlânâ şöyle der: Midesine düşkün olan adam ölünce, ekmek onun üstüne düşer ve: Ey açlık korkusundan kendisini öldüren kişi, işte sen göçüp gittin, öldün; ekmeğin kaldı. Haydi kalk da uğrunda can verdiğin ekmeği al bakalım, der.”¹

Mevlânâ'nın gözünde oruç, gökler ötesinden gelen mânevî bir azıktır, bir semâvî sofradır. İnsan, oruç tutmak suretiyle o sofraya oturarak günahlardan temizlenir, hafifler ve çok iyi hâle gelir.

Orucun güzelliği, insana yokluğu ve yoksulluğu hatırlatması; insana fakirin dilinden anlayacak bir duyarlılık kazandırması ve en önemlisi varlık iddiâ ve sevdâsından kurtarmasıdır. İnsan, oruç sâyesinde fakr duygusuna erer. Fakr, kulun Allah'a muhtaç bir âciz olduğunun itirafıdır. Fakr sâyesinde kul yücelir. Çünkü fakr, bu yolda ilerleyenlerin mürşididir. Gönüller de fakr ve yoksulluğa mürîd olmaya adayıdır.

Mevlânâ, insanların azık ve rızık derdiyle telaşlanmalarını bir çeşit güvensizlik olarak görmekte ve tevekkül eksikliği olarak değerlendirmektedir. Mevlânâ der ki:

Kendine gel. Allah'a tevekkül et ve güven! Açlık korkusuyla elin ayağın titremesin! Senin rızkın, senin ona âşık olduğundan daha çok sana âşıktır.

Rızkın sana âşıktır, o senin sabırsızlığını bilir de emekleye emekleye sana doğru gelir. Ey rızkının geç kaldığından korkan zavallı! Sabrın olsaydı rızkın gelir, âşıklar gibi sana sarılırdı.

¹ Şefik Can, Mevlânâ, s. 422 vd. Dîvân-ı Kebîr, II, 892.

Açlık korkusundan ne diye titriyorsun? Allah’a tevekkül ile pekâlâ tok yaşayabilirsin.²

Allah’a güvenin insana verdiği pozitif enerji, insanın hayata bakışını değiştirecek güçtedir. Ayrıca böyle bir tevekkül duygusuyla elde edilen mânevî güç, insanın hayatın zorlukları ve yokluklarına tahammül gücünü artıracak gibi, hazz ve zevkini de artırır. Nitekim Mevlânâ şöyle bir kıssa nakleder: Adamın biri, küflenmiş ekmeği iştahla yerken gördüğü birine: “Bu küflü ekmeği nasıl bu kadar iştahla yiyebiliyorsun?” diye sorar. Adam der ki: “Sabrın sonunda açlığım iki misli arttı ve bu küflü ekmek bile bana helvâ gibi gelmeye başladı.”

Sabredince kavuştuğu nîmet, insanın gözünde daha da büyür. Açlık ve açlığa sabır, Allah’ın has kullarına bir lütfudur ki insanlar bu sâyede nefislerini yenerek arslanlar gibi güçlü olurlar.

Açlık zahmeti öbür zahmetlerden daha kolaydır. Ayrıca açlıkta yüzlerce hüner ve fayda vardır. Açlık ilaçların pâdişâhidir. Bütün hastalıklar onunla iyileşir. Bütün yemekler açlıkla güzelleşir. Tok iken ağlamak bile zordur.

Boş karın şeytanın zindanıdır. Çünkü karnı aç adamın ekmek derdi, yemek sevdâsı; hile yapmasına, kötülük işlemesine engel olur. Boş iken şeytana zindan olan karın, yemekle dolunca içinde şeytanların kaynaştığı bir pazar olur.

Mevlânâ’ya göre ruh ve beden sağlığı arasında bir denge vardır ve bedene gelen eziyetlere sabır, ruh sağlığını temin eder. Bir Hak yolcusu riyâzat ve mücâhedede rûhun bakâsını bulmasa; ölümsüzlüğe kavuşmasa, fazla oruç tutmak ve yorucu ibâdetlerle meşgul olmak sûretiyle bedenini hırpalar mı?

Bedenin gıdâsı, topraktan yetişen çer-çöp gibi maddî şeyler; rûhun gıdâsı ise mârifet ve aşk gibi mânevî şeylerdir. İnsan, bedenine özendikçe toprağa, çamura, ota, samana bakar. Rûhuna özendikçe gül ve yâsemin demek olan mârifet, irfân ve aşka yükselir. Nitekim Mevlânâ der ki:

Mideni reyhana, güle alıştır da peygamberlerin elde ettikleri hakikati, hikmeti elde et! Onların mânevî gıdalarını bul. Mideni şu samandan, arpadan vazgeçir de reyhan ve gül yemeye başla!

Ten midesi, insanı samanlığa doğru çeker, gönül midesi ise reyhanlığa götürür. Samanla arpayla beslenen hayvan, kurban olur. Hak nuru ile gıdalanan ise Kur’ân olur.

Varlığının yarısı misktir, yarısı da iğrenç pisliktir. Aklını başına al da pisliği artırma, miski artır. Mideden vazgeçip gönüle doğru yürü de Allah sana perdesiz olarak gelsin.³

Mevlânâ’ya göre bu dünyanın yağlı ballı yemeklerini yemek tehlikelidir. Bu dünya yemekleri Allah yemeğine engel olur. Allah yemeğinden denizler kadar yemeli, dünya yemekleri için oruca sarılmalı onu terk etmemelidir. Sabır her an Allah rızkı olan mârifet ve muhabbeti berâberinde getirir.

Çevresine, sevenlerine ve yolunu izleyenlere orucu, açlığı ve mârifete ermek için riyâzatı tavsiye eden Mevlânâ, kendi hayâtında da oruç ve açlığı son derecesine vardırmıştı. Senelerce midesini tıka basa doldurmaktan kaçınımıştı. Şems-i Tebrizî ile ilk buluşmalarında altı ay berâber olmuşlar; asla yeme-içme işinin derdinde olmamışlardır. Mevlânâ’nın lokmaları sayılacak kadar az olurdu ve: “İçimde öyle bir ejderhâ var ki, yemeğe tahammül edemiyor” derdi. Evinde yemek pişirme külfetine girildiği zaman ev halkına kızardı. Yemek işlerinde külfet az olduğu zaman ise son derece sevinç duyar ve hâne halkına: “Bu gün yüzünüzde fakr nûru parlıyor” diye iltifâtlarda bulunurdu.

Ten kalesinde mahpus olan can kuşunun fazla yemekle esâretinin sürdüğüne inanır ve derdi ki:

“Senin gönül kuşun fazla yemekten ötürü bu yumurtayı delip çıkamamıştır. Bu daracık yumurta hapisanesinde kalmıştır. Sen nefis esâreti yumurtasından çık ki kanatlarını açıp bu mânâ semâsında uçabilesin.”

² Mesnevî, V, b. 2848-50.

³ a. e., V, b. 2851-54.

Mevlânâ orucun Allah'tan başka her şeyi terk etmek demek olan gönül orucu türünü tutanlardandı. Nitekim mârifet ehline göre oruç üç türdür:

1. Halkın orucu: Yeme, içme ve cinsî münâsebeti terkten ibârettir.
2. Hâsların orucu: El, ayak, göz, dudak ile diğer organların orucudur.
3. Hâsların hasının orucu: Allah'tan başka her şeyi terk etmek anlamına bâtinî gönül orucudur.

Mevlânâ Dîvân-ı Kebîr'de Ramazan ayını değerlendirirken şu ifâdelere yer verir:

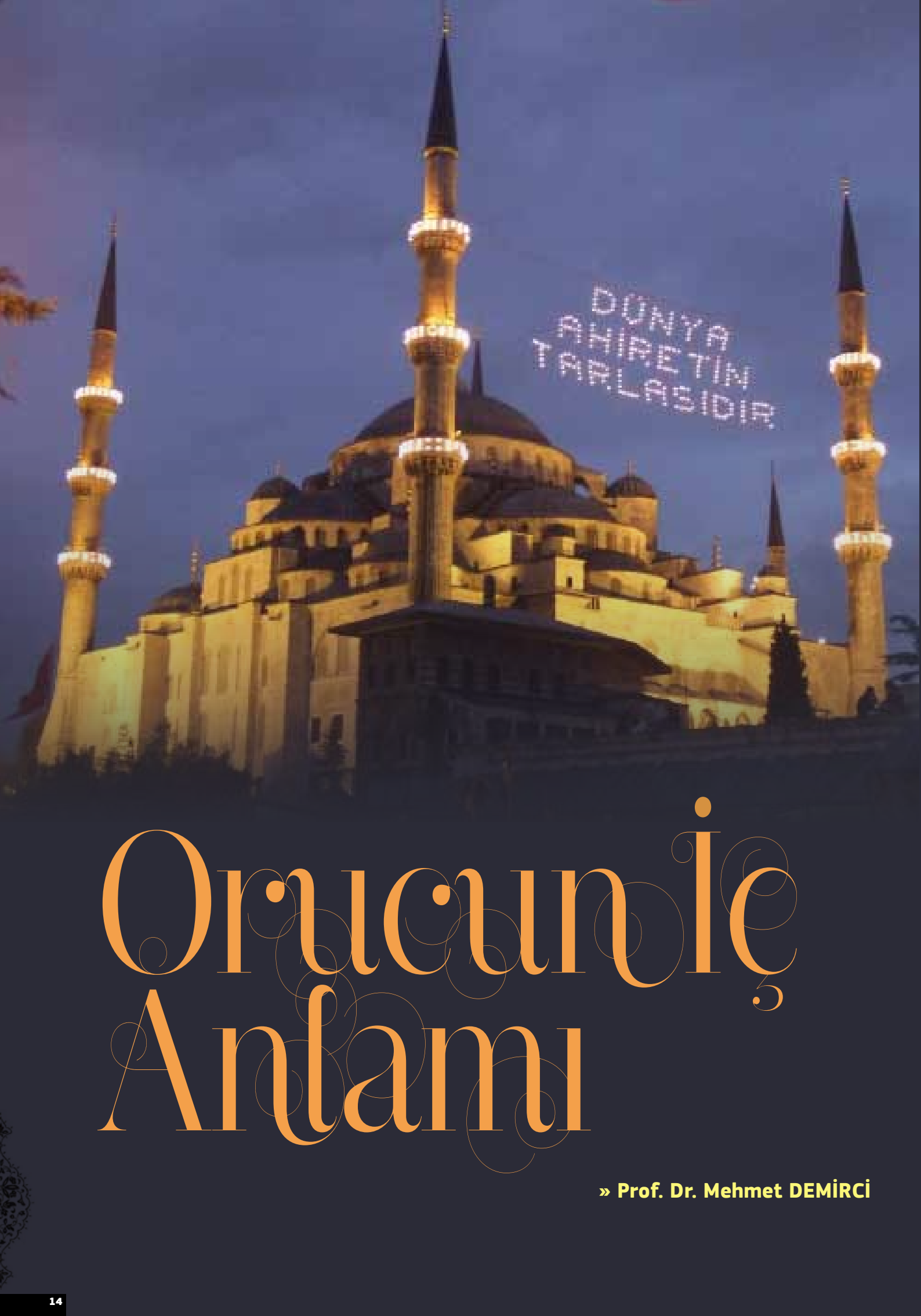
“Ramazan geldi, aşk ve îmân pâdişâhının sancağı erişti. Artık maddî yiyeceklerden elini çek, çünkü göklerden mânevî rızıklar geldi. Can sofrası kuruldu. Can bedeni hantallığından kurtuldu. Tabîatımızın isteklerinin eli bağlandı. Aşk ve iman ordusu geldi. Sapıklık ve imansızlık ordusunu kırıp geçirdi. Bir bakıma oruç, bizim kurtuluşumuzun kurbanı sayılır. Bizim canımız

onun yüzünden dirilik kazanacaktır. Mâdem ki gönül evine misafir olarak can geldi, onun uğruna bedenimizi tamamıyla kurban edelim. Sabır hoş bir buluttur. Ondan hikmet ve mânevî lütuf yağar. Bu sebeptendir ki, Kur'ân sabır ayında nâzil olmuştur. Bizi, kötü işler, günahlar işlemeye teşvik eden kirli nefsimiz, arınmaya temizlenmeye muhtaçtır. Ramazan gelince günah zindanının kapısı kırıldı. Can nefsi esaretinden kurtuldu. Miraca çıktı. Sevgili'ye kavuştu. Bu mübarek ayda gönül de boş durmadı, ümitsizliğin karanlık perdesini yırttı, göklere uçtu. Can zâten bu kirli dünyaya mensup değildi. Meleklerdendi, onlara ulaştı.

Ramazan günlerinde sarkıtılan merhamet ipine sarıl da şu beden kuyusundaki hapisten kurtul. Yûsuf, kuyunun ağzına geldi, seni çağırıyor, çabuk ol, vakit geçirme. İsa, isteklerden, beden eşeğinin arzularından kurtulunca duâsı kabul edildi. Sen de nefsânî isteklerden temizlen, elini yıka. Çünkü gökyüzünden mânevî yemeklerle dolu sofraya geldi, haydi elini ağzını yıka, ne yemek ye, ne iç, ne de söyle, hakîkate erdikleri için susup duran ermişlere gelen mânâ sözlerini mânâ lokmalarını ara!”⁴

⁴ a. e., V, b. 2475-79.

Sen, göklere çıkmak, Mi'rac etmek sevdasındaysan,
şunu bil ki, oruç, senin önüne getirilmiş bir Arap atıdır.

DÜNYA
AHİRETİN
TARLASIDIR

Orucun İc Anlamı

» Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ

İbadetlere değer katan en önemli özellik “ihlâs”tır. İhlâs bir işi sâdece Allah için yapmak demektir. Oruç bu özelliği çok iyi yansıtır.

Bu yazıda asıl amacımız orucun iç anlamı, derunî tarafı üzerinde durmaktır. Ama önce şekil yönüyle ilgili bir kaç nokta üzerinde duralım. Oruç sebebiyle tabîî bir ihtiyaç olan yeme içmeye gündüzleri ara vermenin ne mantığı olabilir? Bu mevsimde bizler en uzun ve sıcak günlerde oruç tutarken, meselâ soğuk olan kuzey yarı küre insanların yeterli kalori ve besin almalarına engel olan oruç ibadetinin onların sağlığına zararı olmaz mı?

Yemeyi içmeyi bırakarak İslâmî anlamda oruç tutmanın soğuk iklimlerde insan sağlığına zararlı olduğu doğru değildir. Biyolojik gözlemler gösteriyor ki, kar yağdığı zaman vahşi hayvanlar yiyecek bir şey bulamazlar. O vakit kış uykusuna yatarlar veya zamanlarını “oruç” tutmakla geçirirler. Bu durum onları ilkbaharın yaklaşmasıyla gençleşmiş bir şekilde harekete sevk eder.

Ağaçlar için de aynı durum söz konusudur. Ağaçlar kışın yapraklarını kaybeder ve uyurlar; hattâ su bile almazlar. Bir kaç aylık bir “oruç”tan sonra, ilkbaharla birlikte gençleşir ve eskisinden daha zinde hale gelirler, yeni yapraklar ve çiçeklerle donanırlar.

Madenlerin bile bu “oruç”a ihtiyacı vardır. Motorlar ve makineler, onların hareketli parçaları belli aralıklarla dinlendirilirler, bu onlara yeni bir güç verir.¹

Bütün organlar gibi sindirim sisteminin de dinlenmeye ihtiyacı vardır. Oruç bu ihtiyaca cevap verir. Ama orucun asıl gayesi bu tür tıbbî faydalar değildir.

İnsan Allah’ının en hârika eseridir. Onda zıtlar birleşmiştir. Bedenle ruh, madde ile mânâ iç içedir. İnsanın mutluluğu bu iki farklı unsurun dengede tutulmasına bağlıdır. Maddi yönümüz

daha somut olduğu için, rûhi güçlerimizi gölgelemek ve ona baskın çıkmak eğilimindedir. Bu eğilim sürekli ve etkili olursa insanın ruhunun olgunlaşması engellenmiş olur. O bakımdan beden ruha boyun eğmesi için, beden gücünü sınırlı tutmak ruhunkini artırmak gerekir.

Bu gayeye ulaşmada açlık, susuzluk, cinsel arzuları sınırlama; dilin, kalbin, zihnin ve öteki organların denetim altına alınması en etkili yoldur. Bu durum tecrübe ile sabittir.

Kişinin olgunluğunun belirtilerinden biri, hayvanî tabiatını aklına ve ruhuna boyun eğdirmesidir. İnsan tabiatı serkeştir, bazen aşırılık bazen yumuşaklık gösterir. Onun aşırılıklarını bastırmak için oruç gibi sert uygulamalara ihtiyaç vardır. Günah işlerse tövbe etmesi ve oruçla telâfi yolunu seçmesi, onun iradesini güçlendirdiği gibi ruhunu arındırır ve teselli verir.

Yememe ve içmeme bir melek özelliğidir. İnsan böyle bir rejimi benimsemekle, meleklerle benzemeye çalışmış olur. Asıl önemlisi, bunu sırf Allah’ın buyruğunu yerine getirmek için yaptığından, O’na daha fazla yakınlaşmış olur. Böylece inanmış insanın en son gayesi olan Allah’ın hoşnutluğunu elde eder.

Oruçtan beklenen bu amacın gerçekleşmesi için dikkat edilmesi gereken şeyler vardır. Oruç bir imsak ameliyesi, yani orucu bozacak davranışlardan uzak bulunma işidir. Kâmil anlamda oruç bütün organlar iştirakiyle gerçekleşir. Şöyle ki:

Mide yemek içmekten korunduğu gibi; dili yalandan, kötü sözden, boş laftan uzak tutmalıdır. Göz harama, yanlış yerlere bakmamalı, kusur aramamalıdır. Kulak gıybet, dedi kodu ve abes şeyler dinlememelidir. En önemlisi de gönül ve zihin güzel şeyler düşünmelidir. Gönül ehli kişiler yalan söylemenin ve başkasını çekiştirmenin orucu bozacağını belirtirler.² Gerçekten

¹ M. Hamîdullah, İslâma Giriş, 93, çev. Cemâl Aydın, Ankara 1996.

² Sühreverdi, Avarif terc. s. 419.

Mevlânâ'ya göre oruç ibadetlerin en büyüğüdür, Kur'an'ın sırrıdır.

organlarının tamamını oruca iştirak ettirmeyi başaramayan kimse, şeklen oruç tutmuşsa da, orucun özünü yakalayamamış demektir. Hz. Peygamber'in "Nice oruç tutanlar vardır ki, oruçtan onlara kalan sadece açlık ve susuzluktur." sözü de bu gerçeği vurgular. ³

Bütün organlarıyla oruç tutan kimse daha dikkatli ve daha ahlâklı olacaktır. Hattâ kendisine sataşanlara bile "Ben oruçluyum" diyerek uymayacaktır. Böyle davranış Peygamber efendimizin tavsiyesidir. ⁴ Ramazan aylarında âsaiyet probleminin azalmasında bu inanışın rolü vardır. İstanbul emniyetinin verdiği bilgiye göre, 1998 senesi yılbaşının Ramazana rastlaması sebebiyle, o geceki trafik kazaları ve âsaiyet olayları geçmiş yıllara kıyasla fevkalâde az sayıda olmuştur.

İbadetlere değer katan en önemli özellik "ihlâs"tır. İhlâs bir işi sâdece Allah için yapmak demektir. Oruç bu özelliği çok iyi yansıtır. Çünkü bir kimsenin oruçlu olup olmadığını bilemeyiz. Bunu ancak Allah'la kendisi bilir. Yani böyle olmalıdır.

Yüce Allah bir kudsî hadiste "Oruç doğrudan doğruya benim içindir, onun karşılığını ben vereceğim." buyurur. ⁵ O bakımdan oruçlu kişi, ihlâsı zedeleyecek tavırlardan uzak durmalıdır. Allah için olması gereken orucunu çevresine sıkıntı vererek yahut da kayırma veya ilgi bekleyerek mânevî değer kaybına uğratmamalıdır.

Gönül ehli kişilerin ahlâkî kurallara uymamayı oruçla bağdaştırmadıklarını söylemiştik. Onların seçkinleri daha da ileri giderler ve "zikr-i dâim"den gaflet etmenin oruca zarar vereceğini belirtirler. Yine onlara göre kudsî hadiste geçen "Oruç benim içindir.." sözünün anlamı "Samediyet bana aittir" demektir. Allah Taâlâ sanki: "Kim benim ahlâkımla ahlâklanırsa, ben ona hiçbir beşerin hayal edemeyeceği biçimde ödüllendiririm.." demek ister.

Bu kudsî hadîsin bir izahı da şöyle yapılır: Orucun hiçbir şekilde zahirle alâkası olmayan gizli bir ibadet oluşu ve başkalarının

onda hiçbir payı bulunmaması dolayısıyla böyle varid olmuş, Yüce Allah devamında: "Onun karşılığını ben vereceğim.." buyurmuştur. ⁶

Üç nevi oruç vardır: Ruhun orucu, aşırı ihtiraslardan uzak bulunmak ve kanaat sahibi olmaktır. Aklın orucu, heva ve heveslere aykırı hareket etmektir. Nefsin orucu yeme içme ve harama karşı perhizkâr olmaktır. ⁷

"Oruç kalkandır" hadisi oruç, insanla mâsivâ yani, insanla Allah'tan gayri şeyler arasında perde olmalıdır şeklinde yorumlanmıştır. ⁸

Hz. Mevlânâ şöyle düşünür: Oruç, ağzı bağlamaya karşı gönül gözünün açılmasına yarar. Can gözünün açılması, bedenî güçleri etkisiz hale getirmekle mümkün olur. Gönül gözü kör olanları hiçbir ibadet aydınlatamaz.

"Mevlânâ'ya göre oruç ibadetlerin en büyüğüdür, insanları mîraca götüren buraktır, Kur'an'ın sırrıdır. İnsanların arzuları ve nefisleriyle yaptıkları savaştır; onlara taze can bağışlar, insanların insanlığını olgunlaştırır. Varlıkta yokluğa ulaştırır." ⁹

Söyleneleri kısaca özetlersek, orucun üç derecesi olduğu görülür: Avâmın (halkın) orucu sabahtan akşama kadar yemekten, içmekten ve cinsel hazlardan uzak kalmakla olur. Havâssın (seçkinlerin) orucu, bunlara ek olarak öteki bütün organları denetim altında bulundurmaktır. En seçkinlerin orucu ise gönlünü Allah'tan başkasının ilgisinden uzak tutmaktır.

Halk, oruç sırasında besinleri mideye sokmaz. Seçkinler, günah ve kötü olan şeyleri organlarına yaklaştırmaz; en seçkinler yani ârifler, âşıklar ve kâmiller, mâsivâyı (Allah'tan gayri şeyleri) kalplerine sokmazlar. Oruçtan asıl beklenen bu son noktayı yakalamaya çalışmaktır.

⁶ Bk. Serrac, Luma terc. 168.

⁷ Kuşeyri, Risale terc. 127.

⁸ Bk. Kelâbâzî, et-Taarruf, çev. Süleyman Uludağ (Doğuş Devrinde Tasavvuf), 204, Dergâh yayınları, İstanbul 1979.

⁹ Müjgân Cumbur, "Mevlânâ'ya Göre Oruç Ayı", 1. Milletlerarası mevlânâ Kongresi tebliğleri içinde, Konya 1988.

³ İbn Mâce, sıyam, 21

⁴ Buhari, savm, 2; Müslim, sıyam, 163.

⁵ Buhari, tevhid, 35; Müslim, sıyam, 64,65.

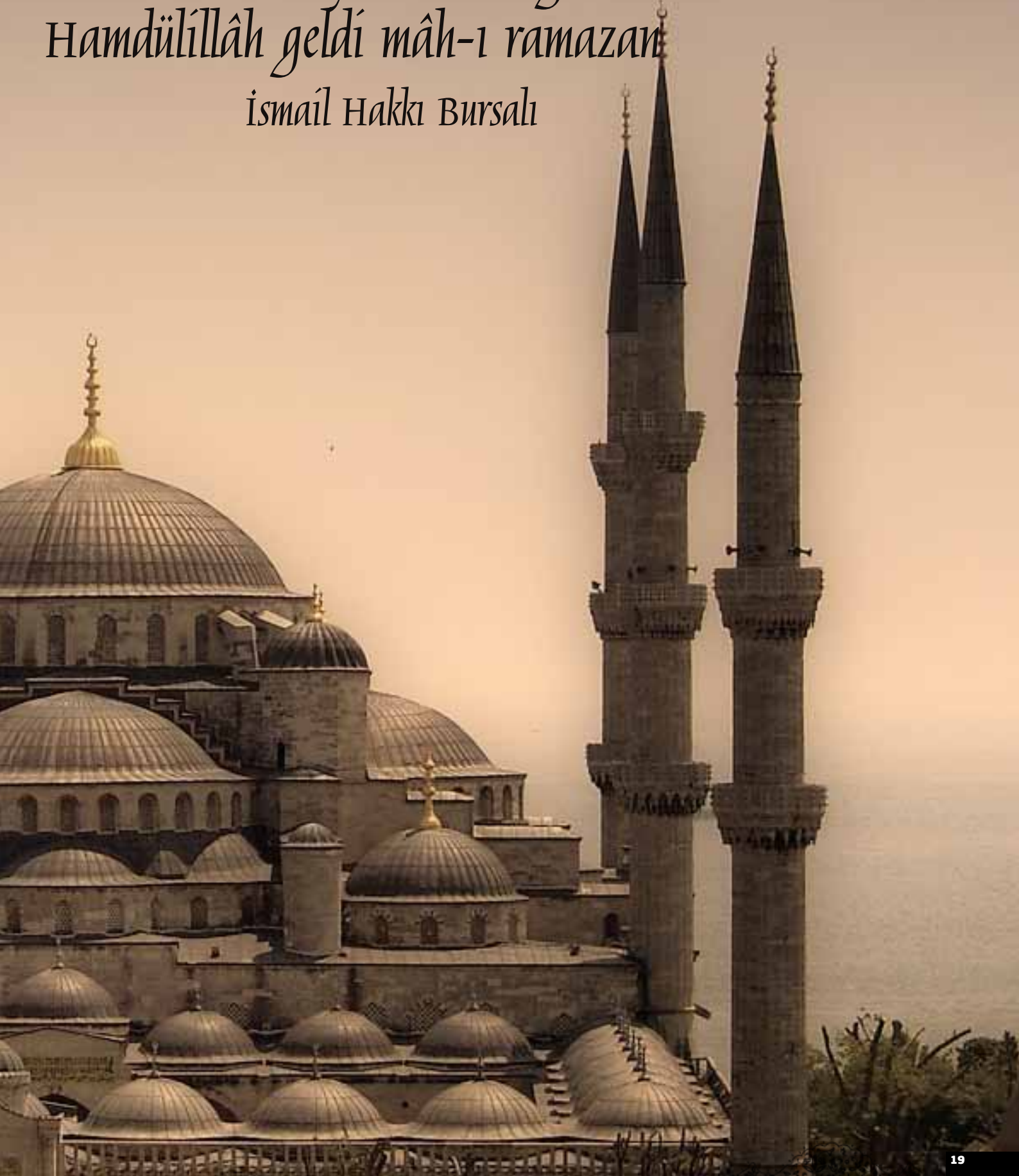
Müjde mü'minler size ihsân-ı Rahman'dır gelen
anına ta'zim edin bu mâh-i gufrandır gelen
İyd-i Ekber her günü Kadr-i mübarek her gece
Ehl-i imâna ne mutlu lütf-i Subhandır gelen
Hâne-i kalbi temizle ho ça istikbal için
Ni'meti mebzûl bir mîhman-ı zî andır gelen
El-hazer senden ikâyet etmesin yarın aman
Derde derman vasl-i cânan itk-i nîrandır gelen
Mâ-sivâdan sâim ol Remzî dilerse vâsıl ol
Râh-i a kı kullara ta'lim-i Yezdan'dır gelen.

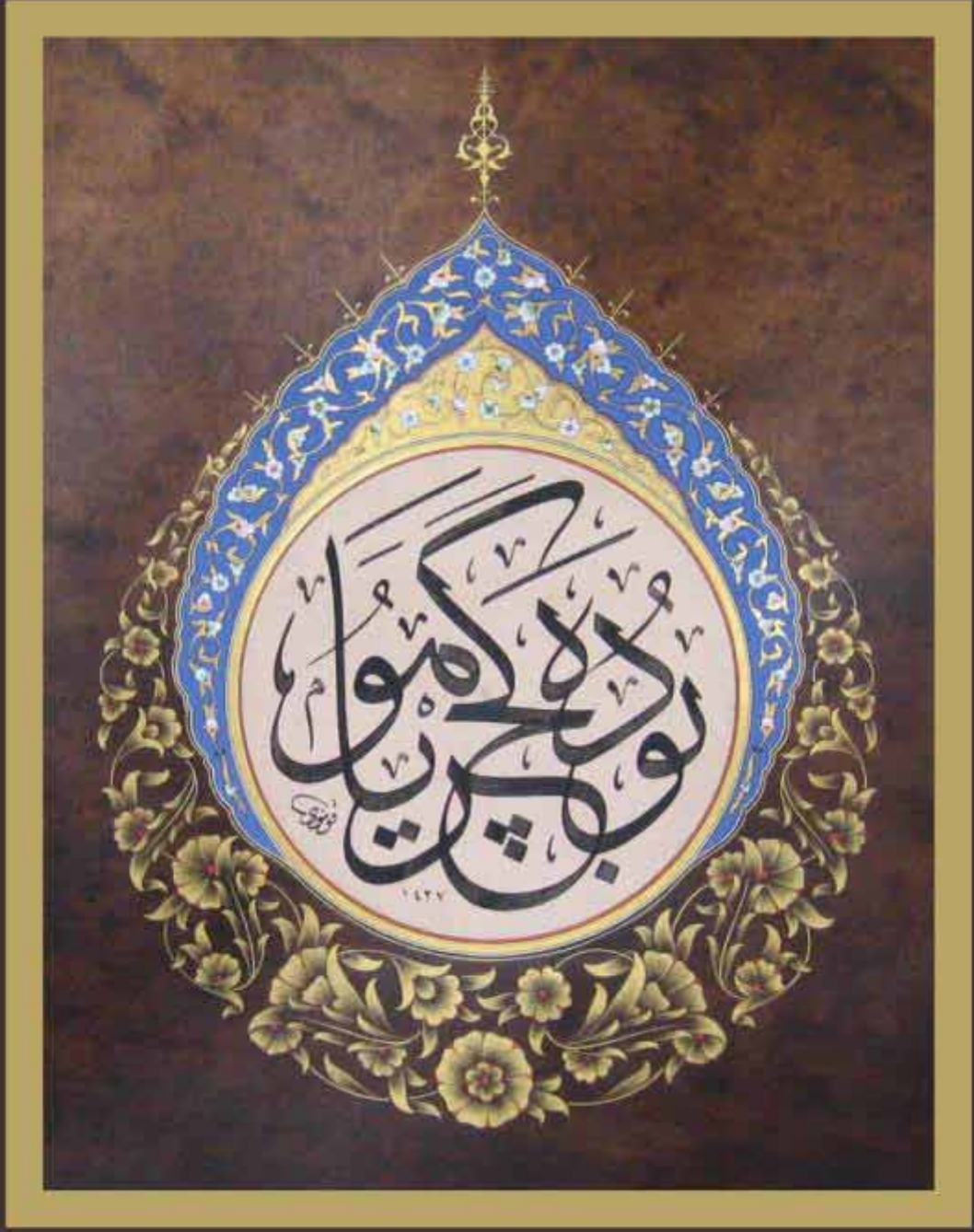
remzi dede

Saye saldı ehli îman üstüne
Hâmdülillâh geldi mâh-ı ramazan
Doğdu ol nûr ehl-i îrfan üstüne
Hâmdülillâh geldi mâh-ı ramazan

Bağlayıp şeytânı bende vurdular
Cümleten ağıâr-ı Hakk'ı sürdüler
Ehl-i Hakk ol ayda Hakk'ı gördüler
Hamdülillâh geldi mâh-ı ramazan
İsmâil Hakkı Bursalı

Hat: Hüseyin Öksüz

Ö. Tuğrul
İnançer'den
Sohbetler

İHLAS

Yaptıklarımızda yapmadıklarımızda hepsi Allah rızası için olmalıdır.

Hayri Akıncı: İhlas konusunda Efendimizin (s.a.v) ibadet ve ihlas arasındaki ilişkiye dikkat çeken hadisleri var. Diğer taraftan gündelik hayatta kullandığımızda da genellikle samimiyeti, içtenliği ifade eden; halis, hulusi, kalp gibi farklı kullanım biçimleri var, bunu ifade eden bir hâl ama elbette ihlas dediğimizde yine kul ve Rab arasındaki ilişki ve kulun, herhalde en basit en kısa tanımı, tarifi ile kulun yaptığı her güzel her hayırlı işi Rabbinin rızasını kazanma niyeti ile yapıyor oluşu diye ifade edebiliriz. Bunu bir başlangıç olarak kabûl edelim.

Ömer Tuğrul İnançer: Şimdi ihlas halis'ten gelir. Biz mesela bir malzeme alırken, özellikle gıda malzemesi; halis süt. Ne demek halis süt? Katışksız demek. Yanına süttten gayrı birşey konmamış demek. Koruyucu madde, su vs olmadan. Koruyucu madde bile ihlası bozar. Keçinin, koyunun, devenin, ineğin memesinden sağıldığı gibi süt'e halis süt denir. Katışksızlık demek. Kul'un her fiili Allah rızası için olmalıdır

Hayri Akıncı: Niyeten katışksız olmalı.

Ömer Tuğrul İnançer: Yaptıkları da, yapmadıkları da. Çünkü biz bazı şeyleri yapmıyoruz. Hırsızlık yapmıyoruz.

Hayri Akıncı: Yapmamamız gereken şeyler anlamında...

Ömer Tuğrul İnançer: Tabii. Niye yapmıyoruz? Allah için yapmıyoruz. Nefsimize kalsa bak ne biçim çalarız. Allah onları da islâh etsin. Bize zararlarını dokundurtmasın.

Hayri Akıncı: Amin

Ömer Tuğrul İnançer: Yani yaptıklarımızda yapmadıklarımızda hepsi Allah rızası için olmalıdır. Bunun içine bir başka zerrecik katılırsa halis olmaktan çıkar. "Ya hu bugünde öğle yemeğini çok kaçırdık. Şu namazı

kılayımda biraz hazmetsin." Bu iptal etmese de iptale yakındır. Çünkü onun adına hazmiye derler. Namaz demezler. "Bu sene oruç tutacağım inşa'Allah, kilo aldım çünkü." Onun adına da perhiziye derler, oruç demezler. Ama iptal etmeyebilir. Münafiğinki gibi değildir. Çünkü orada Allah'ı kandırmak yok.

Hayri Akıncı: Yani aşağı derecelerde var belki...

Ömer Tuğrul İnançer: Allaha arz etmenin yanısıra da, şahsi menfaat temini girdiği için ihlas bozulmuştur ama ameli iptal etmez. Bunu anlatmağa çalışıyorum.

Hayri Akıncı: Burda çok önemli bir nokta bu, şu açıdan; bazı insanlar Allah'a işte ihlasla ibadet etmek istiyor fakat edemiyor. Edemediği içinde tamamen ibadetten mahrum kalıyor. Mesela işte namaz, oruç...

Ömer Tuğrul İnançer: Bu şeytan iğfasıdır.

Hayri Akıncı: Şeytan öyle kandırıyor.

Ömer Tuğrul İnançer: Öyle kandırıyor. Allah'ın Resûlü "Ya Rabbi ben Seni hakkıyla bilemedim, hakkıyla ibadet edemedim." diyor. Biz kim oluyoruz? Hakkıyla ibadet edemedim diye bir an ibadetten vaz mı geçti, bir an tefekküründen vaz mı geçti Resûlullah Efendimiz. Çünkü kulun, Rabbini tam mânâsı ile idrak etmesi, O'nu algılaması, O'na layık davranması mümkün değildir. Hazreti Ebûbekir, Efendimize "Ben Rabbimi algılayamayacağımı anladım." diye arzettiği zaman, "Hah! Anlamışsın!" demiş Efendimiz. O'nu anlayamamak, O'nu algılayamayacağını anlamak, Allah'ı algılamak demektir.

Hayri Akıncı: Dolayısı ile "Ben ihlas ile ibadet yapamıyorum" diyar-ı ibadeti terketmek şeytan kandırmasıdır.

Ömer Tuğrul İnançer: Şeytan iğfasından başka birşey değil, tembellikten başka birşey değildir. Ne demek ihlası ile yapamıyorum? Hangimiz doğru dürüst yapabiliyoruz ki? Zaten günde kıldığımız kırk rekat namaz (sünnetiyle beraber), ömür boyu kıldığımız binlerce rekat namaz, bir kerecik “Allah” diyebilmek içindir. Onun talimidir o.

Hayri Akıncı: Kaldı ki, kim ihlasla yaptım diyebilir ki...Yani ben ihlasla yapamıyorum ne demek? İhlasla yapacağım inşa’Allah demek. İhlasla ibadet yapan birisi, ben ihlasla ibadet yaptım demez herhalde.

Ömer Tuğrul İnançer: O zaman ibadetin sonunda dua edilmez “Kabûl et” diye. Çünkü şarttır “Kabûl et” diye dua etmek...Halis niyet, katıksız demek halis... Bunu temin etmek için ne yapılması lazım geldiği hakkında da büyüklerimizden öğrendiklerimiz var. Kur’ân-ı Kerîm zannedildiği gibi ilim öğrenilecek bir kitap değildir. Onun için tercümesi üzerine hüküm bina edilmez. Kur’ân-ı Kerîm’in muhassehatı vardır; okuyunca algılanan, hissedilen ve yaşanan...’Muhassehat’ demek elle tutulmayan, gözle görülmeyen, beş duyuyla algılanmayan faydalar demektir.

Hayri Akıncı: Güzellikler...

Ömer Tuğrul İnançer: Güzellikten ibaret değildir, faydalar burada. Şimdi, aspirin bakkallarda da satılıyor, eczanelerde de satılıyor. Önüne gelende içiyor. Herkes başağrısı için aspirin alır. Yeni yeni kan sulandırıcılığı da öğrenilip, alınmağa başlandı. Ama midesinde asit miktarı bozuk olan alırsa midesini deler, mide kanaması yaptırır.

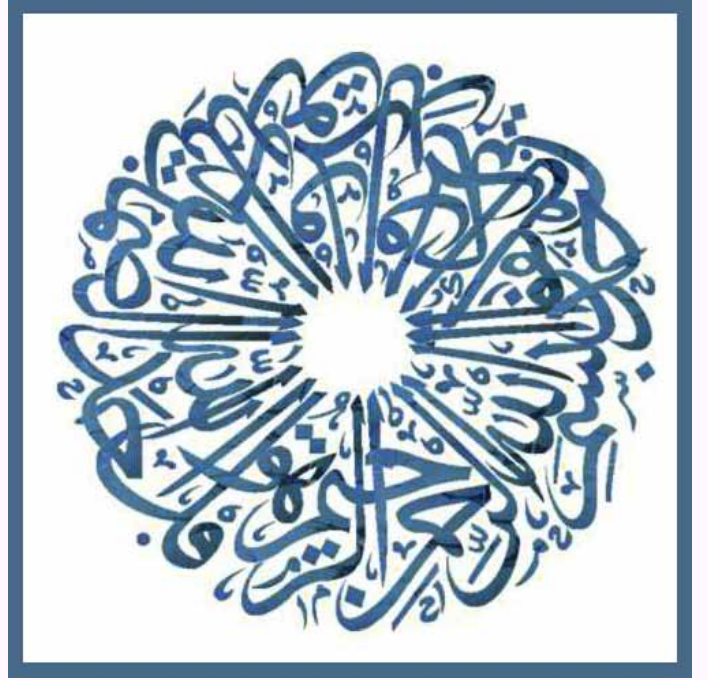
Asit miktarının dengesi meselesi. Yani bakkal’dan ilaç alınmaz. “Asprin baş ağrısını kesiyor. Sen de al.” Belki miden hasta. Onun gibi Kur’ân-ı Kerîm tercümesinden hüküm çıkarılmaz. Bilinmeyen; yani metni okunduğu zaman anlaşılmayan incelikler vardır. Mesela sûre-i Rahman, Kur’ân-ı Kerîm’in arusu’udur. Arusu’l Kur’ân, gelin denir. Gelin; bir evlenme var mı ki gelin olsun? Gelin’in mânâsını anlarsanız bu iş olur. Oradaki gelin ne demek? Yasin-i şerif Kur’ân’ın kalbidir. “Ya hu gözü, ayağı, bacağı mı var ki kalbi olsun!” diye bakıyorsa anlamıyor demektir. Ve ilk çocukluktan itibaren öğrendiğimiz, çoğu zaman yanlış harflerle okumaya çalıştığımız, dilimizin döndüğü, dönmediği; “Kul-fü fallahu efad” gibi, bildiğimiz İhlas-ı şerif...İhlas-ı şerif’in tercümesine bakalım: Allahu Zülcelâl’in halini, sıfatını anlatıyor; doğmamıştır, kimse denk değildir gibi. İhlasla alakalı içinde tek kelime var mı?

Hayri Akıncı: Kelime olarak, lafz olarak tabii yok, ama...

Ömer Tuğrul İnançer: Ama sûre’nin adı İhlas. Kim verdi o ismi ve niye verdi? İşte bakın, müslüman kardeşlerimiz bunu bir hediye olarak, şu sohbetlerin bir hediyesi olarak algılasınlar ki, amelinde ihlas sahibi olmak isteyenler bol bol ‘Kul hüvellâhü ehad’ okusunlar. “Okuyun bir bakın ihlas sahibi oluyor musunuz, olmuyor musunuz görün!” deriz kardeşlerimize. Denemesi bedava. Allah kelâmı üzerinde deneme ve deney yapılacak birşey değildir. Ona rağmen, bu Allah’ın ihsan ettiği ‘Kul hüvellâhü ehad’ ile başlayan sûre-i celilede ki kişiye ihlas kazandırma muhassehatı, faydası her okuyan için geçerlidir. Şimdi bir kafir’in Esmâ-ı Hüsnâ okuması düşünülemez değil mi? Yani öyle birşey yok bir ders

olarak. Biz yurtdışında türlü vesilelerle görev gereği bulunduğumuzda, işte böyle tasavvuftandı, tasavvufî mûsikîsindendi, oradan tasavvuf'un zatı, oradan din falan konuşulduğunda, esma'nın çok önemli olduğu bahsi açıldığında, işte "Ben de esma okumak istiyorum". "Oku kardeşim... 'Ya Hâdî' oku. Allah seni hidayete sevketsin." Ve ben bu mevzularla ilgilendiğim otuzbeş sene içerisinde 'Ya Hâdî' okuyarak İslam ile müşerref olan çok adam tanıdım. Güney Amerika'dan Japonya'ya kadar çok adam tanıdım. Mesela bu şifa için okumak... Kişinin kabûlüdür ve psikolojik bir kabûl ile olursa olur. Benim rahmetli hocam, bu şekilde iddia'da bulunan bir zat'a dedi ki; "Bak şurada uyuz bir köpek var. Bunda algılama yok. Ben şimdi buna okurum, bu üç gün sonra iyi olur. İyi olmazsa ben boynuma eşek yaftası yazarım. İyi olursa sen yazar mısın?"dedi. Cesaret edemedi adam. "Peki niye okumuyorsun şimdi?"dedi. "Çünkü, Cenâb-ı Hak onu öyle yaptı, öyle kalması lazım. Onun ibret olması lazım. Ama sen halen bu fikirde isen okurum," dedi. Bu bir iddia değil, bu kabûl ile alakalı olmadığının göstergesidir. Hangi ağız okursa okusun, ihlas-ı şerif sûre-i celilesinde öyle bir muhassehat vardır ki, o papağan gibi okusa, plak gibi dönse bile ona ihlas kazandırır. Allah'ın kelâmı böyle yücelikler sahibidir. Bunun laboratuvarı, ilmi, fıkıh'ı var mı? Yok. Yaparsan görürsün, yapmazsan görmezsin. Bunu denemek, Allah'ı imtihan etmek değildir. Kendini adam etmektir. Burda haddini bilme mevzû-bahis değil. İhlas kazanmak için mutlaka 'Kul hüvellâhü ehad' okunmalıdır. Küçük yaşta bu sûre'nin öğretilmesi, Kur'ân-ı Kerîm'in en kolay ezberlenen sûresi İhlas-ı şeriftir. Bakın bu sûre'nin iki üstünde yeralan 'Kul ya eyyühel kafirun' çok zor ezberlenir. Bu sadece Arapça bilmeyen diğer ülkeler, diğer milletten müslümanlar için değil, Arap çocukları da zor ezberler. Burada mesele, Allah'ın o sûrelere verdiği özel kudrettir. O kudretten istifade etmek, onun tekrarı ile hasıl olur. Bu asırlardan beri böyle olmuştur ve mutlaka şunu da ilave etmemiz lazım ki, bütün tasavvuf ekollerinde, Turuk-u Aliyye'de, her derviş günde belli sayıda İhlas-ı şerif okur. Bunlar bedava icad edilmiş kurumlar değildir, hikmetlerini anlamak lazımdır. Allah cümlemizi amel sahibi, amelleri'de salih olan şekilde yapan muhlislerden eylesin.

Hayri Akıncı: İnşâAllah. Burda, ihlası kazanmanın yollarından bir tanesini de, özellikle Râbitâ-ı Mevt olduğu; yani ölüm, ölümü düşünmek insanın dünyada baki olmadığını hatırlatır.

Ömer Tuğrul İnançer: O bir kademe içindir. Ölümünden korkan içindir o. Ölümünden korkmayanlar için değildir. Bu nevi şeyler umumi değildir. Bunlar belli gruplara aittir, geçerlidir, doğrudur ama her insan için değildir. Çünkü Mevt'i özleyen öyle büyük veliler var ki; "Nerde Azrail! Nerde kaldı!" diye. Çektiğinden dolayı değil ha, masiva'dan kurtulmak için, dünya hapisanesinden azad olmak için...

Hayri Akıncı: Mevlâ'sına kavuşmak için.

Ömer Tuğrul İnançer: Ayrı değildi ki kavuşsun. Dünya'da ayrı olanlar, ahirette kavuşmazlar. Dünya'da da onlar Mevlâ'dadırlar. Allah'lı yaşayanlar, Allah'la ölürlər, Allah'la olurlar.

Hayri Akıncı: Hani hep öyle ifade edilir ya "vuslat" mânâsı

Ömer Tuğrul İnançer: Yanlış tabirdir. 'Vuslat' demek aradan perdeyi kaldırmak demektir. Dünya arada perdedir, beden arada perdedir. Ama perdeli de olsa dünya'da Allah ile yaşamayanlar, ahirette Allah ile gidemezler. Ahirete gittim, öldüm, Allah'a kavuştum. O kadar ucuz mu? Dünya da kavuşamayan, ahirette mi kavuşacak? O kadar ucuz değil. Doğruları bilmek lazımdır.

Hayri Akıncı: Hocam çok teşekkür ediyorum, Allah razı olsun

Ömer Tuğrul İnançer: Ben teşekkür ederim

* Bu söyleşi Dost TV'de Hayri Akıncı'nın sunduğu ve Ö. Tuğrul İnançer'in konuk olduğu "Gönül İkliminde" adlı program'dan deşifre edilmiştir.

Ankaravî Dede'den Oruç

Oruç, farz bir ibadettir. Orucun farziyyetine ait Allah u Teala, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de Allah'tan korkmanız için sayılı günler olarak oruç farz kılındı" (Bakara, 183-184).

Sıyam, Arapça bir kelime olup sâme/yesûmu fiilinden türetilmiş bir mastardır. Kıyam veznindeki lügatte sıyam, imsake denir. Şeriatte ise bir kimsenin yani bir müslümanın yemeyi, içmeyi ve cinsî münasebeti terketmesidir. Oruca niyet, fecrin doğmasından önce başlayıp, güneşin batmasına kadar olan zaman arasındadır. Şeyh hazretleri, Fütuhât'ında şöyle buyurmuşlardır: "Savm, lugatte rifat nânâsına kullanılır. Nitekim "sâme'en-nehâc, gündüz yükseldi" deni-lir. Orucun yükselmek mânâsına geldiğini ispat eden bir hadis-i şerif vardır ki, onu İmam Nesâî hazretleri rivayet eylemiştir. Bu hadis-i şerife göre: "Adamın birisi Resûlullah efendimize gelerek şöyle demiştir: 'Ya Resûlallah! Bana bir iş buyur ki, onu senden duymuş ve senin isteğinle yapmış olayım.' Resûlullah efendimiz(sav) bunun üzerine şöyle buyurdular. 'Oruç tut. Çünkü orucun misli yoktur.'" Yani bir benzeri yoktur. Orucun ibadetler arasında husûsî bir yeri vardır demektir, bu hadisin açıklaması. Oruç tutan kimse, samediyet sıfatıyla sıfatlanmış olur. Samediyet sıfatıyla sıfatlanmış olan bir kimse, Allah'ın vahdetini daha çabuk bulur. Onun için Allah u Teala, oruç tutanlara karşı ecrini daha çabuk ve hususî olarak vereceğini ifade ederek şöyle buyurmuştur: "Oruç benim içindir. Ve onun ecrini ben bizzat kendim vereceğim." Bu âyet şunu kasdetmektedir: Bir kimse samediyet sıfatıyla, —ki bu Allah'ın sıfatıdır— muttasıf olarak orucunu ikâme ederse, onun karşılığı daha bir apayrı olacaktır. Bu mevzuda Ebu Talib el-Mekkî hazretleri şöyle buyurmuştur:

Eğer kul, Allah'ın sıfatıyla muttasıf olarak orucunu tutarsa, onun karşılığını yani ecrini bizzat Allah verecektir. Allah'ın bilhassa bu orucun, yani bu nevî orucun karşılığını kendisinin bizzat vereceğini ifade etmesinin sebebi budur. Orucun dışındaki diğer ibadetlerin ecrini verecek olan da Allah'tır. Ancak orucun ecrini ve karşılığını bizzat kendim vereceğim, diye buyurmasının sebebi, orucun ibadet olarak karşılığının yani ecrinin daha çok olmasıdır. Çünkü Allah u Teala'nın bizzat kendisini ortaya koyarak, bunun karşılığını ben vereceğim diye ifade buyurması, bir ibadetin karşılığının ne kadar büyük olduğunu ortaya koymaktadır.

Ey kardeşim! Şunu iyi bil ki, heva ve hevesle dolu olan kimsenin bedenine "oruç benim içindir" ifade-i ilâhîsinin o eşsiz kaftanı asla yakışmaz ve "Onun ecrini ben vereceğim" müjdesine ise o kimse asla müstehak olamaz.

İçî nefis ve isteklerle dolu olan

"Oruç benimdir" lezzetini nasıl bulur?

Dinde müjde veren herşeyden daha iyi olan

"Onu ben mükafatlandırırım" cümlesidir.

Meselenin başında ifade ettiğimiz âyet-i kerimede Allah u Teala şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de Allah'tan korkmanız için sayılı günler olarak oruç farz kılındı." Sizden öncekilerden kasıt da Âdem(as)'dan başlayıp da Peygamberimize gelinceye kadar olan ümmetlerdir. Diğer bir mânâ ile Âdem(as)'dan Peygamberimize kadar kendisine peygamber gönderilmiş olan milletlerin hepsidir.

Ey kardeşim! Orucun kendisine mahsus o kadar çok kısımları, faziletine ait o kadar çok hususları vardır ki,

burada hepsini zikretmekle bitiremeyiz. O münasebetle biz burada hususiyetle orucun faziletine ait bazı açıklamalarda bulunacağız ki, Hak yolunda talib olan kimse, Allah'ın şanının ne kadar büyük olduğuna vâkıf ola. Allah u Teala bir hadis-i kudsiyesinde şöyle buyuruyor: “ Oruçlu olan bir kimsenin ağzının kokusu, benim katımda misk kokusundan daha güzeldir.” Salık olan kimse Allah'ın Övmüş olduğu bu kokunun kendi ağzından hasıl olmasını istiyorsa, çoğu günlerini oruçlu olarak geçirmelidir.

Karnını nâfe gibi kuru tut.

Nefesinden çıkan koku, misk kokusu olur.

Dudağından oruç kokusu çıkar.

Bu koku Tatar miskin kokusundan daha iyi olur.

Hakikate vakıf olan meşayihin katındaki bu koku zâhirî mânâsı olarak burunla hissedilen koku değildir. Bu koku bilakis bâtinî olarak idrak edilen güzel kokudur. Bu kokunun hasıl olmasının en büyük sebebi de Allah'a itaat etmektir. Oruç tutan bir kimsenin diğer bir fazileti de şudur: “Oruçlunun uykusu da ibadettir” hikmetince oruç tutan kimsenin hem uykusu, hem tesbihi, hem susması ve hem de konuşması Allah'a taat ve ibadet sayılır. Mevlânâ hazretleri, Mesnevî'sinde bu hususa mutabık olarak çok gazeller ve kasideler söylemişlerdir. Bu kasidelerden bir tanesi de şudur:

Ağzını ekmeğe kapa.

Çünkü orucun şekeri geldi.

Yemenin hünerini gördün.

Şimdi de orucun hünerine bak.

Orucun zararı varsa, yüz türlü hüneri de vardır.

Bir hadis-i şerifte Peygamber efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Oruç cennettir.” Bu hadis-i şerifin mânâsına binaen oruçlu olan kimse, nefsinin ve şeytanın vesveselerinden ancak oruçla kurtulabilir. Ve nefsinin şeytana karşı ancak oruçla muhafaza edebilir. İşte bu sayede oruç, o kimseyi cehenneme giden yoldan alıkoyar ve o yolda bir perde olur. Bu sayede oruçlu olan kimse haliyle cennetin yolunu seçmiş olur. Oruç sayesinde sâlik melekût âleminin kapısını çalmış olur ki, bu kapıları çalan aynı zamanda açlık ve orucun rûhaniyetiyle cennetin kapılarını da çalmış olur. Zira Resûlullah efendimiz(sav) bir hadis-i şerifinde ‘Melekût âleminin kapısı ancak açlık ve susuzlukla çalınabilir’ buyurmuşlardır. Şeytanın yoluna set çekmek isteyen bir talip ve salık ancak aç kalmakla ve susuz kalmakla oruç tutarak şeytanın meclislerinden ve hiziplerinden kendisini korumuş olur. Yine Resûlullah efendimiz(sav) bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor: “Şeytan Âdemoğluna kan gibidir, o ancak açlık ve susuzlukla durdurulabilir.”

Mustafa “Şeytan, insanların mecrasında kan gibi gidiyor. Açlıkla onu pençelemek lazım ki o yol ona dar gelsin” dedi

Hz. Lokman(as) genellikle oğluna şöyle nasihat ederdi: “Ey oğulcağızım! Mideni tamamıyla doldurma. Eğer mideni tamamıyla doldurursan fikrin uyur ve hikmet hapsolür. Azabların ise, ibadet etme hususunda tembelleşir. Bir kimse çok yediği zaman zulümât-ı tabiyyeden (tabîî karanlıktan ve körlükten) aslâ kurtulamaz ve zekâsına ait ışık söner. Işığı sönen bir zekâ ise, marifetle nurlanmaz. Bu kimsenin kalp aynası gafletin kirlerinden, paslarından, bir türlü kurtulamaz ve safâya eremez.

*Gönül çırası tokluktan kararır.
Can dimağı yemekten şaşkın kalır.
Oruç ışığıyla gönlünü aydınlat.
Çünkü ayna cila ile parlak olur.*

Hakikat ehlinin katında orucun üç mertebesi vardır. Bu mertebelerden birincisi âvâmın orucudur. İkinci hâvassın orucudur. Üçüncüsü ise ehâssü'l-havassın, yani azizlerin tutmuş olduğu oruçtur. Avamın tutmuş olduğu oruç, yememek, içmemek ve cima etmemekten ibarettir. Havassın orucu ise gözünü, kulağını ve bütün âzâlarını haram olan şeylerden çekmektir. Ve bütün sahib olduğu vücuduyla nehyedilmiş fiillerden uzaklaşmaktır.

*Orucun Allah katında kabul olması için
her uzuv da gerçekten oruç tutar.*

Üçüncü kısım olarak zikrettiğimiz daha bir özel yeri ehass-ı havâs (havâsın da havâsı) olan kimselerin orucu ise, "De ki o kitabı Allah indirdi. Sonra bırak onları daldıkları sapıklıkta oyalanadursunlar." âyet-i kerimesinin ifadesine binaen tamamen elini eteğini mâsivâdan çekmiş ve bu yolda perhize girmiş olan kimselerin orucudur. Ki bu kimseler hakikî mânâda Allah'ı sevmenin lezzetine erişen kimselerdir.

*Ulu kişilerin orucu yalnız bu değildir.
Her hevesten uzak durmaktır.
Aranmaya layık olmayanı arama.
Söylenmeye layık olmayanı söyleme.
Görölmeye layık olmayana bakma,
Duyulmaya layık olmayanı dinleme.
Hile ve düzene el atma.*

*Emel yolunda ayağını eskitme.
İlim ve ameli riyaadan temizle.
Allah'tan başkasından gönlünü arıt.*

Oruç tutmayı sadece sabahtan akşama kadar aç kalmak olarak telakki eden avam, sabahleyin başlatmış olduğu açlığını, akşamleyin sona erdirir ve akşamleyin iftarını ederek rahatına erişir. Fakat ikinci ve hususiyetle üçüncü kısımda belirttiğimiz havas ve ehass-ı havassın orucu ise bu mahiyetten ziyade bütün bir ömrü kapsayan oruçtur. Yani doğumdan ölüme kadarki olan oruçtur. Daha doğrusu havass orucu sadece sabahtan akşama kadar aç olarak kalmak ne'vinden telakki etmeyip, orucu bütün bir ömür boyu olarak anlamakta ve öyle uygulamaktadır. Kısacası havass için ömür bütünüyle bir oruç demektir. İşte bu hikmete binaen ömürleri boyunca bu kimseler, Allah'tan uzaklaştıran şeylerden uzak kalmakta ve bunlardan sakınmaktadırlar. Mâsivadan el-etek çekerek perhize giren havass, orucu tâ Allah'ın muhabbetine erişinceye kadar devam ettirerek, onun zât-ı ehâdiyyetine saim olurlar. Zât-ı ehâdiyyete erdikten sonra bütün kendilerine yabancı olan herşey yakın olur ve tanış bir hale gelir. Hatta gördükleri herşeyde Allah'ın zuhûrunu müşahade ederler. Bu sâyede Allah'a ulaşmış olmanın sevincinin bayramını yaşayarak tevhidin bahçesine girmiş olurlar. Tevhidin bahçesine girdikten sonra riyazeti terkederler. Nitekim bu mertebeye münasib olarak hazret şöyle buyurmuşlardır:

*Mademki akarsu gördün, teyemmümü bırak,
Mademki kavuşma bayramı geldi, riyazeti bırak.*

Divan Edebiyatında Ramazan

» Yılmaz Kırıktaş

*Merhabâ yâ merhabâ yâ merhabâ yâ merhabâ,
Kıl kudûmunla müşerref kulların âh pür-hatâ
Şehr-i gufrân lutf u ihsânın bize bâreklenâ,
Rabbenâ yâ rabbenâ vağfirlenâ verhamlenâ.*¹

Mübarek üç ayların sonuncusu, Şehr-i Ramazan'a vasil olduk. Allah'ın, inananlara hediyesi olan rahmet ve bereketin taşıdığı bu ayda, orucun feyziyle kalplerimiz yumuşar, yardımlaşma duygumuz kabarır ve ibadet şevkimiz artar.

İlk Teravih namazıyla başlayan bu kutlu yolculuk, Ramazan davulcusunun imsakin yaklaştığını ihtar eden davul sesiyle telaşa döner. Bu telaş üç beş güne kalmaz yerini alışkanlığa bırakacaktır.

İkinci namazından sonra, akşam ezanına yakın, caddelerde bir koşuşturma başlar. Şehrin sokaklarında sağlıklı sollu hâneler'in teker teker bir kandil misali uyanışlarına şahit oluruz. Camilerin minareleri arasına kurulan ısıllı mahya'larda "Safalar geldin" müjdesiyle ihya olan gönüller, bu telaş içinde bir an durup bu mübarek ay'ın ithamını selamlamadan edemez. Hâne içleri dolar, iftariyelikler sofraya çıkarılır ve genellikle Ramazan aylarında ikram olunan yağlı simit, çörek ve sıcak pide'nin sofrayı tamamlaması beklenir. Bütün gün hizmet görmüş ve rızıklarına Ramazan'ın maneviyatından nasip düşmüş, cemallerinde mahmur ve tatlı bir tebessüm görülen mü'minler yağlı simit, çörek ve pide kuyruklarında birbirlerine hal-hatır sorar, oruç aylarını kutlar, mahalledekiler fakir, zengin gözetmeden birbirlerini bu ay içinde muhakkak iftar'a davet ederler. Oruç ay'ının

¹ Saba İlahi.

Merhabâ yâ merhabâ yâ merhabâ yâ merhabâ, Kıl kudûmunla müşerref kulların âh pür-hatâ Şehr-i gufrân lutf u ihsânsın bize bâreklenâ, Rabbenâ yâ rabbenâ vağfirlenâ verhamlenâ

getirdiği bu birlik ve şükür marifetiyledir ki, pideyi elimize aldığımızda hissettiğimiz o sıcaklık elimizi değil kalbimizi ısıtır, adeta... Elbette bu yüzler arasında sükût ederek, kimseye ilişmeden iftar'ı yapmayı bekleyenler de mevcuttur. Halleri cemallerinden okunan sekr-i siyâm'dan müzdarip tiryakilerimizi zorlayan bu süre, ilkinci ezanı ile akşam ezanı arası, onlar için alışana kadar, geçmek bilmez.

Bütün gün Allah rızası için oruç tutan inananların iftar yaklaştıkça, iftar yapmanın sabırsızlığı, oruç tutmanın huzuruna karışır.

Tek başına sofraya oturmayan Hz. İbrahim'in bu âdeti Ramazan Ayı'nda bütün mü'minlerin adetidir ki, mahallenin bütün haneleri mü'minlere iftar vermek için birbiriyle yarışır. Gerek sofradaki çeşitli yemekler gerekse iftar öncesi ve sırasında yapılan sohbetler mü'minin dimağında öyle bir lezzet bırakır ki, bu lezzet Ramazan Ayı'nın en kıymetli hatıralarından biridir.

Saatler günleri, günler de haftaları kovalar ve Şevval Ayı yaklaştıkça bayram heyecanına, Ramazan Ayı'nın bitiş hüznü karışmaya başlar. Arife günü yapılacak son iftar ise insanın boğazına dizilir gibi olur. Ne oruç tutacak bir gün kalmıştır artık, ne de otuz gün boyunca camii cemaatiyle şevkle kıldığımız Teravih namazı...

Dimağımızda ve damağımızda bıraktığı maddi ve manevi lezzetle Ramazan Ayı'nı hep böyle yaşadık ve hatırlarız. Bundan mıdır nedir, televizyonda orta yaşın epey üstünde olanların "nerde o eski Ramazan'lar" serzenişleri, bize hep ilginç gelmiştir. Gerçekten "neydi o eski Ramazan'lar"

"Neydi O Eski Ramazan"lar?

Bu sorunun cevabını, altı asır dünyayı yönetmiş olan "Eski Türk Edebiyatı"nda aramaya karar verdik. ²

² Evimizden uzakta, en temel kaynaklara bile ulaşmakta zorlandığımız bir ortamda yazılan bu yazının, eksikleri içinde barındırdığının farkındayız.. Kaynak olarak Yüksek Öğretim Kurumu'nun tez arşivini kullandık. Kullandığımız kaynakların, hangilerinin yayınlanıp yayınlanmadığını tespit etme şansım olmadığı için, tezin künyesini verme cihetine gittik

Altı asır boyunca çeşitli dönemlerde kaleme alınan eserlerde "Ramazan Ayı" nasıl anlatılmıştı ve bizim yaşadığımız "Ramazanlar Ayı'ndan ne farkı vardı?

Şaire göre "Ramazan" Nedir?

Beyitler arasında yaptığımız gezinti sırasında Ramazan Ayı, bazen "rûze", bazen "savm", bazen de "siyâm" ifadeleriyle karşımıza çıktı. Şairler, genellikle, Ramazanı ayet ve hadislerde geçtiği şekilde vasıflandırmayı seçtiklerini gördük. Aşağıda yer alan paragraflar, çeşitli şairlerin Ramazan'la ilgili görüşlerinin bir araya getirilmesinden meydana gelmiştir.

Bu ay, peygamberler arasında, Hazret-i şah-ı dü-cihan olan Hz. Muhammed'e mahsustur. ³ ve Hz. Muhammed'in (SAV) en sevdiği aydır. Kur'an-ı Hakim de bu ayda inmeye başlamıştır.

Ramazan Ayı, on bir ay gibi uzun bir yolculuktan gelip, aramızda dinlenen bir kutlu bir yolcudur. ⁴ Bu misafirin gelişi gamlı gönüllere sevinç verir. ⁵ Çünkü Allah bu aya (misafire) feyzini Cemal sıfatından vermiştir. ⁶ Ve mümine hediye etmiştir ⁷. Bu ay, Allah'ın feyiz cihetinin yansıdığı aynasıdır ki bu aynadan, ihsan ve kerem gösterir ⁸. Allah bu ayda müminlerin affedilmesini emreder ve müminlere cennet müjdesi verilir ⁹.

Allah, bu ayda, anahtarla rahmet kapısını açar ¹⁰. İnsanlar her dilediğini Allah'tan isteyebilir ¹¹. İnsan, bu

³ Abdülbâki Nasır Dede Divanı (Hz. Melek BİYİK) Yayınlanmamış YLT, İstanbul 1996 s. 1-2

⁴ Eşref Paşa Divanı (Hz.Gülçin TANRIBUYURDU) Basılmamış YLT Ko-caeli 2006

⁵ Seyyid Mehmed Vahyi Divanının Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi (Hz. Murat SUSKAN), Yayınlanmayan Yüksel Lisans Tezi, İstanbul, 2005 s.14-16

⁶ Ağlar Baba Divanı (Hz Necdet TOSUN),Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale, 2002, s.420-422

⁷ 212-214 Çuhadar-zâde Şâkir Divanı (Hz.Fatma DİKBAŞ (TÜYSÜ-ZOĞLU), Basılmamış YLT Ankara 2005, s. 212-214

⁸ Abdülbâki Nasır Dede Divanı , agt, s. 1-2

⁹ Ağlar Baba Divanı , agt, s.420-422

¹⁰ I. Ahmed ve Divanı (Hz. İsa KAYAALP) Yayınlanmamış YLT İstanbul 1991 s.39-40

¹¹ Abdülbâki Nasır Dede Divanı , agt, s. 1-2

gece (Ramazan'ın ilk gecesinde) , elini kaldırıp Allaha dua ettiğinde, melekler, duasına “amin” der¹² ve isteği kabul edilir. Ramazan ayı hürmetine insan, meleklerden üstün oldu.¹³ Muhammed ümmetine Rahmet oldu. ¹⁴ Ramazan İnsan üzerine nurdur, şeytan üzerine ateştir. ¹⁵ Şeytanlar bu gece kaçar¹⁶. Şeytan oruçla, bu ayda hapsedilirdi.¹⁷ Ramazan Ayı “Seher vaktinde (vakt-i temcide) cennet kapıları açılır¹⁸. Bu ayda ölenler cennete gider. Kıyamet günü Ramazan'dan şefaata isteriz.¹⁹

Bu kadar nimetten dolayı, insan bezm-i eleste verdiği sözü tutmalı ve ona, oruç tutarak ve namaz kılarak saygı gösterilmelidir. ²⁰ Zira o öyle bir konuktur ki, Allah bizzat kendisi saygı göstermektedir. ²¹ Dolayısıyla, ona hürmet etmeyenler Allah'tan uzaklaşır. Hürmet edenler ise “Burak” a binerler²², cennete girer ve hurilerle hem hal olurlar. ²³

Orucu gösteren, sadece tesbih ile misvak mıdır? ²⁴ Ramazan'dan önce yemek-içmekle eğlenen müminlerin bu kutlu ayda, günahlarına tövbe etmeleri gerekir. ²⁵ Bu yolla, Ramazan Ayı'nda nefesine esir olanlar kurtulur. Asilerin kusurlarının af sebebidir.²⁶

Şair, bazen de ayet ve hadislerin ifadesi içinde yer almayan benzetmelere de beyitlerinde yer vermiştir.

Bu kutlu ay, sadece insanlar için değil dünya için de önemli bir aydır. Çünkü dünya Ramazan Ayının lutfuyla dönme isteğini yeniler. ²⁷

Ramazan Ayı'na bu anlamaları yükleyen şairlerin şiirlerinde, Ramazan Ayı'nın sosyal tarafı hakkında şu bilgileri aktarmaktadır:

¹² İzzî Divanı (Hz.Abdullah KARA) Basılmamış YLT, İstanbul 2007s 109-110

¹³ Nevres-i Kadim Divanı ve İndeksi (Hz. Şerife YAĞCI), İzmir 1993 , s.89-91

¹⁴ Abdülbâki Nasır Dede Divanı , agt, s. 1-2

¹⁵ Nevres-i Kadim Divanı ve İndeksi , agt, s.89-91

¹⁶ Ağlar Baba Divanı , agt, s.420-422

¹⁷ Nefî Sanatı ve Türkçe Divanı, (Hz. Metin AKKUŞ) Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum 1991,s.126-127

¹⁸ Kastamonulu Şeyh Hasan Efendi Divan-ı Vuslati (Hz. Gülcan Tanırdır) basılmamış YLT Kahramanmaraş 2002, s. 169-170

¹⁹ Kastamonulu Şeyh Hasan Efendi Divan-ı Vuslati , agt, s. 169-170

²⁰ Muhammed Hülûsî Divançesi (Hz.Nergül KÜÇÜKARIKAN) Basılmamış YLT, Kayseri 2006, s.58-59

²¹ Muhammed Hülûsî Divançesi , agt, s.58-59

²² Eroğlu Nûrî, Divânçe-i İlahiyat (Hz. Mustafa TATCI) Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2002 s.169-170

²³ Kastamonulu Şeyh Hasan Efendi Divan-ı Vuslati , agt, s.215

²⁴ İzzî Divanı , agt, s 109-110

²⁵ Muvakkit-zâde Mehmed Pertev, Hayatı,Edebi Kişiliği ve Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili (Hz.Mehmet ULUCAN) Elazığ 2005,s.600

²⁶ Kastamonulu Şeyh Hasan Efendi Divan-ı Vuslati , agt, s.215

²⁷ Abdülbâki Nasır Dede Divanı , agt, s. 1-2

İlk Adım: Hilal Gözleme ve Haber Verme...

Şaban ayı'nın son günlerinde halktan bazı kişiler, Ramazan'ın gelişini tespit etmek için “hilal” gözetlemeye çıkarlar²⁸. Bu gözetleme işi, hava eğer müsaitse şehrin herhangi bir yerinden yapılabilirdi. Eğer hava bulutlu ise yüksek yerlere çıkılırdı. Hilali görenler, birbirlerini tebrik eder. Haber vermek için kadının huzuruna giderlerdi. Hilali görenler, kadı huzurunda şahitleriyle bunu ispat etmek zorundaydılar. İspat ettikleri takdirde, minarelerde kandil yakarak ya da davulcular vasıtasıyla halka duyurulur ve o gece “teravih²⁹” namazı kılınmaya başlanırdı.

Efendim malumdur ki, eskiden Ramazan Ayı'nın gelişinin alameti, şimdiki gibi astronomik hesap yanında, Ramazan Ayı'nın gelişini müjdeleyen “hilal”ın görünmesidir. Bazen hilal, Şaban Ayı'nın otuz güne tamamlamasını beklemez, Şaban Ayı'nın yirmi dokuzuncu gecesini görünüverir. O zaman halk anlar ki, Ramazan Ayı gelmiştir. Ertesi gün oruç tutmak üzere hazırlık yapmaya başlar. Bazen de hilal görünmez. Halk Şaban Ayı'nı otuz güne tamamlayıp, öyle oruç tutma hazırlıklarına başlar. Bu güne “yevm-i şek” tabir olunur ki, hakikaten halk bu gün “Ramazan Ayı”nı gelip gelmediğinin merakı içindedir.

Ancak, halk içinde, bugünün kesinlikle “Şaban'ın otuzuncu günüdür” diye düşünen bir tipimiz vardır ki, o da keyfine düşkün olan rinttir. Bu günde, nasıl olsa Ramazan Ayı daha gelmedi diye, yemeğe içmeğe devam eden rindimiz, “Ramazan Hilali göründü” haberi ulaşınca, yemesini içmesini bırakarak, oruca niyetlenmek zorunda kalacaktır.³⁰

Bu hilal görme işinden rintler kadar, tiryakilerde, rahatsız olurlar. Hatta “bu hilal, Şaban Ayı'nın hilalidir. Buna Ramazan Ayı hilali demek yanlış ve günahdır” ya da “ya hu sizin gördüğünüz “hilal” değil olsa olsa yarım aydır” ³¹ diye itiraz edenler olduğu gibi, zahidi bile korkutacak derecede hırçınlık göstererek, Ramazan başlangıcını bir gün geciktirmeye çalışanlara da şahit oluyoruz. Hatta zahidimiz çok korkmuş olacak ki “Eğer oruç seni çok zorluyorsa dörtte birini tut. Gerisini de bayram farz et.” Fetvasını veriverecektir. Bereket versin ki, Salih Efendi diye bir zat, bu fetvanın geçersizliğini ifade etme cesaretini gösterecektir. ³²

²⁸ Çuhadar-zâde Şâkir Divanı , agt, s. 212-214

²⁹ DURSUNOĞLU, Dr. Halit, “Klasik Edebiyatında Ramazan Konulu Şiirler”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:22, Erzurum 2003, s.23

³⁰ Kami, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkildi Metni (Hz. Kezban ÖZYILMAZ) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Konya 1994,s.48

³¹ Çuhadar-zâde Şâkir Divanı , agt, s. 212-214

³² Çuhadar-zâde Şâkir Divanı , agt, s. 212-214

Hoş safâlar vermiş idi bize vaslın şerbeti Çünkü gitdin firkat etdin âh ü hasret elvedâ Açılır cennet kapusu örtülür nâr-ı cehîm Ey mübârek sabr-ı âlî şehri-gufrân elvedâ

Aslında tiryakinin tek derdi orucun başlaması da değildir. Ramazan hilalinin görünmesiyle birlikte “içki yasağı” da devreye girecek, meyhaneler kapanacaktır.³³ Osmanlı devletinde bu yasak, özellikle Ramazan ayı’nda çok sıkı bir şekilde uygulanır ve tabir caizse, tiryakiye nefes aldırılmazdı. ³⁴

Hilalin ne zaman görüleceği belli olmadığından, bazen imamlar da gafil avlanabilmektedir. İmam efendi, tam yatağını serip yatmaya niyetlenirken, birden Ramazan hilalinin görüldüğü kendisine haber verilir. Kısa bir süre önce yatmağa niyetlenen imam efendi, biraz sonra cemaate teravih namazı kıldirmaya niyet edecektir ³⁵.

Bu teravih namaz aralarında, çeşitli temcidler, ilahiler müezzinler tarafından okunurdu. İlk teravih mahsus “merhaba” redifli şiirler özel bir yere sahipti. ³⁶

Ramazanın gelişi bu şekilde tespit edilip halka duyurulduktan sonra, halkı sahura kaldırmak için bazen davulcu, bazen mahalle bekçisi ve bazen de karşılıklı olarak Ramazan manileri okunmaya başlar. Düşününüz bir, gümbür gümbür davul sesi eşliğinde şu mani okunuyor:

*Gûş et sadâyı bu gece,
Et merhabâyı bu gece,
Benim devletli efendim
Gördüler ayı bu gece*³⁷.

Ya müezzinlerin, kandillerle süslü, yakut gibi parlayan minarelerden³⁸ okuduğu saba makamındaki sabah ezanının, müminlerdeki hazzını bir düşünün. “Müezzinler, bülbüle döndü” diyen şaire hak verirsiniz. ³⁹

Ve Ramazan Ayı...

Müminler, bu ayda af ve mağfirete nail olmak için, Allah’ın farz kıldığı orucu tutmaktadırlar. Artık, önceden yemek-içmekle eğlenen şair, bu ayda tövbe ile meşguldür. ⁴⁰ Her yerde Kurân-ı Kerim okunmaya başlanmış, camiiler her zamankinden fazla dolmaya başlamıştır⁴¹.

İnsanlar ekserisi, Ramazan Ayı’nın manevi ikliminin sefasını sürerken, bu iklimde huzursuz olan tiryakiler ve rint tabiatlı insanlar da yok değildir. Nasıl olmasın ki, senenin on bir ayında eğlenmeyi adet edinen bu tabiatlı insanlar için Ramazan Ayı, her türlü eğlenceden mahrum kaldıkları bir aydır⁴². Bu yüzden her biri bir bucakta perişan bir vaziyette yatmaktadır. Ay boyunca çok zayıfladıklarından şikayet ederler ⁴³. Zaten şair de, Ramazan Ayı’nı “elindeki ateşten hançeri rintlerin üzerlerine atan” bir ay olarak betimlemektedir ⁴⁴. Ama bu aydan sonra eski adetlerine döneceklerini bildiklerinden, sabretmektedirler⁴⁵.

İftar yaklaştıkça, evde iftar yapacak olanları iftar telaşı ve heyecanı sarar. İftar sofrasındaki eksikleri arasında bizim de aşına olduğumuz bir şey de vardır. Pide... Her ne kadar şair onu “çörek” diye nitelese de, günümüzdeki gibi, pide almak üzere tercih edilen yerler vardır. Örneğin şair özellikle “Ayasofya’dan” çörek istemektedir ⁴⁶.

Artık, iftar iyice yaklaşmıştır. Ezanın okunması yakındır. Herkes kulak kesilmiş, ezanı duymayı beklemektedir. Hatta ezanı okuyacak olan müezzinin camiye gidişi bile takip edilmektedir. O anlarda konuşan birisi olursa, sert bir ikazla susturulurdu⁴⁷. Ezan okunmaya başlar... ve iftar...

³³ Çuhadar-zâde Şâkir Divanı , agt, s. 212-214

³⁴ Çuhadar-zâde Şâkir Divanı , agt, s. 212-214

³⁵ Nedim Divanı, (Hz. Abdülbaki GÖLPINARLI) İnkılap ve Aka Yay. İstanbul 1972, s.30

³⁶ I. Ahmed ve Divanı , agt, s.39-40

³⁷ DURSUNOĞLU, Dr. Halit, “Klasik Edebiyatında Ramazan Konulu Şiirler”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:22, Erzurum 2003, s.18

³⁸ I. Ahmed ve Divanı , agt, s.39

³⁹ Seyyid Mehmed Vahyi Divanının Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi , agt, s.14-16

⁴⁰ Muvakkit-zâde Mehmed Pertev, Hayatı,Edebi Kişiliği ve Eserleri, Divanı’nın Tenkitli Metni ve Tahlili , agt, s.600

⁴¹ Seyyid Mehmed Vahyi Divanının Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi , agt, s.14-16

⁴² Neyyir Abdülhalim Dede Hayatı, Edebi Kişiliği, ve Divanının Tenkitli Metni, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1995 s 7-9

⁴³ Ahmed Neyli Divanı (Hz.Atıbey KILIÇ) Yayınlanmamış Doktora Tezi,İzmir 1994, s.248-249

⁴⁴ Nevres-i Kadim Divanı ve İndeksi , agt, s.89-91

⁴⁵ Muvakkit-zâde Mehmed Pertev, Hayatı,Edebi Kişiliği ve Eserleri, Divanı’nın Tenkitli Metni ve , agt,s.600

⁴⁶ İzzi Divanı , agt, s 109-110

⁴⁷ Çuhadar-zâde Şâkir Divanı , agt,, s. 212-214

Bir iftar sofrası...

Sözlü kültürümüz, atalarımızın bilgeliğini yansıtır. Bu bilgelik, yüzyıllar boyunca ibadette veya gündelik hayatta Kuran'a ve sünnete uymanın bir yansımasıdır, desek yanlışmış olur muyuz, bilmiyoruz. Sözlü kültürde yer alan bilgilerin bazıları zamana mal olmuş, bazıları ise, çok şükür, ilim adamlarımız tarafından kaydedilmiştir.

Merhum Amil ÇELEBİOĞLU'nun sözlü kültürden kaydettiği bir şiir... Nasıl iftar etmeli? İşte bu sorunun yanıtını, çok kısa da olsa, bu şiirde buluyoruz.

Orucumuzu ya suyla açmalıyız, ya da hurma ile. Sünnet olan budur. Nimetler fazla olsa da çok yememek lazım. Fazla yemek kişiyi ibadetten alıkoyar çünkü.⁴⁸

Başka bir şiirde, canlı bir iftar tablosu var karşımızda...Şairimiz Refi-i Kalayî, bir iftara davetlidir. İftar verilen yere gittiğinde, içerisi o kadar kalabalıktır ki, kendisine ev sahibinin yakınında bir yer bulamaz. Biraz uzağa oturur ve iftar ederken sohbet edecek arkadaş arar.

Ev sahibine yakın oturanlardan bir keyif ehli, iftarı beklerken uyuyakalmış. On bir ay boyunca keyfine göre davrandığından, oruç tutmakta zorlandığı belli. Bu adam, hem aç olduğu için hem de afyondan zayıflayan midesine kuvvet versin diye, fincan böreğinin birini yerken, diğerini elinde tutuyor. Halk arasında Merakî diye tanınıyor.

Diğer tarafta güzel yüzlü genç ile dağınık saçları, siyah yüzü ve iki büklüm bedeniyle Arap oturuyor. Arap'ın adı Şaban imiş. O kadar samimiler ki aralarından su sızıyor. Arap gözlerini açmış, kedi gibi pastırmaya hayran hayran bakıyor. Diğer yandan mercimek çorbası ile kuskus pilavını bulsa, "cennet yemeği" diye över.

Diğer tarafta uzun boylu bir imam, vaaz veriyor. Ama

uzattığından mıdır nedir, kimse hocayı dinlemiyor. Hoca da aralarında sohbet edenlere kızıyor.

Sofrada Hüznî diye tanınan Adanalı bir şair vardır. Bir yandan tavuk yerken, diğer yandan "Tatar böreğini" ve "paça"yı de gücendirmiyor. "Enginara" cehennem topuzu dese de yer. Yemeğe o kadar düşkündür ki bir gün "Mumbar" yerken parmağını ısırdı ki fark etmiyor. Gerçi iyileşene kadar çık zahmet çekti. Aman Keşkül'den elini çek deme, yoksa fırsat vermez sana da, keşkülünden bir lokma alamazsın. En sonunda hoşafı yemek faslı biter.

Efendim, nihayetle "Yemen Kahvesi" ile iftara son verirler

⁴⁹

⁴⁸ Amil ÇELEBİOĞLU, Ramazan-name, Tercüman 1001 Temel Eser,

⁴⁹ Refii Kalayî Divanı (Hz.Bilal Alpaydın) Basılmamış YLT, İstanbul 2007 s.98-109

Kadir Gecesi...

Bu ayın en önemli günü ise, bin aydan hayırlı olan⁵⁰ “Kadir Gecesi”dir. Akşama kadar Allah rızası için oruç tutan mümin, iftardan sonra elektriğin insanı şaşkına çevirmediği o dönemlerde, her biri bir yıldızla benzetilen kandillerle aydınlanan sokaktan yürüyerek ulaşırdı, camiye. Her köşesi, inci küpelere benzeyen kandillerle⁵¹ aydınlatılan cami diğer müminlerle doludur⁵². Rahmete muhtaç gönüllerin hep birlikte ettikleri duadan sonra, cemaat bu geceyi ihya için evlerine dağılır. Zira bu gece “hab-ı gaflet”le geçirilemeyecek kadar değerli, “ah u vah” edilerek günahlardan tövbe edilecek gecedir.

Müminler, Cebrail (A.S)’ın ve meleklerin, Allah’ın izniyle, yeryüzüne indiği bu gece hürmetine, ettiği duaların kabul edileceğini düşünür⁵³. Gerçi her zaman o ümitle açılır eller Mevla’ya. Lakin bu gece başka... Bu gece “Kurân-ı Kerim”in inmeye başladığı ve bütün günahların bağışlandığı gecedir.

Ruku ve secdeyle geçirilen gecenin sabahına yakın, eller dua içi Rabbine kalkar. Gelin, tam da “Kadir Gecesi” Mevla’ya açılan ellere eşlik eden bir duaya amin diyelim:

...
Ya Rab o geceyse bu mübarek gece lütfet
Eyle onu Tâhir kuluna bâis-i rahmet
Gufranin ile eyle onun zenbini mağfur
ihsanın ile eyle onun kalbini pür-nûr
Her şeyden edüp fazlın ile kat’-ı ‘alâyık
Olsun der-i lutfunda senin kulluğa lââyık
....
Zâtında fena bulması ancak O’na maksûd
Dil-hâhını bahş eyle eyâ Vâhib-i ma’bûd⁵⁴
(Amin)

⁵⁰ Tahirü'l-Mevlevi (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri (Hz.Zülfikar GÜNGÖR) Yayınlanmamış Y.L.Tezi, Ankara 1994, s.257

⁵¹ I. Ahmed ve Divanı , agt, s.39

⁵² İzzi Divanı , agt, s 109-110.

⁵³ DURSUNOĞLU, Dr. Halit, “Klasik Edebiyatında Ramazan Konulu Şiirler”, A.Ü. Tükiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:22, Erzurum 2003, s.22

⁵⁴ Bu şiirin yazılış tarihi 27 Ramazan 1366 (14 Ağustos 1947) dir ki, bir Kadir Gecesi’ne denk gelmektedir. Tahirü'l-Mevlevi (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri (Hz.Zülfikar GÜNGÖR) Yayınlanmamış Y.L.Tezi, Ankara 1994, s.257

Ramazan Bayramı

*Hoş safâlar vermiş idi bize vaslın şerbeti
Çünkü gitdin firkat etdin âh ü hasret elvedâ
Açılır cennet kapusu örtülür nâr-ı cehîm
Ey mübârek sabr-ı âlî şehri-ı gufrân elvedâ⁵⁵*

Ramazan Ayı, nasıl bir “hilal” görünmesiyle başlıyorsa, yine bir hilal görünmesi, ertesi günün bayram olduğunu müjdelere müminlere⁵⁶. Bu nedenle halk, bu hilalin görüldüğü müjdesini bekler. Bu gözetleme işinde rindin yanında biri daha vardır: Vaiz...⁵⁷ Hilalin görüldüğünün müjdesini alan zengin ve fakir sevinir. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Bayram gününde mutlu olmak, hem sünnet, hem âdet, hem de bugünlere hürmettir.⁵⁸

Bayramın gelmesiyle birlikte, Ramazan Ayı’nda tenhalaşan Kağıthane⁵⁹ gibi sayfiye yerleri, güzel yüzlü insanlarla dolmaya başlar⁶⁰. Sayfiye yerlerinde dolaplar kurulur ve dolaplarda halk eğlenir⁶¹. Salıncaklarda güzeller sallanır⁶². Şekerciler, bu safiye yerlerinde şeker satmaktadır⁶³.

Sonuç Yerine

Tiryakilerimiz eskisi kadar niza çıkarmaması istisna edilirse, o günleri ifade eden şiirleri okudukça, eski “Ramazan”ların şimdiki Ramazanlardan bir farkının olmadığını tespit etmek beni hem şaşırttı, hem de mutlu etti.

Şaşırttı, çünkü bu kadar ayniyet beklemiyorduk. Sevindik, çünkü çok güzel yaşanan Ramazanları kaçırmamışız.

Kim demiş “Divan Edebiyatı hayattan kopuktur” diye...

Ramazanınız Mübarek olsun , efendim...

⁵⁵ Saba İlâhi, Güfte: Lâ Edri, Beste: Mehmet Kemiksiz

⁵⁶ Ahmed Neyli Divanı , agt, s.248-249

⁵⁷ Nefi Sanatı ve Türkçe Divanı , agt, s.126-127

⁵⁸ Seyyid Mehmed Vahyi Divanı’nın Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenilmesi , agt, s.174-180

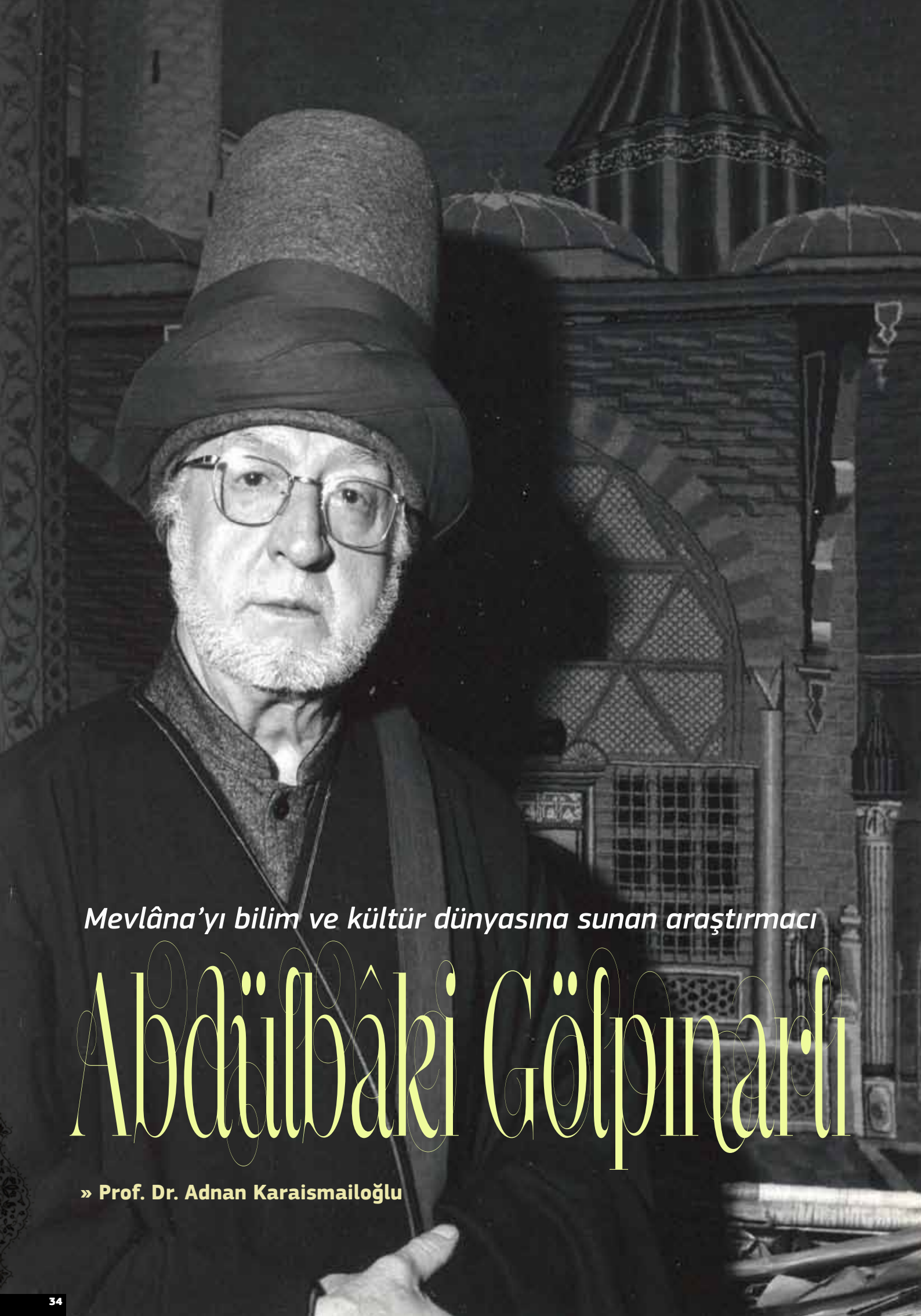
⁵⁹ Çuhadar-zâde Şâkir Divanı , agt, s. 213

⁶⁰ Arapemini Sami Divanı (Hz.Fatma Sabiha KUTLAR) Basılmamış Doktora Tezi, Ankara,1996,s. 432-437

⁶¹ Arapemini Sami Divanı , agt, s. 432-437

⁶² Nefi Sanatı ve Türkçe Divanı , agt, s.126-127

⁶³ Seyyid Mehmed Vahyi Divanı’nın Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenilmesi , agt, s.174-180

Mevlâna'yı bilim ve kültür dünyasına sunan araştırmacı

Abdûlbâkî Gölpinarlı

» Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu

Gölpınarlı: Takdir, bizi bu potada yoğurdu. Doğar doğmaz bu havayı almaya başladık. Gözümüz, Mevlî yüzlerine, kulağımız, âyin ve naat nağmelerine açıldı.

Bu başlık, Yeni Türkiye’de Mevlâna’nın bilim ve kültür dünyamızda yer almasına dikkat çekerken, A. Gölpınarlı’nın bu gelişmedeki yerini vurgulamaktadır. Mevlâna’nın Türkiye’de XX. yüzyılda gerek bilim dünyasında ve gerekse kültür dünyasında tekrar öne çıkmasında Gölpınarlı’nın büyük katkısı vardır. O, bundan 28 yıl önce, Mevlâna ve Mevlevîlik alanında yaptığı çalışmalarla yeni araştırmacılara büyük imkân ve kolaylıklar sağlamış olarak aramızdan ayrılmıştır. Üzülerek ifade etmem gerekir ki İstanbul’dan uzakta Erzurum’da yüksek tahsil yaparak akademik hayata intikal edişim ve onunla görüşmeme vesile olacak bir fırsat oluşmayı sebebiyle onunla görüşüp kendisinden bizzat yararlanamadım. Ancak eserleri ve yazdıkları aracılığıyla ondan istifadem büyük olmuştur. İtiraf etmek gerekir ki özellikle Mevlâna ve Mevlevîlik konusunda yol açıcı ve kolaylaştırıcı varlığı her an şahsım için bir imkân oluşturmaktadır. Onu yakından tanıyan sizlerin karşısında ondan bahsetmek cesareti de bundan kaynaklanmaktadır.

Burada merhum Gölpınarlı’nın yaşam öyküsüne kısaca değindikten sonra asıl olarak Mevlâna araştırmalarındaki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır. Bu hususta öncelikle Mevlâna’nın eserlerinin çevirileri için yazdığı önsözler ve yayınlarındaki üslubu, bize rehberlik edecektir.

Abdûlbaki Gölpınarlı adıyla bildiğimiz Mustafa İzzet Baki, 12 Ocak 1900 günü İstanbul’da dünyaya geldi ve 25 Ağustos 1982 günü doğum yerinde dünyaya gözlerini yumdu. Gölpınarlı, ataları Azerbaycan’ın Gence şehrinde yaşamış olan gazeteci Ahmed Âgâh Efendi’nin oğludur. Gölpınarlı soyadı ata yurdu Gökçay bucağı Gölbulak köyü ile alakalıdır. İzzet Baki, çocukluk yıllarında Mevlevî olan babasının refakatinde Bahariye Mevlevîhanesi’yle buluştu. 16 yaşında babasını kaybedince çalışma hayatına atıldı, kitapçılık ve ilkökul öğretmenliği yaptı. 1930 yılında İstanbul Edebiyat Fakültesi’ni bitirince Konya, Kayseri, İstanbul ve Kastamonu’da edebiyat ve

Türkçe öğretmenliklerinde bulundu. 1939 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde önce okutman, sonra doçent unvanıyla görev yaptı. 1942 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ne geçti. On aylık bir tutuklanma ve yargılanmanın ardından 26 Şubat 1946’da görevine döndü ve 1949 yılında kendi isteğiyle emekli oldu. Mevlâna ve Mevlevîlikle ilgili çalışmalarına bu yıllarda ağırlık vererek Mevlâna’nın bütün eserlerini Türkçeye kazandırdı. Mevlâna’nın bütün eserlerini Türkçeye çevirmiş olan tek kişi olması yanında önemli izah ve yorumlarıyla Mevlâna ve Mevlevîlik araştırmalarında büyük bir yere sahip oldu.

Gölpınarlı, çocukluğundan itibaren Mevlâna ve Mevlevîlikle olan irtibatını şu cümlelerle ifade etmiştir: *Takdir, bizi bu potada yoğurdu. Doğar doğmaz bu havayı almaya başladık. Gözümüz, Mevlî yüzlerine, kulağımız, âyin ve naat nağmelerine açıldı. İnandık, inandırdık. Gördük, beledik. Duyduk coştuk. Ağladık ve ağlattık. Nihayet zaman gözlerimizdeki buğuyu kaldırdı, bizi düşünce sahasına attı. İnancımızı akılla tahlile, duygumuzu, gerçekle tenkide imkân buldu.*¹

Merhum Gölpınarlı’nın hayatı ve eserleriyle ilgili olarak Ali Alparslan², Ömer Faruk Akün³ ve Hatice Aynur’un⁴ yayınları gerekli bilgileri bir arada bulmamıza imkân sağlamaktadır. H. Aynur tarafından yapılan tespite göre Gölpınarlı, 114 kitap (telif ve tercüme), 404 makale yayımlamıştır. Bu tespite göre ilk yazısı 1925’te 25 yaşındayken neşredilmiştir.⁵

¹ Gölpınarlı, Abdûlbaki, Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul: İstanbul Mtb., 1953; gözden geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul: İnkılap, 1983, Ön-Söz, s. 2-3..

² Ali Alparslan, Abdûlbâki Gölpınarlı, Ankara, 1996.

³ Ömer Faruk Akün, Gölpınarlı, Abdûlbaki, TDV İslam Ansiklopedisi, c. XIV (1996), s. 146-149

⁴ Hatice Aynur, Abdûlbaki Gölpınarlı Bibliyografyası, Turkish Studies, Abdûlbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı, 1, c. XIX, (1995), s. XXI-LIV.

⁵ İmtihan: monolog, Tedrisat Mecmuası, s.63 (Kanun-ı Sani 1341/ Ocak 1925): 59-62.

Gölpınarlı'nın arzusu, Mevlâna'nın eserlerinin önemli yazmalarını tıpkıbasım halinde yayınlamakdı.

Onun Mevlâna hakkındaki ilk yayınları 1940 yılına aittir.⁶ Bu tarihten sonraki ilk büyük çabası 1942 yılında yayınlanmaya başlayan Veled İzbudak'ın Mesnevi tercümesi üzerinde olmuştur.⁷ Yalnız bu çevirideki emeği daha sonra kendisinin de dâhil olduğu bazı tartışmalara yol açmıştır.⁸

İlk baskısı 1951 yılında gerçekleşen, daha sonra üzerinde ilave ve düzeltmeler yaptığı bilimsel eseri *Mevlânâ*

⁶ Mevlâna, C.H.P. Konferanslar Serisi (Kitap, 21), 1940, s. 1-13; Mevlâna'nın Türk kültürüne tesiri. (22.4.1940'da Konya Halkevinde verdiği konferans). Konya Halkevi Kültür Dergisi, yıl 4, s.32 (Mayıs 1940): 1735-1742.

⁷ Mevlânâ. Mesnevi. Çev. Veled İzbudak. Önsöz ve muhtelif şerhlerle karşılaştıran ve esere bir açıklama ilâve eden Abdülbâki Gölpınarlı. 6 c. İstanbul: Maarif Vekaleti, 1942-1946

⁸ Meselâ: Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin tercümesi önce Mevlâna soyundan gelen Veled İzbudak'a (Veled Çelebi) verilmiş fakat tercümenin Türkçesi ağır bulunduğundan tekrar çevrilmesi için A. Gölpınarlı'ya havale edilmişti. Yalnız çevirinin üstüne Veled İzbudak adı yazılacak, her cildin sonuna eklenen açıklamaların da A. Gölpınarlı tarafından hazırlandığı yazılacaktı. Böyle de yapıldı. Hakikatte ikisi de A. Gölpınarlı'nın kaleminden çıkmıştı. Bk. Ali Alparslan, Abdülbâki Gölpınarlı, s. 13; Veled Çelebi'nin emriyle onun 23 Ekim 1937-2 Şubat 1940 arasında yaptığı Mesnevî çevirisini istinsah eden Şücaeddîn Onuk ise şu bilgileri vermektedir: Bu tercüme bilâhère Me'ârif Vekâleti tarafından tab' ettirilmiş ise de tercüme aynen muhafaza edilmeyerek birçok değişiklikler yapılmış olduğundan Çelebi Efendi'nin yapmış olduğu tercümeyi görmek isteyenlerin istifadelerini te'min ve bu fakir-i pür taksir için de vesile-i rahmet ümidiyle Mevlânâ müzesi Kütüphanesine bırakıyorum. Bk. Ali Temizel, Mevlâna; Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe eserler, Konya, 2009 (Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay.).

Celâleddin diğer birçok eseri gibi bilim adamlarına kaynaklık etmektedir.⁹

Gölpınarlı ilk olarak Mevlâna'nın eserlerinden *Fîhi Mâ Fîh*'i çevirip 1954'de yayınladı¹⁰, 1957 yılında başlayan *Dîvân-ı Kebîr* çevirisi uzun yıllar sürdü, 1974 yılında tamamlandı.¹¹ *Mektuplar*'ı¹² ve *Rubâiler*'i¹³ 1963'te, *Mecâlî-i Seb'a*'yı 1965'te¹⁴ ünlü *Mesnevî*

⁹ Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ Celâleddin: Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1951; 1952; 3. Baskı 1959; Farsçaya çevirisi: Gölpınarlı, Abdülbâki XE "Gölpınarlı, Abdülbâki", Mevlânâ Celâleddîn: Zindegânî, Felsefe, Âsâr ve Guzîdeî ez-ânhâ, tercüme ve tavihât: Tevfîk-i Subhânî, Tahrân: Mu'essese-i Mutâlâ'ât ve Tahkîkât-i Ferhengî, 1363hş.; 2. Baskı, 1370hş.; vîrâyiş-i devvom, 1375hş.

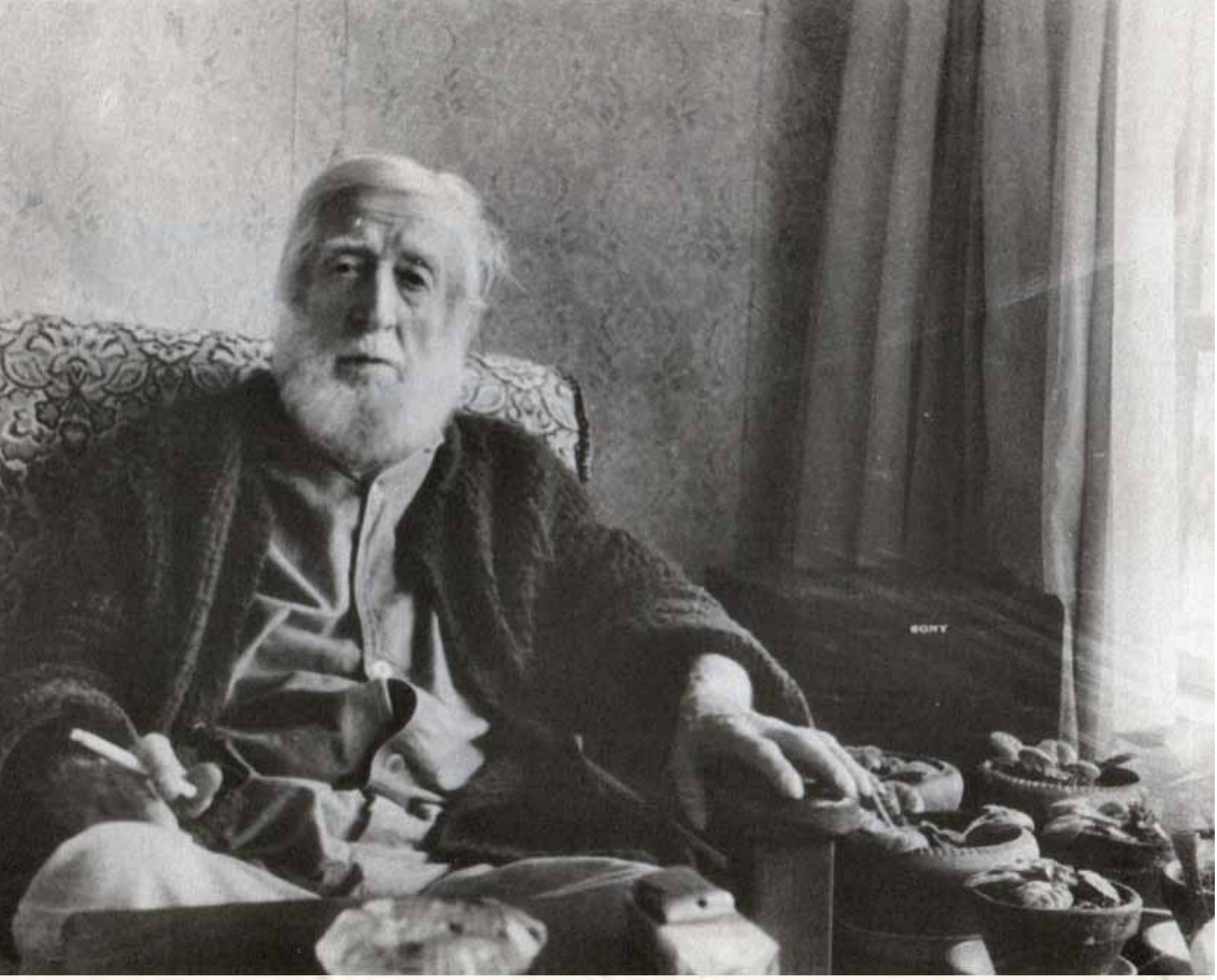
¹⁰ Mevlâna Celâleddin. Fîhi mâ-fîh. Çev. Abdülbâki Gölpınarlı. İstanbul: Maarif Vekaleti, 1954.

¹¹ Mevlânâ Celâleddin. Dîvân-ı Kebîr. Haz. Abdülbâki Gölpınarlı. 7 c. İstanbul: Remzi Kitabevi (c. 1-5); Milliyet (c. 6); İnkılap ve Aka Kitabevleri (c. 7), 1957-1974.

¹² Mektuplar, çev. ve hzl. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1963.

¹³ Rubâiler, çev. ve hzl. Abdülbâki Gölpınarlı, Konya: Kanaat Kitabevi, 1963; İstanbul: Remzi Kitabevi, 1964.

¹⁴ Mecâlî-i Seb'a (Yedi Meclis), çev. ve hzl. Abdülbaki Gölpınarlı, Konya, 1965 (Konya Turizm Derneği, Yeni Kitap Bsm.).

Tercümesi ve Şerhi kitabını ise 1973-1974 yıllarında yayınladı.¹⁵ Mevlâna'nın eserlerinin tamamı, şiir halindeki 66 bin beyit ve nesir halindeki 500 sayfa kadar hacimdedir. Bütün bu eserler ilk defa A. Gölpınarlı tarafından Türkçeye aktarılmış oldu. Bu çevirilerin çok sayıda baskısı olduğu gibi, kendisinin veya başkalarının adıyla bunlardan çok sayıda seçmeler hazırlandı.

Onun çevirilerinden *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi*, manzum olarak yazıldığı Farsçaya yakın yıllarda tercüme edildi.¹⁶ *Nesr ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-i Abdülbâki Gölpınarlı* adıyla bu çeviriyi yapan Tevfîk H. Subhânî, manzum metnin nesir halinde Türkçeye yapılan çevirisinin Farsçaya aktarılmasını gerekli görmüştür. Çünkü Gölpınarlı gibi bir bilim adamının manzum metinden elde ettiği anlamın, Farsça bilenler için de yararlı olacağı kanaatini taşımış ve İranlı bilim

adamlarıyla bunu paylaşmıştı. Ayrıca Sübhânî, çevirisinin önsözünde Gölpınarlı'nın bu çalışmasında yer alan şerh kısmının başka şerhlerde bulunmayan hususları içerdiğini belirtmektedir.

Gölpınarlı'nın *Dîvân-ı Kebîr* çevirisinin Nevit Oğuz Ergin tarafından İngilizceye aktarılması¹⁷ da aynı özelliktedir. Bu çeviriler bir bakıma Türkiye'deki geleneğin, Mevlvî kültürünün yabancı dillere bu yolla da intikal ettiği anlamına gelmektedir. Şu durum açık bir gerçektir, Mevlâna ve düşüncesi gerçek hüviyetiyle ve kaynaklarıyla Anadolu'da günümüze intikal etmiştir.

A. Gölpınarlı'nın başta *Mevlânâ Celâleddin* (1951), *Mevlevî Adâb ve Erkânı* (1963)¹⁸ ve *Mevlânâ'dan sonra Mevlvîlik* (1983) adlı kitapları olmak üzere çalışmaları ve çevirilerine ilave ettiği izahlar, yerli ve yabancı araştırmacılara kaynak olmuştur. Araştırma ve çevirilerini

¹⁵ Mesnevî ve Şerhi, I-VI, Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul: MEB. Yay., 1973-1974.

¹⁶ Gölpınarlı, Abdülbâki, Nesr ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-i Abdülbâki Gölpınarlı, I-III, Terceme ve tavihât: Tevfîk H. Subhânî, Tahrân: Vezâret-i Ferheng ve Irşâd-i Islâmî, 1371hş.; 2. Baskı, 3. Baskı, 1374hş.; 4. baskı, 1381hş.; 1384hş.

¹⁷ Divan-ı-Kebir: Meter I-XXII, translated by Nevit Oguz Ergin, first edition, CA., Los Angeles: Turkish Republic Ministry of Culture & Echo Publications, Chicago: Kazi Publications, 1995-2004.

¹⁸ Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlvî Adâb ve Erkânı, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1963.

Bizde metin basmanın ne kadar güç olduğunu söylemeye hâcet yok. Milli Eğitim Bakanlığı bu işi ele almaz; bu işe yaklaşmazlar. Fakat gönül ister ki Mevlânâ'ya ait en sağlam, en doğru metinler de basılsın ve bu şeref, bize ait olsun; başkalarına müracaattan müstağnî kalalım. Ama bu işi kim yapacak; bu dilek, ne vakit gerçekleşecek? Bilemeyiz.²⁰

Yalnız mektupların değil, Mevlânâ'nın bütün eserlerinin metinlerini de, ilmî bir şekilde vermek isteriz; fakat bu işe, haklı olarak hiçbir kütüphane yanaşmıyor; Maârif Vekilliğinin yahut herhangi bir müessesenin, bu millî ve insanî işi ele almasını candan-gönülden dileriz.²¹

Türkçe yayınlamış olmasına rağmen yurt dışında da bilinen ve kaynak gösterilen büyük bir araştırmacıdır. Günümüzde birçok dile onun tespit ve yorumları aktarılmakta, kendisine atıflar yapılmaktadır.

Gölpınarlı'nın, Mevlânâ'nın eserleriyle ilgili yaşadığı yıllarda gerçekleşmeyen bir arzusu vardı. Mevlânâ'nın eserlerinin önemli yazmalarını tıpkıbasım halinde yayınlamak istiyordu. Son yıllarda önemli oranda gerçekleşen bu yayınları maalesef kendisi yapamamış ve yapılanları da görememiştir. Bu konudaki hissiyatını ve hedeflerini gösteren ifadelerinden bir iki örnek şu şekildedir:

Kaç ciltte bitecekse terceme bittikten sonra ilk sahifeler ve aslındakinin aynı olmak kaydıyla Dîvân-ı Kebîr'in metni, son cilt ve tıpkı-basım olarak okuyuculara sunulacak, heyecandan titreyen eller, iştiyaktan nemlenen gözler, bu mübarek eseri öpecektir. Hatta yalnız Dîvân-ı Kebîr'i değil, Mesnevî'yi de Mevlânâ'nın diğer eserlerini de, Mevlevîliği ilgilendiren başka eserleri de tıpkı-basım metinleriyle vermeyi vaat ediyoruz, azmettik buna; inandık ki Gül-deste, ancak tam metin verildikten sonra olabilir ve metni verilmeyen terceme, elbette noksan kalır.¹⁹

Mevlânâ'nın eserlerinin tıpkıbasımlarının yapılmasını bu derecede amaç edinen Abdülbâki Gölpınarlı maalesef bunlardan herhangi birinin tıpkıbasımını görmeden vefat etmiştir. Onun vefatından sonraki yıllarda *Mesnevî* ve *Dîvân-ı Kebîr*'in tıpkıbasımları yayınlanmıştır. Ancak yine de onun özellikle *Mesnevî* açısından bu arzusunun tam gerçekleştiğini söylemek güçtür. Çünkü İran'da yapılan tıpkıbasımda (Tahran 1371hş./1992) silik ve solgun sayfalar mevcutken, Türkiye'deki basımda ise (Ankara, 1993) bilhassa başlıklardaki bazı harfler, noktalar, kelimeler ve sayfa kenarlarındaki kimi beyitler düşmüştür.

Onun çalışmalarında Şîa'yı öne çıkardığına ve birçok zevatı yanlı davranarak Alevî-Batîni kimlikle buluşturduğuna dair serzenişler yapılmıştır. Örnek olarak Asaf Halet Çelebi ona karşı bu nedenle sert eleştirilerde bulunmuştur.²² Bu konunun üzerinde durmanın pek anlamlı olmadığını belirterek Gölpınarlı'nın ilmî kişiliğiyle ortaya koyduğu Mevlânâ kimliğine bakmak daha anlamlıdır. O, yaptığı çalışmalarla Mevlânâ'nın babası ve çevresiyle hangi ilmî ve tasavvufî gelenekten geldiğini, Sünnî ve Hanefî kaynaklarla olan beraberliğini

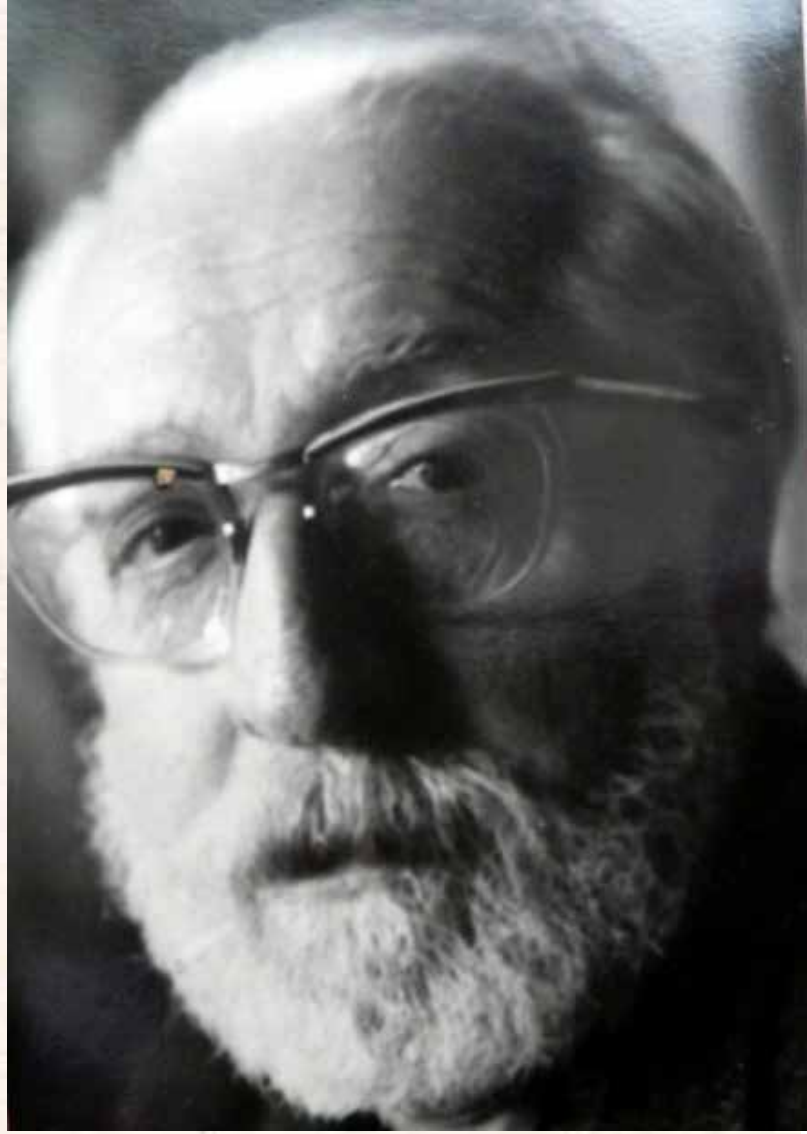
Önsöz s. 10.

²⁰ Mevlânâ Celâleddin, Mecâlis-i Seb'a, Çeviri Abdülbâki Gölpınarlı, Önsöz s. 9

²¹ Mevlânâ Celâleddin, Mektuplar, Abdülbâki Gölpınarlı, Önsöz s. 23.

²² Mevlânâ ve Mevlevîlik, İstanbul, 2007, s. 149.

¹⁹ Mevlânâ Celâleddin, Dîvân-ı Kebîr, Çeviri Abdülbâki Gölpınarlı, I,

bütün açıklığıyla izah etmiştir. Çevirilerinin önsözlerinde Mevlâna'nın düşünce dünyasının, babası, hocası, dostu ve oğlu ile nasıl bütünlük arz ettiğini, kendi eserleri arasındaki uyumun nedenli olduğunu örneklerle sıralamaktadır. Mecâlis-i Seb'a çevirisinin "Sunuş"undaki şu sözleri onun uzun ve yorucu çalışmalarının mahsulüdür:

Dâima söylediğimiz gibi burda, gene söyliyelim: Mevlânâ'nın konuşmasıyla yazması, şiiriyle nesri arasında hiçbir üslûp ayrılığı yoktur. Dîvân-ı Kebîr ve Mesnevi, nasıl düşüncelerin, sezislerin, gelişlerin, buluşların vezin ve kafiye kalıbına girmesinden doğmuşsa, nasıl bu iki eser arasında hiçbir ayrılık yoksa, Mesnevî'de nasıl hikâyeler anlatılıyor, örnekler veriliyorsa, Dîvân-ı Kebîr'de, nasıl sırası geldikçe bu hikâyelere, bu örnekler, tabii gazel, yahut terci' kalıpları içinde dokunuluyorsa, "Mektuplar" da da onlar, yazdınırken, örnekler, temsillere girişilmekte, başlıklardaki hitaplardan başka, bütün mektuplarda halk diliyle konuşulmaktadır. "Mecâlis-i Seb'a" da da hut-belerden ve kısmen münâcât fasıllarından başka, halk diliyle, halk seviyesine inerek, hikâyelere, temsillere, örnekler dokunarak, arada şiirler inşâd etmek, hadîsleri hikâyelerle, şiirlerle anlatmak suretiyle ve aynı üslûpla konuşmadadır.

Aşağıdaki cümlelerini de "Rubâiler" için kaleme almıştır:

Mevlânâ, rubâilerini de gazelleri gibi, her hangi bir sebeple inşâd etmiştir. Zâten Mevlânâ'nın her çeşit şiiri aynı üslûptadır, aynı mâhiyette doğar, aynı inançları duyurur, aynı duyguları taşır; fakat her şiiri ap-ayrı, tamâmiyle orijinal bir söyleyiş örneğidir. Onun bir tarz şiirini, öbür tarz şiirinden, ifâde, heyecan, telkiyn bakımından ayırmanın, hattâ nesrini bile ayrı bir özelliğe sâhip sanmanın imkânı yoktur. Külfetsiz söyleniş, halka, halk diliyle hitâb ediş, halkın düşünüş, anlayış seviyesine inmekle, mazmunları günlük, gündelik hayattan almakla berâber, hiçbir şiirin erişemeyeceği kadar ince bir

görüşün, içli bir duyuşun, âhenkli olduğu kadar samimi bir söyleyişin olağanüstü mahsûlünü veriş, sözlerini âyet ve hadîslerle, kendisinden önceki büyük sufilerin sözleriyle, halk hikâyelerinden alınan canlı, özlü, gerçekçi örneklerle örüş, onun bütün eserlerinde hâkimdir. Mektuplarında bile, hitaplar müstesnâ, aynı esasları buluruz.

Merhum Gölpınarlı'nın bu ifadeleri, onun ısrarlı ve yılmaz bir okuma ve araştırma gayretinin mahsulüdür. O, asrımızda menkıbevî anlatımlardan uzak, hayallerden ve kişisel tasavvurlardan arınmış bir Mevlâna kimliğini bilim ve kültür dünyamıza böylece tekrar sunmayı başarmıştır.

Günümüzde Mevlâna ve eserleriyle buluşmak isteyenlere büyük kolaylık oluşturan Gölpınarlı, ayrıca ülkemizde Mevlâna araştırmaları yapmakta olanların mesafe almasında, çalışmalar yapmasında yardımcı ve cesaret verici bir işlev görmüştür. Onu minnetle anıyor, rahmetler diliyoruz.

Bu sunum Mayıs ayında İstanbul'da yapılan "Aşkın Sultanları" sempozyumunda sunulmuştur.

Takvimden bir yaprak

“Bir hibe dolayısıyla”

» Refi Cevad Ulunay
26.09.1961 - Milliyet

Mevlânâ bendelerinden Abdülbâki Gölpınarlı, ömrü boyunca topladığı menkul ve bilhâssa kitap nâmına nesi varsa hepsinin Konya Mevlânâ Dergâhına arz ü takdim eylemiş. Bu güzel haberi son defa Konya'ya gittiğim zaman Mevlâna Müzesi Müdürü Mehmet Önder beyden öğrendim.

- Bu eşyayı Maarif Vekâletinin tasvibi ile Konya'ya getirmek üzere bir kamyon gönderiyoruz, dedi. Abdülbâki beyin huzura takdim eylediği kitaplar çok kıymetlidir.

İstanbul'a geldikten sonra kapı yoldaşımı gördüm,

- Hazret, dedim, Konya'dan beni kışkandıracak kadar güzel bir haber işittim.

- Ne gibi?

- Bütün mâmelekinizi Hâkipâye takdim eylemişsiniz.

- Kulluğun, köleliğin muktezası bu değil midir? Onun bize verdiği yanında bizim ona takdim eylediğimizin ne kıymeti olur ki?... Mevlânâ bize “bendelik” ihsan eyledi. Onun bu ihsanı bize kâfi değil mi?

*Her bendeki âzâd şeved, şâd şeved,
Men şâd ez âem ki türâ bende şüdem.*

(Her kul âzâd edilirse şâd olur, ben sana kul köle olduğum için şâdım.)

*Onun bize verdiğinin yanında bizim ona takdim
eylediğimizin ne kıymeti olur ki?... Mevlânâ bize “bendelik”
ihسان eyledi. Onun bu ihسانی bize kâfi değil mi?*

Resmî fihrist yapıldı, bugün aldım. Mehmet Önder bu eserlerin tasnifi için on beş gün çalışmak üzere Konya'ya gelmekliğimi istiyor.

-On beş gün kâfi gelecek mi?

- Pek zannetmiyorum, fakat belki bu müddeti uzatmak mümkün olur.

- Fihrist yanınızda mı? Görebilir miyim?

- Yanımda...Fakat göstermeğe utaniyorum.

Israr ettim, cebinden çıkardı ve bir kısmı hakkında malûmat verdi.

- Evelâ memlektin en büyük hattatları olan Hulûsi, Hacı Kâmil Efendi, Kazasker İzzet Efendi, Necmeddin Hoca, Nuri Bey, Seyîd Abdülkadir Belhî Hazretleri, Seyîd Burhaneddin Belhî, Zerrin Kalem, Ömer Vasfi, Hâmid, Mahmud Celâleddin, Sadrâzam Âli Paşa kerimesi Selmâ hanımefendi, Alâüddin, 1167'de ölen Tebrizî Mehmet Rıza, Şeyh Nazif Efendi, Fehmi ve Şevki...İlh ait 33 levha.

İşlemeli levha örtüleri, mâverd, sandal tesbihler, imâme ve durakları, sikke şeklinde 2 kuka tesbîh, yazı takımları, kenarı gümüş işlemeli seccade.

7 tane mikrofilm (İngiltere'den, Oksford'dan, Vatikan'dan)

26 büyük fotoğraf.

Kitaplara gelelim:

240 yazma kitap (Bunlar muhtelif risale olarak iki bini buluyor.) Bu meyanda pek çok el yazması dîvânlar var. Bu dîvânlardan Şeyh Nazif Efendi, Agâh Paşa'nın dîvânları kendi el yazıları iledir, yine mütercim Derviş Murtaza'nın el yazısı ile Câvidan tercümesi var.

838 tane basma kitap. Bu kitapların hususiyeti, bunların rastgele alınmış eserler olmamasıdır, hepsi şer'î, mezahib ve tasavvufî eserlerdir.

-Yazılarınız için müracaat edeceğiniz me'hazlar ne olacak?

-Pek lüzumlu olanları ufak bir kütüphane olarak muhafaza ettim. Madem ki bu mevzuu açtınız, size şunu da söyleyeyim: Bundan sonra alacağım bütün levhalar, kitaplar da oranın malı olacaktır.

Gölpınarlı düşündü.

-Ben bunun öğrenilmesini istemezdim, dedi, çünkü bunlar çoban armağanı olan çam sakızı bile değil. Mevlânâ Dergâhına arzeylediğim şu nâçiz tuhfeler...

- Şüphesiz ki onun büyüklüğü ile kıyas kabul etmez. Fakat:

*Pây-ı melahî pîş-i-Süleyman burden,
Aybest ve likîn, hünarest ez mûrân.*

(Süleyman Peygamberin huzuruna hediye olarak çekirge bacağı götürmek ayıptır, fakat bunu bir karınca yaparsa hüner sayılır.)

Vefâtının 18. Yılında Yakın Plândan Merhum Hocam:

Abdülbâki Gölpinarlı

» Prof. Dr. Metin Akar

Merhum Abdülbâki Gölpinarlı Türkiye'nin yetiştirdiği ender bilim adamlarından biri idi. Eski Türk Edebiyatının büyük ustaları Yunus Emre, Mevlânâ Celâleddin Rumî, Fuzûlî, Nedim, Şeyh Galib; Türk fıkra edebiyatının dünyaca ünlü ustası Nasreddin Hoca; Türk tasavvuf şiirinin büyüklerinden Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Hatayî; tasavvuf ve tarikatlerle ilgi almış civarında ansiklopedi maddesi; Fütüvvetnameler; Kur'ân-ı Kerîm tercümesi, Caferî Mezhebi, bu mezhebin ileri gelenleri, İslâm tarihi; İran edebiyatından tercümeler; kataloglar gibi bilim, sanat ve kültürümüzün çok geniş bir yelpazesinde eserler verdi.

Yazdıklarının çoğu ter ü tâze; bugün yazılmış gibidir.

İfadesi arı duru idi. Eserleri, bugün hâlâ herkesin anlayacağı seviyededir.”

Yukardaki sözler, onun yazdıklarına kabaca bakacak bir insanın bile söyleyecekleri sıradan sözler olmalı. Bunların hepsi doğru olmakla birlikte Hocamın sadece yazdıkları açısından görünüşünü arz eden sözlerdir. Ama gerçek Abdülbâki Gölpinarlı'yı onun yakınında olmamışsanız tanımanız mümkün değildir. Biz bu konuda şanslı insanlardan sayılırız. Şahit olduklarımızı sizinle de paylaşmak isteriz.

1978 yılı Mart ayı içinde doktora hocam, Mevlânâ'nın soyundan gelen merhum Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nu Hacettepe Üniversitesi Beytepe kampüsündeki odasında ziyaret etmiştim. O gün bana, “Eğer, istinsah tarihi belli olmayan bir elyazması eserin nasıl tarihlendirileceğini öğrenmeyi kabul edersen ve bunu öğrenir gelersen sana doktora tez konusu vereceğim.” müjdesini vermişti. “Cahil cesurdur” kavlince teklifi sevinçle kabul edip kendisine teşekkür ettim. Adeta

O büyük, çok büyük bir bilim adamıydı; kitaplarındaki bilgileri çok çok aşan bilgilere sahipti. Yazdıkları, belki yazmadıklarının binde biri idi.

uçarak odasından çıktım. Koridorda birkaç adım atınca ayaklarım endişe içinde yere değiverdi. Bu bilgileri kimden öğrenecektim, bilmiyordum. Tekrar hocamın odasına döndüm, biraz da ürkekçe kendisinden, ‘bu ilmi’ kimden öğrenebileceğimi sordum. Hocam ‘Bana güvenme, ben de bilmiyorum. Ara, sor. Bir bilene rastlarsın’ diye cevap verdi. O günden sonra, bu işi en iyi ve doğru şekilde kim bilebilir diye, eski kültür ve edebiyatımızla uzaktan veya yakından ilgisi olan yüzlerce insana sordum. Doğru dürüst bir cevap alamadım. Aylardan sonra, o zaman Mevlânâ Müzesi’nde müdür yardımcısı olarak çalışan aziz arkadaşım Dr. Erdoğan Erol’u ziyaretimde aynı soruyu sordum. Erdoğan Bey, ‘Tam yerine düştün. Abdülbâki Gölpinarlı hoca sık sık buraya gelip, bizim Müze’nin müzeli elyazması eserler kataloğunu hazırlıyor. Sizi tanıştırsam. Umarım bizi kırmaz, sana da yardım eder.’ dedi. Kısa bir süre sonra da beni merhum Gölpinarlı hocamla tanıştırdı. Ben her şeyin hemen ve süratle olacağını, bilmediklerimi bir çırpıda kendisinden öğrenebileceğimi sanmıştım. Hiç de öyle olmadı. Üç ay benimle hiç ilgilenmedi; günlerce odasında, masasının yanında oturup ağzının içine baktığım, her hizmetine koşmaya hazır olduğum hâlde beni hep yok saydı. Aramızda erimesi mümkün olmayan bir buz dağı vardı. Tavrını bile bile, inatla, ısrarla hizmetinde koştum, çayını söyledim, masasını sildim, kül tablasını boşalttım, abdest almasına yardım ettim, sigarasını yaktım, yürürken koluna girip yardımcı olmaya çalıştım... Nafile... Hoca bana hiç iltifat etmiyordu. O direndi ben direndim. Şair Hâfız gibi,

“Nazarıyla toprağı altın hâline getiren, acaba bir göz ucuyla bize de bakmazlarmı ki?” (*Ānān ki hāk-rā be-nazar kīmyā kunend / Āyā buved ki gūşe-i çeşm-ī be-mā kunend*)¹ diyerek ümitle bekledik. Sonunda bir

* Bu bildiri 17 Ekim 2007 tarihinde, saat 15.00’de, İstanbul’da’da, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mevlânâ’yı Günümüze Taşıyan Üstad: Abdülbâki GÖLPINARLI Sempozyumu’nda okunmuştur. Yayımlandığı hakkında bilgi edinemedik.

¹ Gölpinarlı, Abdülbaki, Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul: İstanbul Mtb., 1953; gözden geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul: İnkılap, 1983, Ön-Söz, s. 2-3.

gün, ilk defa gözlerinin içi gülerek bana, ‘Ne istiyorsun benden? Bu kadar uzak durmaya çalıştım, seni yok saydım, hattâ eziyet ettim, gıkın çıkmadı.’ makamında bakıp ‘İçimi yaktın artık, söyle ne istiyorsun?’ dedi. Atılıp elini öptüm, ‘İstinsah tarihi belli olmayan bir elyazması eserin nasıl tarihlendirileceğini sizden öğrenmek istiyorum’ dedim. Birden bire samimi olmuştu. ‘Bunu bilen kalmadı. Süheyl Ünver bilir biraz, içinden anlamaz ama çok kitap gördüğü için o tarihlendirebilir. Fakat o da hasta. Sana yardımcı olacak hâlde değil. Ne yapalım, iş başa düştü, biz bildiğimizi öğretiriz’ dedi.

Büyü o gün bozuldu. Üniversiteden boşa kalan zamanlarımı -buna bazı geceler de dahil- hocanın dizinin dibinde geçirdim. Bir yıldan daha uzun bir süre zarfında hocam bildiklerini bana damla damla, hazmettirerek, usta bir muallim gibi anlattı, örnekleri gösterdi, öğretti. Bir Mevlânâ ihtifali haftasında da son imtihanını yaptı. Başardık. ‘Benim bildiklerim bu kadar, gerisi sana kalmış. Bu işin sonu da yok.’ diyerek beni azad etti. Tekrar elini öptüm, teşekkür ettim, helâllik diledim. Dualarını aldım.

Boş zamanlarımda yine onun yanına koşuyordum, onun sohbetinden, bilgisinden, irfanından istifade etmeye çalışıyordum. Onunla dost olmak, ona yakın olmak, -hiç tereddütsüzce ve bütün samimiyetle ifade ediyordum- gerçek bir ayrıcalıktı. Hoca tek başına bir akademi idi. Ondan hangimiz neler öğrenmedik ki! Bir akşam Konya’da, Sema Oteli restoranında, televizyonun altındaki masada (ki hep orada otururduk) kendisinden ‘Arapların mersiye edebiyatı’ hakkında biraz bilgi istedim. Akşamın 20.30’undan gece yarısına, saat 01.30’a kadar Arap mersiye edebiyatı anlattı bana. O anlattıkça, ilmi karşısında ben küçüldüm, küçüldüm, yok oldum. Dersi bitmişti. Ben onun ilminin derinliği ve vüsatı karşısında şaşkınlıktan donup kalmıştım. Hoca, ‘Niçin sustun, hiç konuşmuyorsun?’ dedi. Kendisine, ‘İlmi karşısında silinip yok olduğumu, sıfırlandığımı’ söyleyince kulağıma eğilip, ‘Hiç korkma, sizin yaşlarınızda biz de sizin gibi idik, bir şey bilmezdik. Bunlar zamanla olur. Endişe etme.’ diye beni teselli etmişti. Ne güzel muallimdi!

Hocam eski Türk ve İslâm kültür, sanat ve bilimlerinin 'yegâne'si idi. Örnek mi? Buyurun: Bir gün, Konya'nın çok değerli din bilginlerinden Mehmet Emin Eminoğlu'nun dükkânında sohbet ediyorduk. Bir adam geldi. Masaya, şeffaf bir torba içinde bir şey bıraktı. Sonra, torbadakinin toprak altından çıkarılmış elyazması bir kitap olduğunu, bunu yabancılara satmak istemediğini, Mevlânâ Müzesi'nde kalırsa mutlu olacağını, karşılık olarak da kaç lira verilerse itiraz etmeyeceğini anlattı. Torbadan kitabı çıkardı. Suyu, rutubeti yiyen kitap tuğla gibi olmuştu, Yaprakları açılmıyordu. Önüne arkasına baktım; kitabın adı, yazar adı, kopya tarihi, kopya yeri, katibi yoktu, bu sayfalar noksandı. Sahibinin izni ile kitaba benzer kütleyi alıp Hoca'ya götürdüm. Eline aldı bir başına, bir de sonuna baktı. Benden, kendi hazırladığı, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*nun birinci cildini istedi. Kitabı raftan aldım. "Kitabın indeksini aç, *Abû-Bakr Atik b. Muhammad Sûr-âbâdî* maddesini bul" dedi. Buldum. Sesli okuttu. Sonra, 'Şimdi 33'üncü sayfada, cilt numarası 38 olan kitapla ilgili ilk bilgileri bana oku' dedi. Okudum: "*Abû-Bakr atîku b. Muhammad al Sûrâbâdî, Tafîsîr.*" "Kaçınıcı ciltmiş, bak bakalım?" diye sordu. Baktım "İkinci ciltmiş" dedim. Sayfayı çevir, 35. sayfayı baştan itibaren oku" dedi. Burada *Sûr-âbâdî* tefsirinin İndiana Office (nr.523 ve 730), Londra British Museum (nr 534), Berlin Ktp. (nr.700), Paris Bibliotheque National (nr.780) Tahran Muze-i İran-ı Bâstân (nr.584), Kitabhane-i Millî-i İran (nr. 715), Kahire Kitabhane-i Hıdîvî (nr 694), Leyden (nr. 769) nüshalarının varlığı, İran Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı olan dostu Dr. Reyâhî'den aldığı bilgilere istinaden anlatılıyordu. Sonra gözümün içine bakarak, tane tane şunları söyledi: "İşte evlâdim, bize getirdiğin kitap bu tefsirin bizde olmayan birinci cildir. Sahibi ne istiyorsa verin, satın alın" dedi. Hoca böyle biliyordu. Bir bakışta, içini okumadan, türünü, müellifinin adını ve künyesini, bir kitabın kaçınıcı cildi olduğunu, dünyadaki diğer nüshaları ile biliyordu.

Branşının gerektirdiği anahtar bilgilerden, 'âlet ilimleri'nden nasıpsız olanları hiç sevmez, onları tanımak bile istemezdi. Bir cumartesi günü Müze'ye, Hoca'nın çalıştığı camekânlı odanın kapısına iki adam geldi. Biri izin isteyerek içeri girdi. Selâm verdi. Dışarıdaki adamın bir Alman müsteşrik olduğunu, kendisiyle (Hoca ile) tanışmak istediğini ilettili. Hoca beni aracı tutarak, iki metre ilerisindeki tercümanı işaretleye, "Sor bakalım ona, o adam Arapça biliyor muymuş?" dedi. Tercümana, "O dışarıdaki beyefendi Arapça biliyor mu?" diye sordum. "Bilmiyor.", dedi. Sonra yüzümü Hoca'ya dönüp, "Bilmiyormuş efendim" dedim. Sonra sırayla, Farsça ve Türkçe bilip bilmediği aynı trafik üzerinden soruldu. Muhteremin bu dilleri de bilmediği Hoca'nın bilgisine,

tarafımızdan, tercüman önünde arz edildi. Hoca bana öfkeyle çıktı: "Hem müsteşrikmiş, hem Arapça, hem Farsça ve hem de Türkçe bilmiyormuş. Olacak şey mi bu! Kov gitsin şu edepsiz cahili!" dedi. Hocanın öfkesine şahit olan tercümana, her zamanki usûl üzere bir kerede biz, sözleri bir parça yumuşatarak, başka libaslar giydirerek naklettik. Çekip gittiler.

Hoca gerçek bir dil ustası idi. Arapçası, Farsçası mükemmel derecede idi. İstanbul'a gelen Alman müsteşriklerden biriyle, haftalar boyu Arapça konuşarak birlikte bilgi ürettiklerini, sohbet ettiklerini kendisinden duyanlardanız. Müzeli eserlerin katalogunu hazırladığı aylarda onun bir lügat kitabına bir kere bile baktığını hatırlamıyorum. Arapça ve Farsçayı ana dili gibi biliyordu. Türkçesi de bir o kadar güzeldi. Kur'ân-ı Kerîm tercümesinden Kevser suresinin tercümesini okuyuverelim: "**Rahman ve Rahim olan Allah adıyla. 1. Şüphesiz, sana Kevseri veren, 2. artık namaz kıl rabbine ve kurban kes sen, 3. şüphesiz, sana buğz eden yok mu, odur nesli kesilen.**"² Sanki Kur'ân Türkçe nâzil olmuş gibi; o derecede bizden, o derecede bize yakın bir dil. Dr. Erdoğan Erol, bir sohbette Hoca'nın ıslaklıkla ilgili ve su bulundurma derecelerine göre 12 kelimeyi birbiri ardınca sıraladığını anlatmıştı. (Kendi Türkçe bilgimizi sınamak için biz de bildiklerimizi sayalım bakalım, kaç kelime çıkacak.)

Din bilgisi de derindi. Zaman zaman Müze'ye gelip kendisine sorular sorulurdu. Soru sahiplerinin mezhebini sormaz, onlara Hanefî, Şâfi, Mâlikî, Hanbelî ve Şia "Caferiyye" mezheplerine göre cevap verirdi.

İkram etmekten zevk alırdı. Emeklidir, geliri azdır, Hocaya yük olmayım diye bir yemek davetine iştiraki ağırdan aldım, hoca yemeğini yedikten sonra yanına gideyim dedim, utancımın yerin dibine battım. Saat 21.00'di. Saray Otel'i'nin restoranında, her şey hazırlanmıştı; Hoca masa başında iki saatten beri yemeğini yemeden beni bekliyordu. Keşke taş olsaydım, dedim o an. Bir daha hiç aksatmadım, hiç reddetmedim hocamın davetini, ağırdan da almadım.

² Hazırlayan Abdülbâki Gölpinarlı, Kur'ân-ı Kerîm ve Meâlî, Elif Kitabevi Milenyum Yayıncılık Ltd. Şti, İstanbul 2005, s. 738.

O yıllarda ben Selçuk Üniversitesi'nde asistandım. Benim Hoca'ya yakınlığımı bilen bazı büyük, hatta çok büyük bilim adamları, çalışmaları sırasında çözemedikleri problemleri bir pusulaya yazar, Hoca'dan sorup öğrenmemi, sonra kendilerine aktarmamı isterlerdi. Konjonktürü hazırlar, "fursat"ı bulur soruyu sorardım. Cevabını da not alırdım. Ben notlarımı daha bitirmeden muzipçe güler, "Bu senin sorun değil, kim sordu bunu?" derdi. İsimlerini vermezdim. O da ısrar etmez, alınmaz, bana kızmazdı. Tekrar 'emanet sorular'ı sorduğumda yine aynı cömertlikte cevaplar verirdi. Onun büyüklüğünü kabul edip sakalının altından geçmeniz kaydıyla bildiklerini başkalarına da öğretmekten, paylaşmaktan zevk alırdı. Bazı haftalar işlerimin yoğunluğu sebebiyle birkaç gün yanına uğrayamazdım. Erdoğan Bey aracılığı ile bizi aratır, sordururdu. Yanına vardığımızda, masasında bazen yığılmış elyazması kitaplar olurdu. Bunlar özel olarak bizim için masada saklanmıştı. Hemen açılırlar tezhibler, minyatürler, mürekkep veya ciltler, enteresan ya da nadir eserler üzerinde gördüğü, bildiği ve bize öğretmek istediği şeyleri, güzellikleri paylaşırdı. Onun bilim dünyasından cahiller de bilginler de doğrudan veya dolaylı olarak beslenirlerdi de deryasından zerre eksilmezdi. O bir ansiklopedistti. O bir mütebahhirdi. O 'mütebahhirîn-i ulemâdan' idi. O bizim "fazîletlü efendimiz" idi.

Evet, yakın plândan bakıldığında da o büyük, çok büyük bir bilim adamıydı; kitaplarındaki bilgileri çok çok aşan bilgilere sahipti. Yazdıkları, belki yazmadıklarının binde biri idi. Bütün bunlara rağmen bilmediği, hatırlamadığı bir şey olursa onu da yakınlarına sormaktan geri kalmazdı. Bin bilse de bir bilene danışmaktan çekinmezdi.

İyi bir hoca idi. Güvenilir bir dosttu. Yerine göre bir hoca, yerine göre bir ağabey, yerine göre bir akran, arkadaş idi.

Şakalaşmayı, lâtifeyi, gülmeyi, güldürmeyi severdi. Zaman zaman Nasreddin Hoca'dan fıkralar anlatırdı. Bir defa, muzip bir edâ ile aşağıdaki beyti okuyup galiba beni Farsçadan imtihan etmişti:

Dâne-i fülful siyâh o hâl-i Mihribân siyâh
Her do cân süzend o ammâ in kocâ o an kocâst

(Biber tanesi de karadır, o şefkatli güzellerin beni de karadır. Her ikisi de can yakar, fakat o nerde, bu nerde.)

1979 yılı Nisan'ında, akşama doğru yine Mevlânâ dergâhında idik. Ziyaretçilerin saygılı ayak sesleri çekilmişti. Ortalığı saran sessizliği sadece güvercinlerin hu huları, kumruların dem çekmesi bozuyordu. Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı şadırvanın kenarında yan yana oturup abdest almaya hazırlanıyorduk. Yakınımıza birkaç kumru kondu. Hoca onlara su serpti, uçurdu. Bana,

-İstanbul kumrularının dilini bilir misin, dedi.

-Hayır, bilmem, dedim. Devam etti:

-İstanbul kumruları,
Üsküdar'a gidirem
Üsküllülülerede okuram
Mehcebin kadın
Mehcebin kadın...

diye öterlermiş. Anadolu yakasının kumruları da,

Üskürüram be kum
Üskürürükum be kum

diye dem çekerlermiş, diyerek gülümsedi. Sonra... Sonra ben abdest mi aldım, kuş olup Kâbe'yi tavaf mı ettim, yıksa Kızkulesi'nin üstüne konup dem mi çektim, "n'ittüm, ne kıldum bilmedüm". Biz kuş dilini bile ondan öğrendik.

Bir gün merhum Gölpınarlı'ya, Ali Rıza Çetiner'in Mahkeme Camii'nde okuyacağı Mi'râciyye'yi banda kaydetmek için Bursa'ya gideceğimi söyledim. Dikkatli nazarlarla yüzüme baktı. Gözleri pırıl pırıl parladı,

-Türk edebiyatında Resulullah Efendimiz'i en çok seven kimdir, biliyor musun, dedi.

Cevap vermeme fırsat bırakmadan:

-Bence Süleyman Çelebi; o ne aşk öyle, Allah Allah, dedi.

Sonra Bursa'dan, Bursalılardan bahsetti.

-Eskiden Bursa'ya sık sık davet edilirdim. Artık çağırıyorlar, diye serzenişte bulundu.

-Niçin, dedim. Biraz düşündü:

-Galiba Niyazî-i Mısırî hakkındaki makalem onları gücendirdi. Bir daha çağırmadılar, dedi. Masasındaki kesme şekerleri yeniden üst üste dizdi. Düşünceli düşünceli naneli "Meltem" sigarasından derin bir nefes çekti. Gülümsedi,

-Bursa'da Yeşil Cami'e gidersen dikkatli ol. Cemaat arasında yaşlı çarıkçılar var; adamı imtihan ederler. Vaktiyle beni de sınamışlardı, dedi. Ekledi:

-Duvarda bir mülemma var. Unutma, üstü Arapça, altı Türkçe. Yazı Arapça başlayınca insan devamının da Arapça geleceğini zannedip aldanıyor, bocalıyor. İhtiyarlar da kıs kıs gülüyorlar. Sen tuzağa düşme, dedi ve levhayı ezbere okudu:

*Kâle'n-Nebî aleyhi's-selâm
El cennetü dârü'leshîyât
Oda yakısarlar eşkiyâyı*

(Nebî aleyhisselâm buyurdu: Cennet cömertler yeridir. Yol kesenleri de ateşe yakacaklar.) Unutmayayım diye de bu mülemmâi bir kâğıda yazıp verdi.

Bursa onda üç çağrışım yapmıştı: Resulullah aşkı vesilesiyle Süleyman Çelebi, kendine kırıncılıklarıyla Bursalılar ve nihayet Yeşil Cami'in muzip ihtiyarları.

Yine aynı yılın Nisan ayında idik. Konya'da Dergâh otelinin salonunda, sohbet sırasında Hoca'ya:

-Hz. Peygamber'i en güzel kim methetmiştir, diye sordum. Biraz düşündükten sonra şu kıt'ayı okudu:

*Bir mislini getirmiş olsaydı kil-k-i kudret
Beytül-kasîd olurdu manzûme-i cihânda
Mısra'ısın ki sun'un berceste tâ ezelden
Ferdiyetinle kaldın dîvân-ı "kün fe-kân"da*

Hocası Ferid Kam merhumunmuş.

Ferid Kam'a çok bağlı idi. Bir başka gün de onun aşağıdaki şiirini okumuş ve ezberlemem için bana da yazdırmıştı:

*Sırr-ı a'zâm Cenâb-ı Mevlânâ
Ki odur râzdan her dü cihân
Ederim sırrını anın takdîs
"Vahdehu lâ şerîke leh" gûyân*

Sonra, "Merhum bu dörtlüğü söylemiş. Şerafettin Efendi bunu duyunca şaire kızıp,

-Bu ancak Allah için söylenir, demiş. Ferid Kam da:

-Gidin o yobaza söyleyin; ben de zaten O'na söyledim, demiş, diye ilâve etmişti.

Kimse onun kadar başkasını zarif sınırlar içinde iğneleyemezdi. Öfkesi tehlikeli idi, ama çabuk yatışırdı. Allah'a inanırdı. Namaz kılar, oruç tutardı. Ayetullah Şeriatmedarî'nin adı geçince gözleri dolardı, ona olan şükranlarını belirtirdi, onun 'mukallid'i idi. Merhum Ayetullah Şeriatmedarî de, Hoca'm uçağa binmeye korktuğu ve yaşlı olduğu için, onun adına hacca 'bedel' yollamıştı.

Özellikle onun 'ehl-i beyt' ve Mevlânâ sevgisinin coşkun tezahürlerine hayretle şahit olurduk. Bir gün Kâzım Paşa'nın "Kerbelâ Mersiyesi"ni bize ağlaya ağlaya okudu. Bitirdiğinde gözyaşlarından ceketinin önü, gömleği sırlıklam olmuştu. Kimse uzaktan görüldüğü gibi değil. Keşke sizler de onu yakından tanıma zevkine erebilseydiniz.

Hocam Hakk'a yürüdüğü zaman ben yurt dışında idim. Döndüğümde Rahmetli Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na uğradım. Acı haberi ondan duydum. Çavuşoğlu, şu anısını nakletmişti: "Merhum Ferid Kam'ın Hakk'a yürüdüğü gün Abdülbâki Gölpınarlı ile karşılaştım. Kendisine başsağlığı diledim. 'Artık müşkillerimizi kime hâlettireceğiz?' diyerek üzüntülerini ve merhumun değerini ifade etmişti." Sonra, sözlerine şunları ekledi: "Şimdi bizim Abdülbâki Gölpınarlı'mız yok. Bizim müşkillerimizi kim hâlledecek?". Evet, art arda gelen üç beş hüznün yılı içinde galaksimizden Mehmed Çavuşoğlu, Âmil Çelebioğlu, Harun Tolasa, Haluk İpekten gibi eski Türk edebiyatı yıldızları kayıp gitti. Bu yıldız kümesinin başında da, bir âlim, bir âlem olan Abdülbâki Gölpınarlı Hocam bulunuyordu. Onlar şimdi bilim göğünde hâlâ parıldayan 'ikd-ı Süreyyâ' gibiler.

Hocamı ve hocalarımı rahmet dilekleriyle ve özlemlerle anıyorum. Onları seviyorum. Onları özleyorum. Mekânları cennet, yârânı çok sevdikleri 'ehl-i beyt' olsun dileği ile sözlerimi bitiriyorum.

Saygılarımı arz ederim, efendim.

Mesnevî şârihi ve Mevlavî Dedesi Abdülbâki Gölpinarlı'nın kabir taşı

Mûsikî Medeniyetimiz

» Ahmet Şahin - Mehmet Kemiksiz

Kur'ân-ı Kerîm'deki "Allâh ve melekleri peygambere salât ederler. Ey îmân edenler, siz de ona teslimiyetle salât ve selâm edînîz." buyruğu ve bu mânâda başka âyet-i kerîmeler, Allah ve Peygamber aşkıyla sanatın her alanında kalıcı ve tesirli sayısız eserlerin meydana getirilmesine vesile olmuştur.

Asr-ı saâdetle beraber gelişmeye başlayan İslâm kültürü, ulaştığı her yere medeniyet ve huzur götürmüştür. Yerel kültürleri de kendi perspektifi ile harmanlayıp, edebiyattan mûsikîye, hüsn-i hatdan mîmârîye bütün san'atlarda muhteşem bir medeniyet oluşturmuştur.

Mûsikîmizin de bir medeniyet olarak tarihte yerini alması bu mânevî düstûrlar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Efendimiz'in "Kur'ân'ı seslerinle süsleyiniz" tavsiyesi

ve ezânı, sesi güzel olan Hz. Bilâl-i Habeşî'ye okutması, güzel ses ve nağmelerin önemini vurgularken, mûsikî ilminin gelişmesine ve zamanla birçok formun oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Efendimiz'in çeşitli vesilelerle mûsikîyi teşvik ettiğini, kendisi hakkında söylenen kasîde, gazel, şîirler veya ilâhîleri ve bunları icrâ edenleri taltif ettiği de malumdur ki; en bilinen örnekleri Mekke'den Medîne'ye hicreti esnâsında Medîne halkının Efendimiz'i karşılamak için defler eşliğinde söyledikleri "Talea'l bedru aleynâ" adlı ilâhî ve Kâ'b bin Züheyr'in yazdığı "Kasîde-i Bürde" dir. Efendimiz Hz. Ka'b'ı taltif için hırkasını çıkarıp hediye etmiş ve bu şiiire "Kasîde-i Bürde" (Hırka Kasîdesi) denilmiştir.

Osmanlı Medeniyeti geleneksel sanatlarımızı Allâh'ın “cemâl” sıfatının bir tecellîsi olarak görür.

Edebiyatımızda Şeyh Gâlib'in;

*Efendimsin cihânda îtibârım varsa sendendir
Meyân-ı âşıkânda iştihârım varsa sendendir
Benim feyz-i hayâtım hâsılı rûh-i revânımsın
Eğer sermâye-i ömrümde kârım varsa sendendir...*

na'tine Hacı Fâik Beyin yaptığı Acem makâmındaki beste aynı güzellik arzusunu hissettirmektedir.

Osmanlı Medeniyeti geleneksel sanatlarımızı Allâh'ın “cemâl” sıfatının bir tecellîsi olarak görür. Meydana gelen her sanat eseri derûnî, dünyadan ya hüsnü hat, ya tezhip, ya mûsikî eseri, yahut mîmârî olarak hislerimize dokunan birer şâheser konumundadır.

Bu anlayışın bir parçası olarak Türk Dînî Mûsikîsi'nin en önemli formları yüksek medeniyet anlayışına sahip Osmanlı Kültürü'nde kemâle ermiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Tüm insanlığa yapılan ezân dâveti ile salâlar, temcidler, münâcaatlar, tesbihler, Kur'ân kırâati, Mevlid icrâları dînî mûsikî formlarının başında yer alır. Aynı formlar Ramazan ayı, kandiller ve bayramlar için düşünüldüğünde çok daha anlamlı bir niteliğe bürünürler.

Ramazan Mûsikîmiz

Dînî mûsikî eserleri sözlerinin içerdiği anlama göre Na't, Münâcât, Tesbih, Temcid, Ramazâniye, Muhammediye, Mevlid, Salât ve hicrî ayların her birinden alınan mânevî feyzleri ifâde eden eserler olarak okuna gelmiştir.

En çok eser Efendimiz (S.A.V.)'in doğumunun olduğu Rebûlevvel ayına mahsustur. Bunu Ehl-i Beyt'den birçok insanın şehit edildiği Muharrem ayına, daha sonra da rahmet, mağfiret ve oruç ayı olan Ramazan ayına ait eserler takib eder. Ramazan ayına mahsus terâvih namazının kılınışı ise câmi mûsikîsi içinde ayrı bir yere sahiptir.

Terâvih mûsikîsi saray câmileri başta olmak üzere pâyitahta bağlı selâtîn (sultanlarca ve vâlîde-lerince yaptırılan) câmilerinde, dergâhlarda ve irili ufaklı İstanbul konaklarında, hatta çoğu taşra câmilerinde uygulanmış, ancak günümüze çok nâdir olarak gelebilen, mûsikînin ibâdete yansıyan güzelliklerinden biridir.

Mûsikîşinas imam ve müezzinlerden oluşan bir topluluğun (cumhur müezzin) karşılıklı olarak uygulayabileceği belirli bir dînî mûsikî alt yapısını gerektirir.

Konumuzu teşkil eden terâvih usûlü günümüzde bilinmese de, Ramazan ayının gelmesiyle terâvih coşkusu her câmide hissedilmekte, Ramazan'ın ve terâvih'in diğer günlerden ve namazlardan farkı hemen kendisini göstermektedir. Salât ü selâmlar, ilâhiler, kasîdeler okunmak sûretiyle aynı coşku sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bu da ecdâdımızdan bize intikâl eden bu geleneğin ne kadar isâbetli olduğunu ortaya koymaktadır.

Terâvih

“Terâvîh”, “terviha” kelimesinin çoğulu olup (her dört rek'at arasındaki bekleme) “rahatlama, dinlenme, fâsıla verme” anlamına gelir. Terâvih'in uzunca bir ibâdet olması sebebi ile günümüzde maâlesef bir an önce bitirilmesi istenen bir namaz şekline sokulmuş, tervîhaların rahatlama değil yorulma şeklini almış olduğunu söyleyebiliriz. Bunun sebebi de bu gibi geleneklerimizin bize sağlıklı bir şekilde intikal edememesi, bu âhenkli geleneğimizin icrâcılarının azalması, yeni nesle yeteri kadar öğretilmemiş olmasıdır.

Terâvih namazı acele ile kılınacak bir sünnet namaz değil, tam aksine rahatlatan, ferahlatan bir ibâdettir ki; Efendimiz'e (S.A.V.) salavât ve Cenâb-ı Hak'ka yakarış ifâdesi taşıyan ilâhilerle, ibâdete iştirak edenlerin huşû'unun ve coşkusunun en üst seviyede olması gereken bir ibâdetidir.

Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi E. Öğretim Üyesi Doç. Dr. Emin Işık Hoca Efendi'nin bir röportajından alınan şu ifâdeler, Efendimiz (S.A.V.)'in terâvih namazını ilk kılışı hakkında önemli bilgiler vermektedir:

"Peygamber Efendimiz, Ramazan ayının gündüzlerini oruçla, gecelerini de namazla ihyâ ederdi. Hadis kaynakları, terâvih namazını cemâatle kıldırıldığını şöyle rivâyet ediyorlar: Ramazanın sonuna doğru bir gece, yatsı namazının ardından ashâbına sekiz rek'at terâvih namazı kıldırdı. İkinci rek'atin sonunda selâm verdi ve hemen üçüncü rek'ate kalktı, dördüncü rek'atin sonunda selâm verince, bir süre dinlenip, ashâbıyla sohbet etti. Sonra yine ilk dörtte yaptığı gibi dört rek'at daha kıldırdı. Sekizinci rek'atin ardından yine bir müddet dinlendi. Ashap, kendisine bu namazın adını sorunca, o da "Terâvih namazıdır" buyurdu.

Birkaç akşam sonra, ashap bu namaza aşırı ilgi göstermeye, mescit dolup taşmaya başlayınca, Hazreti Peygamber, daha sonraları ümmet bunu, farz zanneder endişesiyle bir daha kıldırmadı.

Lâkin Ramazan ayına mahsus olan bu sünnet namazın temelini atmış, nasıl kılınacağını da böylece göstermiş oldu.

Bütün sünnet namazlar, tek başına kılınır. Terâvih namazı da sünnet namazlardan olduğu halde, cemâatle kılınır.

Din Peygamber'in yaptığıdır. Dindarlık da onun yaptığını yapmaktır. Gelenek böyle teşekkül etmiştir, aynen devam etmelidir.

Terâvih namazının cemâatle kılınmasının görünürde iki büyük hikmeti vardır:

Birincisi, müminleri kaynaştırıp cemâat yapmaktır. Cemâat adı üstünde inançları ve amaçları aynı olan insan topluluğu demektir.

İkincisi, Kur'ân kültürünü yaymaktır. Terâvih namazının cemâatle kılınmasının yanında, kırâatin de sesli (cehrî)

olması ve hatimle kılınması da sünnettir. Bu da şu demektir:

Sünnet vechi ve zaman sınırı ne demektir? Siz namazı aşk ile şevk ile kıldırırsanız ve ona rûhunuzdan mânevî bir heyecan katarsanız, sizinle birlikte cemâat de zamanı unuttur. Bize zamanı unutturacak ve hiç bitmesin dedirtirecek ibâdetler lâzım. Bitse de kurtulsak, dediğimiz şey, şeklen ibâdet gibi görünse de rûhumuza hiçbir feyiz kazandırmaz. Yani rûhu-' muzu coşturmaz, gönlümüzü ferahlatmaz. Terâvih sadece beden rahatlığı ya da sindirim kolaylığı sağlasın diye kılınmaz.

Sen namaza rûhunu vermezsen, namaz da sana bir şey vermez.

Ne mutlu namazı hakkıyla kılanlara, namazda mi'râcî bulanlara...

Sohbetimizi Hazret-i Mevlânâ'nın bir beyti ile bağlamak istiyorum.

O, 'Ariflerin namazı benliği yok etmek, câhillerin namazı da yalan yanlış yatıp kalkmaktır' diyor. Beytin aslı şöyledir:

*"Salât-ı ârifân mahv-i vücûdest
Salât-ı câhilân sehv-i sücûdest "*

Hiz. Mevlânâ'nın bu sözünün kaynağı da şu hadîs-i şerîftir:

"Nice namaz kılanlar vardır ki, onların namazları sadece ayakta durmak ve yorgunluktan ibârettir".

Hırka-i Saadette Terâvih

Terâvih namazının kılınışında örnek alınacak şekil Efendimizin kıldırıldığı gibi iki rek'atta bir selâm vermektir. Ancak her 4 rekatta bir uzun aralar verdiği için 4'er rekât kılınışı daha çok yaygınlaşmıştır. Enderûn Terâvihinde iki rekatta bir selâm verilirse arada aynı makamdan selevât, 4. rekattan sonrada ilâhi okunur. Nitekim Rûşen Eşrefin

1923 tarihli, muhtelif hâtıraları anlattığı “Ayrılıklar” adlı kitabının “Hırka-i Saâdet Dâiresinde bir terâvîh” başlıklı yazısındaki şu bölümler, bu uygulamaya bir örnek niteliğindedir:

“Sütun gövdeleri arasında rûyâ hayâletleri gibi silikleşmiş küçük cemâat işte terâvihe kalktı. Her iki rek’atda bir güzel sesler salevât getirmeğe başladı. Ve her dört rek’at başında Enderûnlular bestenigârdan, sabâdan, hüzzamdan, hicaz ve acemaşîrandan kadîm besteli Türkçe ilâhiler okuyorlardı...

...Müezzin ‘Elvedâ yâ şehr-i Ramazan, elvedâ yâ şehr-i bereket ve’l ihsân!’ diye nidâ ediyordu. Ağlayanlar ve inleyenler ‘âmîn, âmîn’ diyorlardı”.

Enderûn’da başlayan bu tertipde, farklı makamların nağmelerinin insan rûhu üzerindeki tesirleri düşünülerek sıralama yapılmıştır. Böylelikle ibâdet-deki coşku, ferahlık; okumalardaki âhenk, duâlardaki samîmiyet ve ihlâs sürdürülerek, otuz üç rek’at olan bu ibâdet, bitimine kadar sıkılmadan zevk ve huşu içinde edâ edilmiş oluyordu.

Terâvih tertîbinin ilk tervîhalarda daha pest makamlarda ilâhiler okunur, son iki dörtlüğünü teşkil eden eviç ve acemaşîran makamları tiz perdelerde seyreden, coşkuyu artıran, hareket ve dinçlik veren bir yapıya sâhip olduğundan, önceki dört rek’atların makam sıralamaları farklılık gösterse de son iki eviç ve acemaşîran makam sıralaması hiç değişmemiştir.

Arap Ülkelerinde

Bazı Arap ülkelerinde İstanbul terâvihlerini andıran uygulamalar olduğunu görmekteyiz. Sûriye’de temcidler, salât ü selâmlarla birlikte terâvih aralarında kasîdeler okunmaktadır.

Bir süre önce Kudüs’e Ramazan’da yaptığımız bir ziyârette, terâvih namazı için tarihî câmilerden birine gitmiştik. İkişer rek’at olarak kılınan terâvih’in dördüncü rek’atından sonra bir vâiz efendi yirmi dakika

kadar sohbet etti. Namaz öncesi görevlilerle tanışıp Türkiye’den geldiğimizi ve dînî mûsikî ile meşguliyetimizi söylediğimiz için vâiz efendi, tarafımdan da (Ahmed Şahin) bir aşr-ı şerîf okumamı ricâ etmişti. Daha sonra ikişerden dört rek’at daha terâvih namazı kılınmıştı. Bu şekilde terâvih namazlarının sekiz rek’at olmak üzere, hiç acele etmeden ve zaman zaman ilâhi, kasîde okunmak sûretiyle kılınmakta olduğunu öğrendik.

Günümüzde

İstanbul’da ve Anadolu’da muhtelif câmilerde bu uygulamayı ihyâ etmeye çalışan bazı müezzin ve imamlar bulunmakla birlikte, eğitimin yetersizliği yüzünden ya müezzinlerde ya da imamlarda makamların uygulanmasında sıkıntılar olmaktadır.

Fâtih Câmii’nde uzun süreden beri tervîhalarda bahis konusu olan makamlarda ihlâs-ı Şerîf’ler okunmak sûretiyle terâvihler kılınmaktaydı. İhlâs-ı şerîfler, her birinde farklı bir müezzin tarafından, ilk tervîha-da ısfahan, ikinci tervîhada sabâ, üçüncü tervîhada hüseyinî, dördüncü tervîhada evc, beşinci tervîhada acemaşîran makâmında okunarak, salevâtla makam geçkileri yapılırdı. Bu uygulamanın bu câmide hâlen devam etmekte olduğunu biliyoruz.

Terâvih’in hatimle kılınması, yani her rek’atta bir sayfa zamm-ı sûre okunarak, bir günde yirmi sayfaya tamamlanması; tervîhaların beş mühim makamdan ilâhilerle süslenmesi ve bunun medeniyetleşmesi ülkemizde yirmi rekât olarak yaygınlaşmasının sebeplerindendir.

Bu köklü ve üst seviye bir kültürü de birlikte taşıyan geleneğimizin, günümüzde maalesef uygulayıcısı kalmamıştır. Sadece bâzı câmilerde veya mekânlarda bu geleneği bilen az sayıda icrâcılar tarafından uygulamaya gayret edilmektedir. Ancak bu uygulamayı gerçekleştirebilmek için ilk önce çok sağlam bir Kur’ân kırâati eğitimi, ardından onunla eşdeğer mûsikî eğitimi almak gerekir. İkisinden birinin eksik olması, söz konusu uygulama için bir eksikliklerdir.

Şehr-i İstanbul, Osmanlı'nın pâyitahtı olması sebebi ile burada yaşayan halkın kültürü, eğitimi, gelenek ve âdetlere olan bağlılığı da önemli bir

özellik idi. Zîra her hangi bir kimsenin terâvîh namâzının herhangi bir yerinde câmiye girmesi esnasında, imam efendinin okuyuşundan kaçınıcı tervîhada olduğunu anlayacak kadar mûsikîye âşinâ olması başka türlü ifâde edilemez.

Bu bir eğitim işidir. Bu ve benzeri kadîm geleneklerimizin ortadan kalkıp kaybolmasında birkaç sebep etkili olmuştur.

Bunlardan ilki uygulayıcı yâni nitelikli Kur'ân tâlim ve kırâati eğitimi alan kişilerin yetişmemesidir. Bir başka etken, Kur'ân eğitimi aldığı halde mûsikî eğitimi almamış kimselerin uygunsuz ve gelişmiş güzel kırâatleri, bir başka sebep ise körü körüne mûsikî düşmanlığı, Kur'ân'ın mûsikîden uzak olması gerektiği zehâbının yaygın olmasıdır.

İbâdet ve Mûsikî

Oysa mûsikî tarihi insanlık târihi kadar eskidir. Çalışmaları günümüze ışık tutan pek çok ilim adamı mûsikînin din kavramından doğduğu gerçeğini savuna gelmişlerdir. Nitekim köklü medeniyetlerin mûsikîlerinin temelini

dînî mâbedler, dînî kavramlar ve mânevî duyguların oluşturduğu bir gerçektir.

Çok önemli bestekârların da dini meşreb ve mabedlerden yetişerek yüce eserler vermesi hiç tesadûf değildir.

Burada üzerinde durulması gereken çok önemli bir konu da ibâdet ile mûsikî ilişkisini iyi tahlil etmektir.

Yüksek medeniyet bilinci taşıyan Osmanlı'da mûsikînin insana etkisi göz ardı edilmemiş, bilhassa bu etki, hayatın çok önemli anlarında, doğumda, vefatda, evlenme merâsimlerinde, bizzat sosyal hayatın içinde; diğer taraftan ibâdet hayatının içinde yerini ezân, salâ, tesbihat, temcit olarak almıştır.

' Şüphesiz bu birleşimlerden en çok haz vereni ise insanların bir ay boyunca ruhsal dinginlik içerisinde ibâdet zevkine erdiği Ramazan Ayında edâ edilen, Ramazan ayı hâricinde dâhil olamayacağımız terâvîh namazları içindeki âhenkli seslerden dinlenilecek olan ezânlar, kâmetler, ramazaniyeler, temcidler ve nihayet iştirâki ile huzur bulacağımız terâvîh namazlarıdır.

Çünkü:

"Güzel ses sahibinin, hayatın ve ibâdetin zinetidir."

Enderûn Usûlû Teravîh'in Tarihçesi

Enderûn usûlû terâvih namazı, Osmanlı iç teşkîlâtında, sarayda, Hırka-i Saâdetde, saray câmileri ve mescitlerde, selâtîn câmileri başta olmak üzere büyük câmilerde ve dergâhlarda uygulanmış, Anadolu'ya da yayılmış bir dînî gelenektir.

Kaynağı Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'ye (1712) dayandırılan bu usûlün târihte saray câmileri dışında uygulamasının en yaygın olduğu yer ise Eyüp Sultan Câmiî'dir. Bunun en büyük ispâtı ise, en çok Ramazan eserine sahip bestekârların "Eyyûbî" lâkâbını taşımasıdır.

Bu usûlû ve tertipleri anlatan bilgilerin hocadan talebeye şifâhî olarak intikâl etmesi nedeni ile yazılı kaynaklar oldukça kısıtlıdır. Bu sahadaki bilgilerin çoğu, bu tür uygulamalara şahit olan kişilerin hâtıraları arasında yer alan küçük çaplı bilgilerden ibârettir. Ancak sözlü kültür aktarımı yolu ile pek çok sayıda mûsikî eserinin günümüze intikali dikkate alınırsa, anlatımla günümüze ulaşan bilgiler hiç de azımsanacak boyutta değildir.

Bununla beraber 1831 senesi ayında ramazanın ilk gecelerinden birinde sarayda kılınan bir terâvih namazı târihî bir vesika niteliğindedir. Mûsikîde üst düzeyde besteler yapabilecek kadar mûsikî bilen bir pâdişah olan Sultân II.Mahmud'un da bulunduğu namazda, Saray başmâmı, yüksek kâbiliyeti ve üstün kırâati ile Kur'ân-ı Kerîm okuyan Zeyne'l Âbidîn Efendi, saray başmüezzini Türk Mûsikîsi'nin dâhîlerinden biri, Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi' dir.

Cumhur müezzinler ise Dellâlîzâde, Şâkir Ağa, Mutafzâde, Eyyûbî Mehmed Bey'dir. Bu meclis aynı zamanda ileride bahsedeceğimiz üzere Ferahfezâ makamının da ihyâsına vesîle olmuştur.

Yakın Tarihimizden

O tarihlerden günümüze doğru gelindiğinde uygulamanın ve bilgilerin azaldığını görüyoruz. Mehmet Niyâzî 1998

yılında bu konuda kaleme aldığı yazısında:

"İlk defa cumhur müezzinlikle Enderûn usûlû terâvih namazının nasıl kılındığını öğrendiğimde İstanbul'daki tatbikâtını da merak etmiş görmek istemiştım. Haluk Dursun'un "İstanbul'da Yaşama Sanatı" adlı eserinde de bahsedildiği gibi, dînî mûsikînin üstadlarından Neyzen Niyazi Sayın, Tan-bûrî Necdet Yaşar, Kudûmzen Nezih Uzel gibi büyüklerle görüştüm. İstanbul'da hâl-i hazırda bu eski usûlde terâvih namazı kıldırabilecek imam ve müezzin efendilerin kalmadığını ifâde ederek "Geçti o günler bir hayâl oldu" dediler Mûsikî erbâbının güç beğendiğini, sanatçı tâifesinin kolay tatmin olmadığını bildiğimden işin peşini bırakmadım Bu sefer câmi muhitlerini iyi bilen kişilere sormaya, İstanbul'da mûsikîden anlayan sesi güzel imam ve müezzinleri araştırmaya başladım. Zâkirbaşlık da yapmış olan Nusretiye Câmiî imam ve hatibi Ziya Aykut Beyefendi ile müezzin, ehl-i Kur'ân ve mevlidhân olan Hâfız Fikri Aksoy Beyefendilerin tekke mûsikîsini en iyi bilenlerden olduklarını öğrendim. Onlardan bilhassa Fikri Hoca'dan 1950'li yıllardan itibaren İstanbul'da bu işin nasıl ve kimler tarafından yapıldığını duymama rağmen el'an mevcut imam ve müezzinlerle bu işi sürdüren câminin kalmadığını bir kere daha te'yiden anladım. Sadece Karagümrük Cerrâhî Dergâhı'nda bu iş sürdürülüyordu. Hacı Hafız Hüseyin Tolan, Nuri-osmâniye Câmiî'nde Dursun Çakmak, Nusret Yeşilçay, Fatihli Kardeşler İlâhi Grubu ve Üsküdar Aziz Mahmud Hüdâi'de, içlerinde ebru üstadı Mustafa Düzgünman'ın da bulunduğu bir gurup, zaman zaman cumhur müezzinlikle Enderûn Usûlû terâvihler kıldırılmalarına rağmen her akşam aynı şekilde devamlı olarak bu işi tatbik edebilen câmi kalmamıştı. Eyyûb, Fâtih, Süleymaniye Câmiîlerinde ara sıra uygulayanlar vardı ama dört başı mamur ve bi hakkın yapılması zor oluyordu.

Geçen sene Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Câmiî'nde Tanbûrî Mehmet Ali Sar'nın imamlığında ve bazı genç arkadaşlarının cumhur müezzinliğinde bir

Yalnız Osmanlı zamanında değil Cumhuriyet'te de “cumhur müezzin” adı verilen birden fazla müezzinin bulunduğu câmiler mevcuttu.

terâvihte bulunmuş ve o gün namazda bulunan Dursun Çakmak Hocaefendi'nin de hem imâmetin hem de müezzin mahfilinin iyi ses alıp verdiğini söylediğine şahit olmuşum.

Yine geçen sene Fenerbahçe Câmiî'nde Yunus Balcıoğlu, Neyzen Ahmed Şahin ve Mehmet Kemiksiz eşliğinde Enderûn usûlü terâvih kılınıyordu.

13 Ocak 1999 Çarşamba günü de İlahiyat Fakültesi Câmiî'nde İlhan Tok Hocaefendi'nin imâmetinde genç müezzinlerin eşliğinde yine tam mânâsıyla eski usûlde bihakkın namaz edâ edildi. Tabîi bu münferit hâdiselere dâhil olamayıp en azından nasıl yapıldığına şahit olmak isteyen meraklılar için de Samanyolu TV'de Kadir Gecesi en azından bir belgesel program olarak Türkiye televizyonlarında ilk defa mûsikîyle, makamla gerçek Kur'ân tilâvetinin nasıl yapılacağını gösteren bir örnek sergilendi. İlhan Tok Hocaefendi'nin imâmetinde arada ilâhilerle yatsının farzı Rast makamında kılındıktan sonra terâvihlerde arada ilâhilerle dörder rek'atda sırasıyla İsfahan, Sabâ, Hüseyinî, Evc ve Acemaşîran makamında kılındı. Ardından vitr namazı da karcıgar makamında edâ edildi ve arada yine aynı makamlarda ilâhiler okundu. İşte bu şekilde en azından bu işin konu yapılması gerektiği bir örnek olarak gösterilmiş oldu.

Süleymaniye Câmiî Vakfiyesi'nde câminin müezzinlik kadrosunda 24 kişinin yer almış olduğunu görmekteyiz. Yalnız Osmanlı zamanında değil Cumhuriyet'te de “cumhur müezzin” adı verilen birden fazla müezzinin bulunduğu câmiler mevcuttu. 1950'ye kadar Eyüb Sultan Câmiî'nde 10 müezzin, Fatih, Sultanahmet, Beyazıt, Yeni Câmi ve Vâlide Câmiî'nde 9'ar müezzin yer almaktaydı Nûriosmâniye'de de 6 müezzin vardı Bugünlerde sayı 3'e kadar düşmüştür. Eski İstanbul'da hangi ezânın hangi makamda nasıl okunacağını, bırakın imam müezzin gibi din adamlarını, sıradan ahâlî, hele câmi cemâati çok iyi bilirdi. Sabah ezânı mutlaka Sabâ makâmında okunur, ancak arada Bestenigâr yahut Dügâh çeşnisi kullanılabilirdi. Öğle

ezânı uşşak yahut beyâtî (ki iki makam birbirine çok yakındır) olarak icrâ edilir, hele ikinci ezânı İstanbul'da mutlaka hicâz olurdu. Akşam ezânı İstanbul usûlünce Segâh ve Dügâh makamlarında, yatsı ise Rast okunurdu. Sabah salâsı, temcid ve Cumâ salâları Dilkeşhâverân, cenâze salâsı Hüseyinî ve Segâh makâmında okunurdu.” der.

Enderûn Terâvihi Cumhur Müezzinliğinin Uygulama Şekilleri

Enderûn usûlü terâvih namazının kılınışında iki şekildeki uygulama öne çıkmaktadır; bunlardan biri mûsikîşinas bir imamın müezzin topluluğunu makam geçkileri ile yönlendirerek namazı kıldırmasıdır.

İkinci şekli ise; Makamlar arasındaki geçkileri müezzin topluluğunun yaparak imama yol açması ile gerçekleştirilendir. Bu uygulamada her halükârda imam ve müezzin topluluğunun mahreç, tâlim, tecvid ve Kur'ân kırâati konusundaki mahâret ve başarısının yanında mûsikîşinas olması vazgeçilmez bir haslettir. Zîrâ Kur'ân'ın, tesbîhâtın, duâların tecvid ve kırâat kâidelerini bozmadan makam ile okunması çok özel bir birikim gerektirir.

Vakit Namazlarındaki Cumhur Müezzinliği Gülbank (Tasliye)

Vakit namazlarında sünnet kılındıktan sonra müezzinlerden biri (genellikle başmüezzin) gülbank şeklinde cemâati Efendimiz (S.A.V.)'e salât ve Hz. Bilâl-i Habeşî ile hayır sahiplerine “Fâtîha” okumaları için dâvet eder ki buna “Tasliye” denir. Sözleri şöyledir:

“Rasûl-i Ekrem ve Nebiy-yi Muhterem, sultânü'l enbiyâ, burhânü'l asfiyâ şefî-i ruż-i cezâ, Ahmed ü Mahmûd ü Muhammed Mustafâ sallâ'llâhü teâla aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri 'nin, mübârek, mutahher, münevver rûh-i saâdetlerine salâvâtî şerîfe getirenlerin ilâhî âhir ve âkıbetleri hayrolaaa..

Âl-i ezvâc-i tâhirât, evlâd-ı Rasûl, ashâb-ı güzîn, sâir enbiyâ-i âzam ve rusul-i fihâm hazerâtının cümle ervâh-ı kudsiyeleri için, pîrimiz Bilâl-i Habeşî radiya'llâhü anh Hazretleri'nin rûhu için, bu câmînin bânîsi (burada câmiyi yaptıran zâtın adı zikredilir)nin, rûhu için, bu câmiden bugüne kadar güzêrân eylemiş eimme, hutabâ, müezziniyn ve kayyûmiynin, sâhibü'l hayrât ve'l hasenât ervâhi için ve kâffe-i ehl-i îmân ervâhi için, Allah rızâsı için el-Fâtihâ

"Tasliye" akşam namazı hâriç diğer bütün vakitlerde ilk sünnetten sonra, kâmetten önce okunurdu. Bu sâyede Efendimiz ve Bilâl-i Habeşî (R.A.) ile birlikte; câmiyi yaptıranın ve hayır sâhipleri de hayırla, rahmetle her namazdan önce anılmış, ruhlarına Fâtihâ okunmuş oluyordu.

Ihlâs-ı Şerîf ve Kâmet

"Gülbank" dan sonra bir müezzin her hangi bir makamdan üç defa "Ihlâs-ı Şerîf" okur. Bu da üç ihlâs-ı şerîfin bir hatim değerinde olduğu hadisi şerîfince her farz namazdan önce bir hatim indirme sevâbına mazhar olma niyetini taşır. Daha sonra aynı müezzin veya bir diğeri aynı makamı devam ettirerek "kâmet" eder. İmam da iftitah tekbîri ile namazı kıldırmağa başlar. "Zamm-ı Sûreler"ın sesli okunduğu bir vakit ise müezzinin kâmet ettiği ses ve makamı tâkip eder. Tilâvetin akıcılığına göre makam değiştirebilir.

Tekbîrler

İmâmın iftitah tekbîrini ve diğer tekbirleri ve selâmları bir müezzin hemen imamın arkasından yüksek sesle tekrarlayarak daha gerideki cemâate duyurur. İmamın "Semia'llahu limen hamideh" demesinden sonra "Rabbenâ leke'l hamd" der. Selâtîn câmi'lerinde son cemâat yerlerinde içeriyle bağlantısı bulunan "mukebbire" denilen balkonlar olurdu. Bu balkonlarda tekbirleri ve selâmları tekrarlayarak buradaki cemaate duyurmak için bir müezzin bulunurdu.

Salât-ı Münciye

Selâmdan sonra "Allâhümme ente's selâmü ve minke's selâm tebârakte yâ Ze'l celâl ve'l ikrâm" duâsı bir müezzin tarafından okunur. Son sünnet yoksa burada, varsa son sünnetten sonra "alâ rasûlinâ salavât" der ve cumhur olarak "Salât-ı Münciye" okunur. "Allâhümme sallî alâ seyyidinâ Muhammedi'v ve alâ âli seyyidinâ Muhammed. Salâten tuncînâ bihâ min cemî'il ahvâli ve'l âfât ve takdiyenâ bihâ cemî'a'l hâcât ve tûdahhirunâ

bihâ min cemî'i's seyyiât ve terfe'unâ bihâ 'indeke a'le'd deracât ve tübelliğünâ bihâ aksa'l ğâyât min cemî'il hayrâti fi'l hayâti ve ba'de'l memât. Hasbûna'llâhü ve ni'me'l vekîl (3 kere) ni'me'l mevlâ ve ni'me'n nesıyr"

Tesbîhât

Farzdan sonra bir müezzinin "sübhânallâhi ve'l hamdû lillâhi ve lâ ilâhe illâllâhü vallâhü ekber, ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l alıyyi'l azîm" tesbihini okumasından sonra diğer bir müezzin tarafından "eûzü besmele" çekilerek yüksek sesle "âyetü'l kürsî" okunur. Ardından âyetü'l kürsîyi okuyan müezzin, "Zü'l celâli Sübhâna'llâh" der ve tesbihlere başlanır. Fakat burada da bir başka müezzin "Sübhâna'llâh"ları sesli olarak 7, 11 veya 21 kere birbirine bağlı olarak icrâ ettiği makamda söyler. (Sübhânallâhi sübhânallâhi sübhânallâhi sübhâna'llâh şeklinde) genellikle aynı müezzin :

"Zü'l kemâli'lhamdû lillâh" der ve diğer bir müezzin 33 kere içten okunan "elhamdû lillâh"ları 7, 11 veya 21 kere yine birbirine bağlı olarak okur. ("Elhamdû lillâhil hamdû lillâhil hamdülillâh" şeklinde) Bu müezzin "elhamdülillâh"ların sonunda "zü'l kudratillâhi ekber" der başka bir müezzin 7, 11 veya 21 kere birbirine bağlı olarak "Allâhü ekber"leri okur ("Allâhü ekberallâhü ekberallâhü ekber" şeklinde. Tesbihler uzun olmayan nağmelerle yürükçe çekilmelidir. Asıl olan 33 kere çekilmesidir. Her nefeste 11 kere olmak üzere 3 nefesde çekilebilir. Ama çok uzun olması ihtimaline karşı 7, 11 veya 21 kere de çekilebilir.) ve "Lâ ilâhe illâ'llâhü vahdehû lâ şerîke leh. Lehü'l mülkü ve lehü'l hamdû ve hüve alâ külli şey'in kadîr" diye devâm eder. En sonda okunan "Sübhâne Rabbiye'l alıyyi'l a'le'l vehhâb" duâsını müezzinler koro şeklinde (cumhur olarak) okuyarak tesbîhâtı bitirirler. Burada dua mahiyetinde başka metinler veya âyetler de cumhur olarak okunabilir. Meselâ, "elâ inne evliyâ Allah" âyetini bir müezzin okur ve bu âyetin devamı olan "lâ havfün aleyhim velâ hüm yahzenûn" kısmı bütün müezzinlerin iştirakiyle okunur.

Muhterem Necdet Tanlak'ın hocası Hâfız Hüseyin Tolon'dan nakil ile, eskiden namazın başında kamet hangi makamdan alındıysa cumhur müezzinliğinin de aynı makamdan yapıldığı bilgisini vermektedir.

Âminler

Duâ için ellerin kalktığı bu sırada bir müezzin, son âyet okunurken hangi makam yapılmış ise o makamın zemin nağmelerinde birkaç defa "âmin" der. Buna "küçük âmin" denilir. Daha sonra parlak ve geniş sesli bir diğer müezzin de herhangi bir duanın meselâ "Yâ muhavvile'l hâli ve'l

ahvâl" veya "Yâ müfettiha'l ebvâb" gibi ilk kısmını tiz perdeden uzatarak okumaya başlar. Sesini biraz daha yükseltip birkaç defa "âmin" çektikten sonra duanın devamı olan "havl hâlenâ ilâ ahseni'l-hâl" veya "iftah lenâ hayra'l-bâb" kısımlarını da okuyarak karar verir. "Büyük âmîn" denilen bu kısmın arkasından başka bir müezzin birkaç defa daha "âmin" der. Bu sırada bütün müezzinlerin hep bir ağızdan "ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn" demeleriyle dua sona erer.

Mihrâbiye

Duânın sonunda imam "Mihrâbiye" okur. Burda icrâ edilen makâmı devam ettirebileceği gibi, makamın seyrine ve âyetlerin mânâ içeriğine göre istediği bir makama geçki de yapabilir.

Terâvih Namazlarında Cumhur Müezzinliği

Yrd. Doç Dr. Nuri Özcan'ın "Cumhur Müezzinliği ile Enderûn Terâvih Namazı" adını taşıyan araştırmasında şu bilgiler yer alır:

Türk dinî mûsikisinde bir icrâ tarzı olan cumhur müezzinliği, genel anlamıyla "toplucu ve belli bir tertip üzerine yapılan müezzinlik" şeklinde ifade edilebilir. Müezzin kadroları geniş olan büyük camilerde namazın kılınması esnasında bütün müezzinlerin katılımıyla icrâ edilen cumhur müezzinliği, müezzinlerin bazı ibâreleri bir ağızdan (koro şeklinde), bazılarını ise kendi aralarında sırayla nöbetleşe okumaları şeklinde tatbik edilirdi. Günümüzde bazı selâtın camilerinde tamamen eski icrâ tarzına bağlı bir tatbikat görülmesi de cumhur müezzinliğinin kısmen icrâ edildiğine şahit olmaktayız. Cumhur müezzinliği vakit namazlarında öğle, ikindi ve yatsı namazlarıyla Cuma, bayram ve Terâvih namazları esnasında ve ayrıca mübarek gün ve gecelerde icrâ edilirdi. Müezzinler arasında ses cinsi, nefes miktarı, nağmelerdeki birlik ve uyumun ön planda olduğu cumhur müezzinliği, müezzinler için adeta bir "meslek eğitimi", bir "okul" du.

Ramazân'da Câmilerde cemaatle kılınan terâvih namazları, imamın her birini ayrı makamlardan kıldırıldığı dört rekatlar ve her dört rekat arasında müezzinlerin okudukları ilâhilerle daha da anlamlı bir hal alır. Dört rekatlar arasında müezzinlerin hep bir ağızdan (cumhur) okudukları "Ramazan ilâhileri" nden her terâvihte beş adet okunması âdet haline gelmişti.

Güftelerinde, duaların kabul edilme ve af mevsimi olduğu, her türlü günâhın affedileceğinin müjdelendiği,

bu ayın gelmesiyle duyulan sevinç ve uzaklaşmasından, sona ermesinden dolayı duyulan üzüntüyle birlikte tekrar kavuşma temennîlerinin terennüm edildiği "Ramazan ilâhileri"ni konuları itibarıyla üçe ayırmak mümkündür:

1- İlk on günde Ramazan ayına ulaşmaktan duyulan sevincin dile getirildiği güfteler üzerine yapılmış besteler okunur, bu ilâhilerin güftelerinin nakaratlarında "merhabâ", "yâ merhabâ", "dost merhabâ" ifadeleri hâkimdir. Bu ilâhilere örnek olarak. "Donandı her yer kandiller ile / Doldu camiler mü'minler ile" mısralarıyla başlayan acemaşîrân ilâhi ile Muallim İsmail Hakkı Bey'in "Merhaba ey sevgili mâh-ı mübârek merhabâ / Merhaba ey âlemin feyz ü neşâtı merhabâ" mısralarıyla başlayan sabâ-zemzeme makamındaki ilâhisi verilebilir.

2- Mâh-ı ğufrân (af ayı)" da denilen bu ayın ikinci on gününde, Allah'tan rahmet ve merhamet niyâz eden güfteler üzerine yapılmış ilâhiler okunur. Zekâizâde Hâfız Ahmed Efendi (Irsoy)'nin "Hamd ü minnettir sana ey Hâlık-ı kevn ü mekân / Mürde diller oldu ihyâ geldi şehri Ramazan" beytiyle başlayan Besteşfahân ilâhisi ve "Yâ ilâhî cümle sensin cümle sen / Sen dururken diyemezem bana ben" mısralarıyla başlayan Hamâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin Bestenigâr ilâhisi de bu bölümdeki eserlere örnek olarak verilebilir.

3- Son on günde ise artık sonuna yaklaşan Ramazan'ın uğurlanmasından duyulan hüznün dile getirildiği ilâhilere yer verilir, bu ilâhilerin güftelerinde de "elvedâ", "dost elvedâ" gibi nakaratlar bulunur. Muallim İsmail Hakkı Bey'in "Kullarında yok sana lâyük metâ' / Elvedâ şehri Ramazan elvedâ" mısralarıyla başlayan eviç ilâhisiyle "Elveda bizden sana ey şehri rahmet elvedâ / Sen gidesin ille bizi yakıtı hasret elvedâ" mısralarıyla başlayan acemaşîrân ilâhi de bu bölümün örnekleri arasındadır. Ayrıca Ramazan'ın ilk onbeş gecesi "Karşılama Geceleri", son onbeş gecesi de "Uğurlama Geceleri" olarak adlandırılmıştır.

Terâvih namazı, genellikle şu usûl takibedilerek kılınırdı: Yatsı'nın son sünnetinden sonra müezzinbaşı "Sübânallâhi ve'l hamdû lillâhi ve lâ ilâhe illallâhü va'llâhü ekber; ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l aliyyi'l azîm" şeklindeki "tesbîh'i, çoğunlukla ısfahân bazen nevâ makamında yüksek sesle okur ve ardından müezzinler aynı makamdan "Allâhümme salli alâ Muhammed" dedikten sonra bir kişi de tekbîr alır. Yirmi rekat kılınan terâvih namazı, çoğunlukla dört rekatta bir selâm vermek sûretiyle edâ edilir. Bu dört rekatlarda daha çok şu makam sıralaması takip edilir:

1- Birinci dört rek'at ısfahân (veya nevâ), ikinci dört rek'at sabâ, üçüncü dört rek'at hüseyinî, dördüncü dört rek'at eviç, beşinci dört rek'at acemaşîrân.

2- Birinci dört rek'at rast, ikinci dört rek'at uşşak, üçüncü dört rek'at sabâ, dördüncü dört rek'at eviç, beşinci dört rek'at acemaşîrân. Bu iki makam sıralaması dışında tatbik edilen ve gözlenen bazı makam sıralamaları ise şu şekilde tesbit edilmiştir:

a- Nevâ (veya ısfahân), sabâ (veya uşşak), hicaz (veya muhayyer), eviç, acemaşîrân.

b- Sabâ (veya düğâh, bestenigâr), hüzzâm, ferahnâk, eviç, acemaşîrân.

c- Rast, sûzinâk, nevâ, eviç, acemaşîrân.

d- Sabâ, hüseyinî, nevâ, eviç, acemaşîrân. Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, son 2 dört rekattaki eviç (13-16. rekatlar) ve acemaşîrân (17-20. rekatlar) sırası hiç değişmemekte, ilk 3 dört rek'atın makam sıralaması ise zaman zaman değişebilmektedir.

Terâvîh namazı, her dört rekatta bir, imamın selâmından sonra müezzinlerin, imamın kırâtında icrâ ettiği makamdan bir ilâhi okuması ve ardından da, sonraki dört rekat hangi makamdan kıldı rılacaksa müezzinlerin, o makamda "Allâhümme salli alâ Muhammed"i söylemesi şeklinde devam eder. Tabii ki burada imam ve müezzinlerin, dört rekatlarda tatbik edilecek makamlar konusunda önceden fikir birliği yapmış olmaları gerekmektedir. Terâvîh'in son dört rekatında imamın acemaşîrân makamında selâm vermesiyle ya aynı makamda bir ilâhi veya daha çok herkesin bildiği "Allâhümme salli ale'l Mustafâ / Bedî'i'l cemâli ve bahri'l

vefâ" mısralarıyla başlayan mâhur salât-ü selâm okunur.

Bir müezzinin "Rabbenâ âmennâ bimâ enzelte vettebe'ne'r-rasûl, fektübâ me'aşşâhidîn" âyet-i kerîmesini acemaşîrân makamından yüksek sesle okumasından sonra yapılan duayı müezzinlerin, vitir namazı için segâh veya hüzzam makamından aldıkları "Allâhümme salli alâ Muhammed" takip eder ve vitir, aynı makamdan kıldırılır. Terâvîh namazında makam değiştirmek geleneğinin, büyük bestekârimız Buhûrîzâde Mustafa İtrî (ö. 1711) tarafından konulduğu rivâyet edilmektedir.

Önemli bir husus da müezzinliğin başından itibâren her makamın en pest perdelere kadar zorlanmadan rahatça icrâ edilebileceği bir akord tesbit edilmelidir.

Terâvîhde Sûre Tertipleri

Önemli bir husus da rek'atlarda imamın fâtihâ'dan sonraki zamm-ı sûreleri de tasnif ederek okumasıdır. Âyetler geliş güzel sıralanmaz, mânâlarına dikkat edilerek tertib edilir. Meselâ rahmet âyetlerinden, duâ niteliğindeki âyetlerden, tesbih âyetlerinden, peygamberlerden bahseden âyetlerden, konuları birbiriyle bağlantılı âyetlerden, sonları kâfiyeli âyetlerden oluşan tertipler yapılabilir.

Namaz kıldırırken de imamın yatsı ve vitir namazlarındaki kırâtını "tedvîr" tarîki ile, yâni acele etmeden, orta hızda bir akıcılıkla; terâvîhde ise "hadr" tarîki ile yâni yürükçe bir okuyuşla icrâ etmesi gerektiğini ilâve edelim. Fakat bu yürüklük acele ederek kelimelerin anlaşılma hâle gelmesi şeklinde asla olmamalıdır. Tam aksine bir veya iki nefes arası verilmesi uygun olur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ بَرِئْتَكَ اِنْ شَرَّكَتْ وَكَانَ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ	مَسَدُ وُجْهِ الْهَبِيدِ شَرِّعْ شَرِيفَ رَاقِيْدِ رَحْمَتِ نَظْمِ نَدَايِشِ خُصُوْصِي رَمَضَانَ	مَوْثِقِ كَرِيْمِ نَاجِيْدِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ هَزْكَ هَذِهِ الْوَرْدِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ
مَنْزِلِ سَعَادَتِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ	اَذَانِ مُحَمَّدِي بَوْلِ رِضْوَانِ اِحْدِي كُوْنِ جَمَالِ اِحْدِي ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ	صَائِغِ سُبْحَانِي ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ دُرِّ بَارِ سَعَادَتِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ
لَطْفِي نَيْچِ نَمَائِدِ رَحْمَتِ اَيْلَةِ مُوَلِّيْ هِيْ	بَوْلِ مَتِ خَادِمِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ	رِضْوَانِ بَرِيْ كُوْنِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ فُتْرِ كَرِيْمِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ
جَنَّتِ بَرِيْ فِرْدَوْسِ اَعْلَا اِنْجِيْدِ يَسِيْمِ بَرِيْ شَكَا اَيْلِ عَالَمِ نِيَادَا اَيْلِ	بَوْلِ مَتِ خَادِمِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ	مَوْثِقِ كَرِيْمِ نَاجِيْدِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ هَزْكَ هَذِهِ الْوَرْدِ ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَوْثِقِ كَرِيْمِ نَاجِيْدِ
ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ
هَزْكَ هَذِهِ الْوَرْدِ
ماہِ رَمَضَانَ اَنْذَرْنُوْهُ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Şehrü ramazânellezî ünzile fîhi'l-kur'ânü
hüden linnâsi ve beyyinâtin mine'l-hüdâ ve'l-
furkan (Bakara/185)

*(Ramazan ayı, insanlara yol gösterici,
doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık
delilleri olarak Kur'ân'ın indirildiği aydır.)*

Rahmet güneşi doğmuş mâh-i Ramazân'dır bu
Kerem-i Kerîm yağmış mâh-i Ramazân'dır bu

Âlem-i melekûtda bir sân-ı serâfet var
Ars'ı bürümüş nûru mâh-i Ramazân'dır bu

Meydân-ı hidâyetdir menzil-i seâdetdir
Bu ümmete devletdir mâh-i Ramazân'dır bu

Bir bak ki Hudâ neyler sâimleri seyreyler
İftâr sâatında Hak mâh-i Ramazân'dır bu

Gülzâr-ı hidâyetdir dür-bâr-ı seâdetdir
Enhâr-ı kerâmetdir mâh-i Ramazân'dır bu

Memdûh-i İlâhî'dir mü'minler penâhidir
Ser-i şerîf râhidir mâh-i Ramazân'dır bu

Rahmet nazarın dâim her gâhde alur sâim
Husûsî Ramazân'da mâh-i Ramazân'dır bu

Ezân-ı Muhammedî gör cemâl-i Ahmed'i
Bul rızâ-yı Ehad'i mâh-i Ramazân'dır bu

Cennetleri bezetmiş Rıdvân bizi gözetmiş
Firdevs-i âlâ içre mâh-i Ramazân'dır bu

Yetimleri sâd eyle fukarâyı yâd eyle
Âlemde bir ad eyle mâh-i Ramazân'dır bu

LUTFÎ nice nâdimdir bu ümmete hâdimdir
Rahmet ede Mevlâ'sı mâh-i Ramazân'dır bu

Alvarlı Efe Hazretleri

بشنوی فی دلم شکسته میگردد از حسد ای پادشاهت میگردد
 که زینت آن ناموس پرده از خشمم در میان ایمنه اند
 بنده غلامت در حلقه ای که بر من سپردی ۱۱۱ اشتیاق
 در کس که ۱۱۱ در مسلخ خویش باز کرده و ز کارد مسلخ خویش
 من هر چه پیشانی ام شدم بخت به حالین خوش و بد شدم
 که چون بچشم خوشه دارم از دانه های غمت سپهر امن
 در من ۱۱۱ در من نیست یک چشمه کوش آن رخ نیست
 نه جانانی جانان من مستور نیست یک کمر زاید بدن نه نیست
 شست زنگنه ای نیست با هر که این نقش زده نیست با
 نقش عشقت کاه فی قاه به نقش عشقت کاه و قاه
 فی دلم که زایه سپرد ۱۱۱ ایستوی ۱۱۱ ای مایه
 بجز آن که در آغوش گداور به فی اسب داشت آن گداور
 فی دلم زاده چون میگردد قصای عشق حسن میگردد
 در من این عاشق زینت نیست در دلم مشتری که کوفت نیست
 در من از دلم یک کاه در دلم از دلم از دلم
 زانکه گفت که در دلم نیست قهقارای نگار من به یک نیست
 که در دلم زایه تر شدم که در دلم از دلم از دلم از دلم
 و نیا به حال نیست هیچ نام پس آن که گداور و گداور

Tâhirü'l-Mevlevî'den Mesnevî Dersleri

*Tû megû mârâ bedan şeh bâr nîst,
Bâ kerîman kârhâ düşvâr nîst.*

117

Güneşin delîli yine Güneşdir. Onun varlığına dâir sana delîl lâzımsa ondan yüz çevirme.

118

Gölge, Güneşden nişan verse de, Güneş her an, can nûrunu neşreder.

119

Ay'ın ikiye ayrılması mûcizesi Güneş gibi zuhûra gelince, gölge sana masal gibi uyku getirir.

120

Hakîkaten Dünyâda, Güneş gibi acâib bir şey yoktur. Fakat can güneşi ondan daha acâibdir ki, cihan Güneşi fânî olduğu hâlde, can güneşi bâkîdir, onun için (dün), yânî geçmiş zamânın itibârı olmaz.

121

Güneş, hâricde tek olmakla berâber onun tavîrini (kaba) yapmak mümkündür.

122

Can güneş ki, âlem-i esîrin hâricidedir. Onun zihinde de, hâricde de benzeri yoktur.

123

Can güneşi zihinlere sığmaz ki, onun misli tasavvur ve tehayyül edilebilsin.

124

Bahis, Şemsüddîn'in cemâline gelince, dördüncü kat göğün güneşi uçub gittil...

125

Şems'in nâmı zikredilince, onun nîmet ve ihsân işâretinden bir mikdârını açıklamak vâcibdir.

126

Bu sırada can, Yûsüf'ün gömleği kokusunu aldığı için, eteğimden yakalamışdır.

127

Yıllarca olan sohbet hakkı için, o hoş hâllerden, bir hâli olsun izâh et demekde ve ilâve etmektedir ki:

128

Tâ ki yer ve gök gülsün. Akıl, rûh ve göz de, arz ve semânın yüz misli sevin sin.

129

Ey Hüsâmüddin; Şems'in ahvâlini izâh etmek husûsunu bana teklif etme. Zirâ ben mânevi yokluk hâlindeyim. Anlayışım ve anlatışım azalmıştır. Onun senâsını sayıb dökemem.

130

Aklı başında olandan başkasının, - yânî, yokluk denizine garkolmuş olan zâtin – söylediği her söz, zahmet de olsa, övünmek de olsa, doğru olmaz.

131

Şems gibi eşi ve benzeri bulunmayan bir dostun ahvâlini izâh için ben ne söyleyim ki, bir damarım bile şu'ur hâlinde değildir.

132

Ciğerimi kan eden bu hicrânın şerhini; şimdilik, başka bir zamâna bırak.

133

Dedi ki: beni doyur; çünkü, acım. Hem çabuk ol ki vakit, keskin kılıç gibidir.

134

Ey arkadaş; sofî (ibn-ül-vakd) olur. Yarın ve yarına demek, tarîkat şartlarından değildir.

-- Her işi vakit geçirmeden tam zamânında yapana tasavvufda (ibn-ül-Vakd) denilir. Bir de (ibn-ü-zzaman) tâbîri vardır ki, rûzgâr ne taraftan eserse o cihete dönen dalkavuk mânâsındadır.

135

Yoksa sen sofi değil misin? Veresiye dolayisiyle mevcûda yokluk ârız olur.

136

Ona dedim ki: Dostun sırrının gizli kalması, daha hoşdur. Ona vâkıf olmak için sen hikâyeye kulak ver ve mânasına dikkat et.

137

Dedi ki: Ey fazîletler sâhibi Mevlânâ; beni başdan savma; açıktan açığa ve hiçbir şey saklamaksızın söyle.

138

Perdeyi kaldır ve açık söyle ki ben, gömlekli bir güzel ile yatmam.

139

Dedim ki: eğer o, Dünyâda âşikâre olursa, ne sen kalırsın, ne ucun, ne ortan kalır.

140

Arzû göster, lâkin o arzû ölçüne ve tehammülüne göre olsun. Bir saman çöpü bir dağı kaldırmaz.

141

Güneş ki âlemi aydınlatmaktadır. Yörüngesinden ayrılab biraz yaklaşacak olsa, her şey'i yakar, kül eder.

142

Fitne, karşılık ve kan dökülmesini isteme. Bundan fazla da Şems-i Tebrîzî'den bahsetme.

143

Bu bahisin sonu gelmez. Sen başlangıcına dön de hikâyenin temâmını söyle.

CÂRYENİN DİRDİNİ ANLAYABİLMEK İÇİN O TABÎB-İ VELÎNİN, PÂDİŞAHDAN HALVET İSTEMESİ

144

Tabîb-i İlâhi dedi ki: Pâdişâhım; akrabâyı da, yabancıyı da uzaklaştırmak sûretiyle sarayı tahliye etdir.

145

Kimse koridorlarda bulunub dinlemesin ki, bu câriyeden bâzı şeyler soracağım.

146

Ev boşaldı. İçinde hekim ile o hastadan başka kimse kalmadı.

147

Tabîb-i ilâhî, hastaya yavaş yavaş ve nezâketle nerelisin? diye sordu ve : her memleket ahâlîsinin ilâcı başkadır dedi.

--

Rıfk (nezaket) u mülâyemet (yumuşaklık) yâhud yerine göre nezâket, insanların bir kısmına Allah tarafından verilmiş bir nîmetdir. Bir Hadîs-i Şerîfde, meâlen :

«Cenâb-ı Hak, rıfk sâhibidir ve rıfkı sever. Sertlikle vermediğini de rıfk ve mülâyemetle verir.» buyurulmuştur.

Mûsâ ve Hârûn Peygamber (A.S.), meb'ûs-ü ilâhî olarak Fir'avnı dâvete gidecekleri sırada :

Yânî: «(Gidin) ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler, yahud (Allah'dan) korkar.» (Sûre-i Tâhâ : 44) emrini almışlardı.

Rıfk u mülâyemet, kalbleri celbetmek husûsunda ne kadar tesir gösterirse, şiddet ve sertlik de o nisbetde aks-i tesîr yapar.

Edebin en yücesine sâhib olan Peygamber Efendimize hitâben Kur'-an'da :

«(O vakit) Sen Allah'dan bir esirgeme sayesinde ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer (bilfarz) kaba, katı yürekli olsaydın onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile. Artık onları bağışla (Allah'dan da) günahlarının yarlıganmasını iste. İş hususunda onlarla müşavere et. Bir kerre de azmettin mi artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah kendine güvenip dayananları sever.» Sûre-i Âl-i İmrân : 159 buyurulmuştur.

Âyet-i Celîledeki (hüm) zamîri, Uhud muhârebesinde bulunan, husûsiyle onlardan, bozulub dağılanlara râcî'dir.

Hicretin üçüncü senesinde Mekke müşriklerinin Medîne'ye hücumları dolayısıyla vukû'a gelen Uhud muharebesinde, İslâm mücahidlerine bir hezîmet ârız (gelip,çatan) olmuşdu. Bu da fikr-i Peygamberî hilâfına,(karşı) meydan muhârebesi yapmaya kalkışmaktan; bir de en mühim bir mevki'e yerleştirilmiş olan okçuların mevkîlerini kendi kendilerine bırakmalarından ileri gelmişdi. Hâlid bin Velîd'in, islâm ordusunun arkadan kuşatması üzerine iki kılıç arasında kalan mücâhidler bozulmuş, hattâ bir kısmı Medine'ye kadar savuşmuşdu. Mûsâdeme (çarpmı) esnâsında bizzat Rasûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz yaralanmış, Hazret-i Hamza ile 69 ashâb şehîd olmuşdu.

Dönüş sırasında taraf-ı Risâletden, bozulmuş olanlara asık yüz gösterilmek şöyle dursun, halleri, hatırları sorulmak, kendilerine, tesellî olunmak üzere nezâket ve mülâyemet gösterilmişdi.

Bahsolunan Âyet-i Kerîmede Habîb-i Edîb-î İlâhî'nin şu hareketi takdîr buyurulmakla berâber, aksi sûretle davranılmış, yânî kaçanlar tekdir edilmiş olsaydı o kimselerin dağılmalarına meydan verilmiş olacağı bildirilmiştir.

Demek ki rıfk u mülâyemet; kalblerin birleşmesine; şiddet ve hiddet de bi'lâkis nefretine sebep olurmuş.

Âyet-i Kerîmede bir nükte daha vardır: Tevekkül mes'elesi. Bu mes'ele: Gayr-i müslimler ve onların mukallidleri (taklitçi) tarafından müslümanların ittihâmına medâr (sebepe) olan şeylerden biridir. Fakat bu töhmeti yapanların ve bâzılarımızın vehmi gibi, tevekkül, sırtüstü yatıp gökden zenbil ile ekmek inmesini beklemek değildir. Nazm-ı Celîlin beyânı veçhile bir işe, müşâvereden (danışma, konuşma) sonra karar verip teşebbüs etmek ve kemâl-i husûlünü Allâh'ın, tevîfkinden ummak demektir. Çünkü azim; bir işi yapmaya kasdetmek ve ciddî bir ihtimamla gayret göstermekdir.

Hazret-i Mevlânâ, yine Mesnevî'de :

«Eğer tevekkül edeceksen, işe başladıktan sonra et. Ekini ek, ondan sonra Allâh'a tevekkül ve îtimâd gösterib bereketi ondan bekle.» demiştir. Hülâsa: Çalışmalı ve muvaffakiyeti Allah'dan beklemelidir ki; tevekkül bu demektir.

Her şehir ahâlîsinin ilâcı ve tedâvisi başka olmasına gelince: Tedâvide iklim ve îtiyâdın nazar-ı dikkate alınması tıbbî kaaidelerdendir. Çölde doğup büyümüş bir bedevî ile, buzlar arasında yetişmiş ve yaşamış bir eskimonun tedavîleri her hâlde bir olamaz. (Şehr-i tü kücast) yânî «Nerelisin?» sûâli de, te'vîle muhtâc görülürse, nefsin (Emmâre) ve (levvâme) sıfatlarından hangisinde bulunduğunu yoklamaktır, denilebilir.

Tabib-i İlâhî sûâllerine devâm ederek dedi ki :

148

O şehirde kime yakınlığın vardır, akrabâlığın ve bağlılığın kime ve neyedir?

149

Elini câriyenin nabzına koydu ve feleğin cevri ü cefâsından birer birer sûâl etdi.

150

Bir kimsenin ayağına diken batınca, onu dizinin üstüne kor.

151

İğne uciyle dikenin başını arar, bulamazsa, diken batan yeri tükrüğüyle ıslatır.

152

Ayağa batan diken böyle güç bulunursa, gönüldeki diken nasıl bulunur? Cevab ver?

153

Eğer gönüldeki diken herkes görebilseydi; gamların, kederlerin bir adama galebe çalması nasıl mümkün olurdu?

154

Mesela biri, bir merkebin kuyruğu altına bir diker kor. Merkeb onu nasıl çıkaracağını bilmez, sıçramaya başlar.

155

Sıçradıkça diken daha ziyâde batar. Akıllı bir adam lâzımdır ki o dikenin çeksin çıkarsın.

156

O; diken çıkaracak hekîm, üstâd idi. Elini gezdiriyor, taraf taraf tecrübede bulunuyordu.

157

Hikâye yoluyla o câriyeden, dostların hâlini sordu.

158

Câriye; memleketine, efendilerine ve hemşehrilerine dâir hekîme açık – yâni, izâhâ muhtac olmayacak sûretde – hikâyeler söylüyordu.

159

Hekim, bir taraftan câriyenin hikâye söylemesine kulak veriyor, bir taraftan da nabza ve nabzın atışına dikkat ediyordu.

160

Hastanın nabzı, hangi isim söylenildiği sırada hızlanırsa, câriyenin Dünyâda, canının ne istediği anlaşılacaktı.

161

Câriye, dostlarını ve memleketlerini saydıktan sonra başka bir şehir ismini söyledi.

162

Hekim, memleketinden nasıl çıktın , evvelce hangi şehirde idin? diye sordu.

163

Câriye, bir şehir adı söyledi ve geçti. Yüzünün rengi ile nabzının hareketi değişmedi.

164

Efendilerini ve o şehirde bulunanları birer birer anlattı; ve tuz, ekmek yediği yerleri söyledi.

165

Memleket – memleket; ev – ev hikâye ettiği hâlde, ne nabızı hızlandı, ne de yüzü sarardı.

166

Hekim, tatlı bir gülümseme ile Semerkandlı birinden soruncaya kadar, câriyenin nabızı tabîî bir sûretde ve zararsız bir hâlde atıyordu.

167

Fakat Serkand'dan sorunca nabzın hareketi arttı, yüzü kızarıp sararmaya başladı. Çünkü Semerkandlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.

--

Hekîm-i ilâhî, bir çok sual ve cevabdan sonra câriyenin semerkandlı bir kuyumcudan ayrılmış, sevdiği o kuyumcunun ayrılığıyla tutuşub yanmakda olduğunu anladı. Yânî mürşid-i kâmil, terbiyesine aldığı sâlikin nefsindeki hevâ ve heves ibtilâsını nev'ini keşfetti.

168

O hekim, o hastadan bu sırrı anlayınca; o derdin, o belânın aslının ve sebebini bulmuş oldu.

169

Hekim, kuyumcunun mahallesi hangi yoldadır? diye sordu. Câriye de köprü başında Gafter mahallesinde cevâbını verdi.

170

Hekim, câriyeye : Hastalığının ne olduğunu anladım. Seni çarçabuk bu hastalıktan kurtarmak için himmet göstereceğim, dedi.

171

Sevin, düşünmekden vazgeç. Murâdına ereceğine emîn ol. Sana yağmurun çemene yaptığını yapacağım, - yânî, sana âdetâ yeniden hayat vereceğim.-

172

Ben senin gamını, kederini düşünür, çâresine bakarım. Sen üzülme. Benim sana şefkatim, babanın evlâda olan şefkatinden yüz kat fazladır.

173

Pâdişah, senden sıkı sıkı sorub anlamak istese bile, bu sırrı kimseye söyleme.

174

Kalbin; sırrının mezârı olursa, murâdın çabucak husûle gelir.

175

Hazret-i Peygamber buyurmuşdur ki: Her kim sırrını gizlerse, murâdına çabuk erer.

176

Tohum, toprak içinde kalıb da bir müddet geçince; onun sırrı, bostanın yeşermesi olur.

177

Altın ve gümüş gizli bulunmasalardı, mâden içinde nasıl terbiye bulurlardı?

178

Hekimin va'dleri ve lûtufları, o hastayı korkudan emîn kıldı.

179

Va'dler vardır ki hakîkî olduklarından kalbe itmi'nân verirler. Yine va'dler vardır ki, mecâzî – yânî, yalan bulunduklarından – insana sıkıntı ve tasa getirirler

180

Kerem sâhiblerinin va'di, seyyar bir hazîne ve cârî bir nakid gibidir. Nâ ehil olanın va'di ise, infaz ve icrâ edilmediği için, dâimî bir hastalığa benzer.

Devam edecek

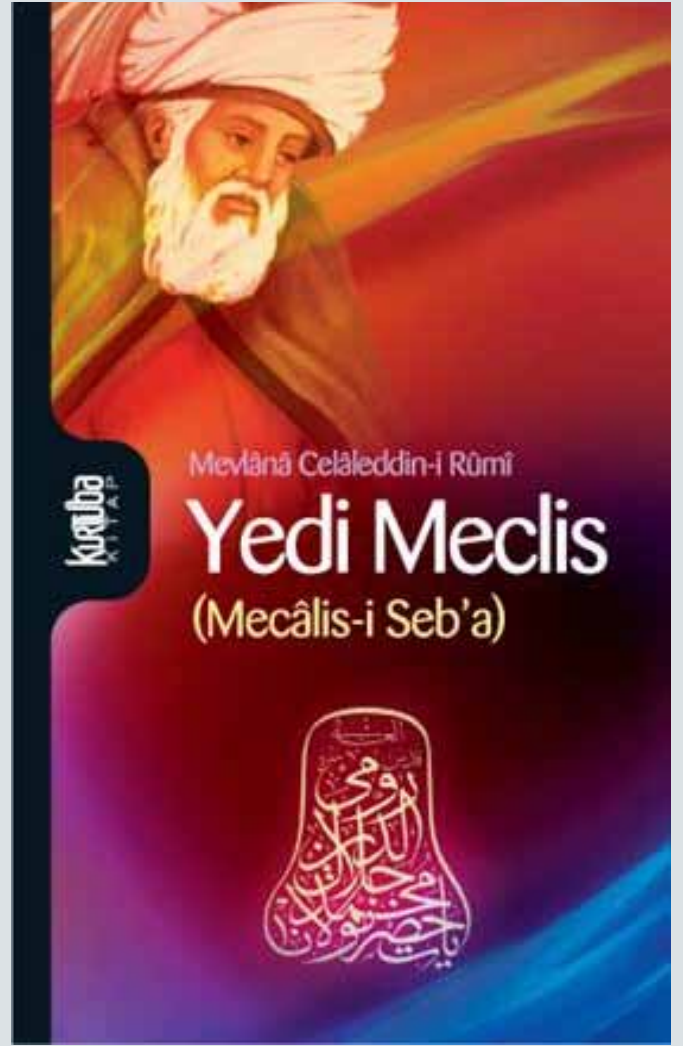

Yedi Meclis Mecâlis-i Seb'a

Mecâlis-i Seb'a, adından da anlaşıldığı gibi yedi konuşmadan oluşur. Mecâlis'te yer alan konuşmalar, büyük bir olasılıkla Hüsâmeddin Çelebi ya da Sultan Veled tarafından konuşma anında yazıya aktarılmış ve daha sonra bu müsvedde gözden geçirilmiş ve esere son şekli verilmiştir. Bu son şeklin kimin tarafından verildiği de kesin değildir. Eserde Sultan Veled'e ait şiirlerin yer alması düzenlemenin Sultan Veled tarafından yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca eserin yazılı şeklinin Mevlânâ'nın onayından geçmiş olması muhtemeldir.

Her meclis Arapça bir hutbeyle başlar. Hutbede Allah'a hamd, O'nun kudret ve yüceliğinin zikri, Hz. Peygamber'e salât ve selam ile onun sahabelerine selam yer alır. Hutbeyi nispeten daha edebî cümlelerden oluşan dua ve yakarış (münâcât) bölümü izler ve duanın ardından bir hadisin şerhi etrafında gelişen asıl vaaza geçilir. Vaazda seçilen hadisin işaret ettiği hususlar, kimi ayet, hadis ve şiirlerle desteklenerek anlatılır. Zaman zaman da hikâyelerle konu pekiştirilir. Her meclis, Allah'a hamd ve Peygamber ve ashabına selam ile bitirilir.

Meclislerde Mevlânâ'nın kendi şiirlerinden başka, Senâî-yi Gaznevî, Attâr-ı Nîşâbü'rî, Nizâmî-yi Gencevî, Cemâleddin-i İsfehânî, Sultan Veled ve Mesûdî-yi Gaznevî'nin şiirlerinden alıntılar yapılmıştır.

Yedi Meclis (Mecâlis-i Seb'a),
Çeviren: Hicabi Kırlangıç,
Kurtuba Kitap,
İstanbul 2010
iletişim: 0212 528 19 78,
kurtuba@kurtubakitap.com

Mesnevî'den hikâyeler

ÇOBAN VE HZ. MUSA

» Prof. Dr. Mehmet Demirci

Hz. Mûsa bir gün giderken bir çobana rastladı. Çoban hafif yüksek sesle şu şekilde kendi kendine konuşuyordu:

- Ey kerem sâhibi olan Tanrım, neredesin ki sana kul kurban olayım. Çarığını dikeyim, saçını tarayayım. Elbiseni yıkayayım, bitlerini kırayım. Yüce Rabbim sana taze süt ikram edeyim. Bütün keçilerim sana kurban olsun, deyip duruyordu.

Hz. Mûsa sordu:

- Kiminle konuşuyorsun? dedi.

Çoban: "Yeri göğü yaratan Allah"ımla konuşuyorum" dedi.

Mûsa çobanı azarladı:

Yaptıkların yanlış! Allah haşa insan mıdır ki! O'na bu şekilde hitap etmek doğru değildir! dedi.

Çobanın dünyası yıkılmıştı. Ne yapacağını bilemeden başını alıp gitti, çöllere doğru koşmaya başladı.

Biraz sonra Hz. Mûsa'ya Cenab-ı Hak'tan şöyle bir hitap geldi:

- "Ey Mûsa senin görevin insanları benden uzaklaştırmak mı yoksa bana yaklaştırmak mı? Neden o saf kulumuzu bizden ayırdın? Biz söze, dile bakmayız; gönüle ve hâle bakarız!" diyordu.

Hz. Mûsa çölün yolunu tutarak çobanı buldu ve müjdeyi verdi. Dilediği gibi Rabbine seslenebileceğini bildirdi.

(Bk. Mesnevî, C. II, beyit: 1720 vd.

Açıklama

Müslümanlıkta Allah telâkkisinin nasıl olduğu sorusu farklı ifâdelerle cevap bulur. İnsan-Allah ilişkileri bir bakıma buna göre şekillenir. Allah nasıl bir varlıktır? O, her şeyden yüce, ötelede, erişilmez bir varlık mıdır? Yoksa yanımızda, yakınımızda, hattâ içimizde midir? Kur'an-ı Kerim'de bu her iki anlayışa uygun âyetler vardır. Bunlardan birincisine "tenzîhî", ikincisine "teşbîhî" görüş denir. Tenzihçi anlayışa göre Allah müteâl (aşkın) bir varlıktır. Mekândan münezzehtir. O, hatırmıza gelebilecek her şeyden başkadır. Şu âyetler bu görüşü destekler: "Leyse kemislihî şey" "O'nun benzeri yoktur" (Şûrâ, 44/11).

"Velem yekûn lehü küfüven ehad", "Hiçbir şey O'na denk değildir" (İhlâs 112/4).

Teşbihî bakış açısı ise bize daha yakın, bizimle daha içli dışlı bir Allah tasviri sergiler. O, her yerdedir, bizimle berâberdir. Hadid suresi 4. Âyette “ve hüve meaküm eynema küntüm”, “Nerede olursanız olun O sizinle berâberdir” buyrulur.

Ayrıca “Ey Muhammed, kullarım beni sorarlarsa bilsinler ki, ben şüphesiz onlara çok yakınım” (Bakara, 2/186) buyrulur.

Allah’ın insana “şah damarından daha yakın” olduğu ifâde edilir (Kaf, 50/16). Ayette şöyle denir:

“Fe eynemâ tüvellû fe semme vechullah”, “Nereye dönerseniz Allah oradadır.” (Bakara, 2/115) denir.

Gönül adamları daha çok ikinci anlayışa yakın olmuşlardır. Onlar teneffüs ettikleri havada, kokladıkları çiçekte, içinde dolaştıkları tabiatla hep Allah’ın bir biçimde tecellîlerini görmüşlerdir. Bu durum Allah’la içli dışlı ve barışık olmayı doğurur. O’nu daima yanında, içinde hissetmeyi sağlar. Meselâ Yûnus Emre ve onun gibi düşünenler bu duygularla dolup taşmaktadır, o şöyle der:

“Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni.”

Böyle bir anlayış aynı zamanda Allah’a karşı saygılı olmayı gerektirir. Çünkü O uludur, yücedir.

Bu berâberlik ahlâklı davranmayı doğuracaktır. Her yerde ve her şeyde Allah’ın bir eserini, bir tecellîsini gören insan, Allah’a olan sevgi ve saygısından dolayı, eşyaya ve varlıklara da sevgi ve şefkatle yaklaşacaktır. Aynı zamanda edepli ve ahlâklı davranacaktır. Bazı büyük zatların, ayaklarını uzatıp sere serpe oturmaktan

kaçındıkları hikâye edilir. Bunu, Allah’ın huzûrunda bulunmanın bilinciyle yaptıkları söylenir. Bütün bunlar elbette saygıdeğer davranışlardır.

Bir de coşkun taşkın ruh haline sâhip olanlar vardır. Onlar bazen zâhir ölçüleri kaçırabilirler. Ama içlerinde taşıdıkları sonsuz aşk ve muhabbet dolayısıyla onların ufak tefek kusurlarına bakılmaz. Nitekim bizim kültürümüzde sıradan meczuplara bile saygı duyulur. Onların gönülleri hoş tutulmak istenir.

Hikâyedeki çoban gibi Allah’ın muhabbetiyle dolup taşanlar, cezbelere dolayısıyla âdetâ mecnun gibidirler. Harap bir köyden vergi alınmadığı gibi, Hak meczûbundan da öyle inceden inceye dînî gereklerle uyması beklenmez. Onlar hatalı konuşsalar bile hoş görülmelidir. Şehîdin cesedi kanlı da olsa yıkanmaz. Çobanın bu yanlış yüzlerce doğrudan yeğdir. Kâbe’nin içinde kibleye dönüş söz konusu olmaz.

Din insan içindir. İnsanın hem akli hem de rûhu ve duyguları vardır. Dînin de hem dış çerçevesi, zâhiri yâni bir takım hüküm ve kuralları; hem de iç yüzü, bâtını, vecd ve zevk yönü bulunmaktadır. Bunlardan zâhirî kısmına kısaca “şerîat” denir. Bu mânâsıyla şerîat bir bakıma akla hitab etmektedir; belli sınırları, kaideleri vardır. Aklî ölçüler içinde kalındığı müddetçe bir problem çıkmaz. Fakat rûhî yön ve duygular söz konusu olduğu zaman durum değişir. “Hakikat” denen bu sonuncular daha ziyâde dînin bâtînî cephesi ve zevk tarafıyla ilgilenir.

İnsanda aklî yön ne kadar ölçülü ve kuralcı ise, rûhî ve mânevî yön o kadar coşkuludur, sınırsız ufuklara doğru kanat açmak ister. Ne var ki, bu iki yön arasında imkân nisbetinde bir denge kurmaya çalışmak gerekir.

Halep Mevlevîhânesi

Kaderine terk edilen, eski ve yeni semahaneleri mescide dönüştürülen tekke, bu gün Halep halkı tarafından “Monlahane Cami”i olarak bilinmektedir.

» Yrd. Doç. Dr. Sezai Küçük

Konya’da Hz. Mevlana’nın vefatından sonra onun adına, tasavvufi anlayışı çerçevesinde oğlu Sultan Veled tarafından tesis edilen Mevlevilik, kısa sürede Anadolu’da yayılmış, Osmanlı Devletiyle birlikte de Osmanlı’nın gittiği her yere, tesis ettiği Mevlevihanelerle Mevlevilik kültürünü götürmüş ve toplumu en yakından etkileyen tarikatlerden biri olmuştur. Halep Mevlevihanesi kuruluşundan itibaren 1925 yılında tekkelerin kapatılmasıyla tarikatın son merkezi olarak kaldığı zamana kadar, bu bölgede en önemli Mevlevi temsilciliklerinden biri olmuştur.

Pir Adil Çelebi zamanında (1421-1460) kırk Mevlevi dervişiyile Horasan’a oradan Bağdat’a, oradan da Halep’e geçen Divane Mehmed Çelebi (ö. 951/1544’ten sonra), Halep’te Tacu’l-arifin Ebü’l-Vefa (ö. 501/1107) soyundan ve Vefaiyye tarikatinden, Ebu Bekrel-Vefa’nın (ö.991/1583) dergahına inmiş ve onu Mevleviliği Halep’te temsile memur etmiş ve sema’dan başka bütün tarikat törenlerini yapmayı izin vermiştir.

Kaynakların naklettiğine göre; Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim’le savaşıp yenilgiye uğrayan Safevi hükümdarı Şah İsmail’in ileri gelen iki adamı, Mirza Fulad ve Mirza Ulvan isimli iki Farisi, savaş esnasında Şah İsmail’in yanından kaçıp Halep’e yerleşirler. Şia mezhebine mensup olan bu iki kişi, şia inancından vazgeçtiklerini göstermek için bir ehl-i sünnet tarikatı olan Mevleviliğe intisap ederler ve Mevlevi tarikatı şeyhlerinden Sultan Divane Mehmet Çelebi’ye derviş olurlar. Kendi mallarıyla ortaklaşa, mevcut tekkeyi yaptırırlar. Tekke inşa edilmeden önce tekkenin yeri ve etrafı boş ve küçük bir tepedir. Burayı tamamen sahibinden satın alıp tekkeye vakfederler. Tekkeyi inşa ettirdikten sonra Konya’da bulunan Molla Hünkar Çelebi Efendi tarafından Fakrî Ahmed Dede (ö. 950/1543)’nin buraya şeyh olarak tayin edilmesine muvaffak olurlar.

Fakrî Ahmed Dede’den sonra Halep Mevlevihanesi’nde postnişin olan zevata ait listeler bulunmaktadır. Fakrî Ahmed Dede’den sonra Türkiye’de tekkelerin kapatıldığı 1925 yılında kadar Halep Mevlevihanesi’nde şu isimler şeyh olarak vazife yapmışlardır: Hasan Dede (ö. 1065/1654), Hüseyin Dede (ö. 1120/1708) Şatır Mehmed Dede (Ö. 1705’ten önce), Şekib Ömer Dede (ö. 1135/1722), Safî Musa Dede (ö. 1157/1744), Muhammed Dede (ö. 1144/1731) Hasan Dede (ö. 1172/1758), Mustafa Dede (ö.1187/1773), Muhammed Ali Dede (ö. 1219/1804), Abdülganî Dede (ö. 1294/1877), Vacid Dede (ö.1309 /1891-1892), Âmil Çelebi (ö.1920) ve Muhammed Sa’deddin Dede.

Halebli müellif. Kamil el-Bali el-Gazzi (ö.1933)’nin, Nehrü’z-zeheb eserinde, XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başlarındaki durumunu tasvir ettiği Halep Mevlevihanesi, Kuvayk nehri kıyısında yeşillikler içinde, semahanesi, derviş hücreleri, şeyh dairesi, matbahı ve diğer kısımlarıyla ve zengin vakıflarıyla tam bir mevlevihane görünümündedir. Müellif, Tekkenin etrafını saran çiçek ve meyve ağaçlarının bulunduğu bahçesi ve bu bahçeyi sulamak için Kuvayk nehri üzerine tekke şeyhlerinden biri tarafından su değirmenine benzetilerek yaptırılan bir su dolabı da tekkenin güzelliğini bütünleyen başka bir ayrıntıyı da zikreder.

Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk’ün isteği ve tasvibiyle Abdulhalim Çelebi, oğlu Muhammed Bakır Çelebi’yi, zamanın en büyük asitanesi olan bu mevlevihaneye tayin etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde tarikatlerin kaldırılışından sonra 1925’ te son postnişin Abdülhalim Çelebi’nin vefatı üzerine Halep Dergahı’nda şeyh bulunan Muhammed Bakır Çelebi, çelebilik makamını Halep’te tesis etmiş ve Suriye’deki Fransız Mandater hükümeti tarafından da bu müessese tasdik edilmişti. Bu suretle Halep Asitanesi, Türkiye dışındaki Mevlevihanelere merkez olmuş, şeyhlerin azl ve

tayini bu makama ait bulunmuştur. Nitekim Şam şeyhi Said Dede'nin ölümü üzerine yerine oğlu Şemseddin Dede ve Trablusşam Mevlevihanesi şeyhi Şefik Dede'nin vefatı üzerine de yerine Mehmed Enver Dede tayin edilmiştir. Bu durum, 1925'den 1944 yılına kadar devam etmiştir. Bu yıllar arasında Mevlevihane bütün olumsuzluklara rağmen Bâkır Çelebi'nin önderliğinde Türkiye'den gelen dedelerle fonksiyonunu icra etmeye devam etmiştir. Tekkede tarikata intisap edenler çile çıkarmış, mukabele törenleri icra edilmiş, diğer tarikat mensubu bir çok derviş Mevlevi tarikatine intisap etmiştir. Bu dönem içinde dergahta yaşayan Mevlevi dedelerinin hallerini aktaran ve o dönemde çocuk yaşta bulunan Celalettin Çelebi (ö. 13 Nisan 1996)'nin özetle şu cümleleri dikkat çekicidir:

“Anavatan'ın güneyinde, komşu bir devlette bulunan, vatanımızın bir parçası olarak telakki ettiğim bir Türk kültür yuvası olan bu mevlvihane, kapısından girer girmez her Türk yolcusunun sanki vatanına kavuştuğu hissine kapıldığı bir mekandır. Orada yalnız Türkçe konuşulurdu. Mükemmel bir lisan mektebiydi orası. Oraya gelip de, birkaç gün içinde Türkçe'yi anlayıp konuşan nice yabancılar yanında, senelerce orada yaşayıp, hücrenişin olup, ölünceye kadar inat edencesine Türkçe'den, başka dil konuşmak istemeyen nice Dedeler hatırlarım... Böylece vatan hasretini, gurbet duygusunu yenmeye çalışan nice dedeler...”

Hatıralarımda canlı yaşayan kişilerden biri de, Bahçevan Dede'dir. O, vatan hasretini gidermek için çiçek öbeklerine Anavatan'dan bazı şehir ve mahalle adlarını vermişti. Çiçekleri de öyle anardı, ağaçları da. Bu Meram gülüydü, öbürü Karaman çamı. Bu Üsküdar menekşesi, öbürü Maraş kavağı veya Antepfıstığı. Onun kurduğu hayal dünyasındaki sevgili vatanına kimse el süremezdi. Ancak arada sırada ve dedemizin hoşgörülü olduğu zamanlarda çiçekleri nazikçe, incitmeden koklayabilirdik.

Tekkede Aşçı Dede 'nin ayrı bir mevki vardı. Matbah-ı şerifte Türk yemekleri pişerdi. Şehrin bazı ileri gelenlerinin Türk yemeklerinin nasıl yapıldığını öğrenmek için şahsen geldiklerini veya aşçıları dedeye gönderdiklerini hatırlarım. Aşçılıktaki ustalığı hala o şehirde yaşamaktadır. Günümüzde orada bilinen ve pişirilen Türk yemekleri aşçı dedenin öğrettikleri yemeklerdir.

Dedeler için kuzeyden gelen (Anadolu'dan) rüzgarın da yağmur bulutunun da ayrı bir özelliği vardı. Onlar için, o rüzgarda vatan kokusu gizliydi, o yağmurda vatan suyu vardı. Bir dedenin başındaki Mevlevi sikkesini çıkarıp, göğsüne basıp, saçından sakalından akan yağmur sularıyla, oh çekerek hasret giderdiğini hatırlatırım. Bu

yuva, aynı zamanda kudüm ve ney sesleriyle Mevlevi kültürünü en geniş manasıyla barındırırdı. Her hücrelerinde bir dedenin idaresinde Kur'an-ı Kerim ve Hadis dersleri verilir, Hz. Mevlana'nın eserleri şerh edilir, bazı sanat kolları, dil ve din dersleri öğretilirdi. Ancak tedrisat istisnasız Türkçe idi..."

1943 yılında Bakır Çelebi'nin İstanbul'da vefatı ve 1944'te de Fransa'nın Suriye'ye bağımsızlığını vermesi üzerine, çelebilik makamını ve bu makamın imtiyazını kaldırmış ve diğer mevlevihanelerin ve Halep Mevlevihanesi'nin vakıflarına ve bütün varidatına el konulmuş ve tamamı Suriye Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.

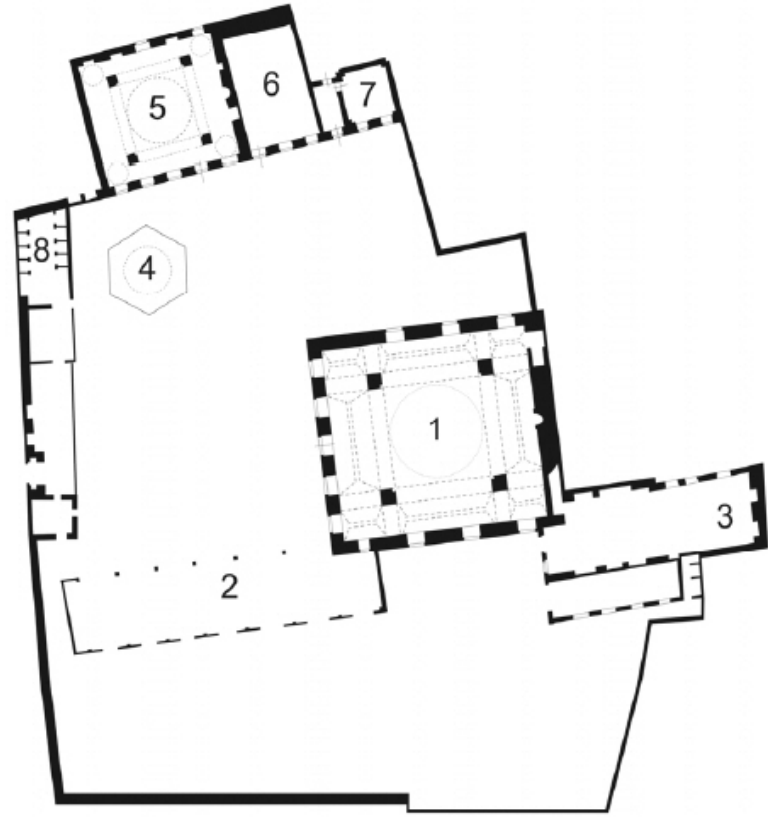
Bakır Çelebi'nin vefatı üzerine oğlu Celaledin Çelebi'nin, çelebiligi kabul edilmediği için, Bakır Çelebi'ye Halep'te değilken vekalet eden, vefatından sonrada bir yıl kadar da çelebilik makamında bulunun kardeşi Şemsülvahid Çelebi, bu suretle bu tarihi makamın son temsilcisi olmuştur.

Vahid Çelebi 'nin verdiği malumata göre; Halep Mevlevihanesi Bakır Çelebinin vefatından az bir müddet sonra Evkaf Müdürlüğü tarafından zapt edilmiş ve muhiplerden bir Arap dergaha şeyh vekili tayin edilmiştir. Tekkede beş tane ihvan dede vardır ve bunların işçeleri, pek fakir ve basit bir şekilde evkaf idaresince temin edilmektedir. Ve her birine ayda beş Suriye Lirası verilmektedir. Fakat yeniden derviş kabul edilmediği için dergahın kapanması, bu dedelerin ölümüne bağlıdır.

Semahanedeki kütüphane kargaşada yağma edilmiş, etrafındaki demir parmaklık kaldırılmış ve semahane cami haline getirilmiştir. Halep'te otuz kadar Mevlevi muhibbi vardır. Bunlar biraz sema yapmasını bilirler, yılda dört beş defa mukabele yaparlar ve Arapça ilahiler okuyarak usulsüz bir şekilde dönerler. Cuma ve Pazartesi geceleri dergaha gelip evkaf dairesinin temin ettiği yemeği yerler ve hizmetlerine karşılık ayda üçer lira alırlar.

1950'li yıllardan itibaren Suriye'deki mevcut bütün tekke şeyhlerine vefatlarıyla birlikte kesilmek şartıyla maaş bağlanmış, şeyh ölünce yerine başka biri tayin edilmemiş, böylelikle tekkeler, birer birer ve zamanla tasfiye edilerek evkafa mal edilmiştir.

O günlerden sonra kaderine terk edilen, eski ve yeni semahaneleri mescide dönüştürülen tekke, bu gün Halep halkı tarafından "Monlahane Cami"i olarak bilinmektedir. Eski ve yeni semahane dışındaki müstemilatından hamuşan ve matbah, zamana yenik düşmüş ve

Mevlevi Tekkesi Planı (Levent ÇORUH-Hakan TEKİN 2008)

- 1-Cami (Semahâne) 2-Son Cemaat Yeri 3-Mutfak 4-Şadırvan
5-Mescid 6-Kadınlar Mescidi 7-Türbe Odası 8-Tuvaletler

Maftar evlad Mevlanaveli zulkere'mi vacid sahib reşaded muktada aşîyan

Enredince amili sahibi makama fazilet yapılb bu matbah oldu celvegâh arîfan

Düşü bir tarih-i rana emri itmama kemal matbah essalaye bendigan

Görülen o ki, Suriye'deki bütün Osmanlı eserlerine -bir an önce Osmanlı izlerinin silinmesi için- reva görülen ilgisizlik Halep Mevlevihanesi'nin de kaderi olmuştur.

Halen Halep başta olmak üzere özellikle Şam'da oluşan ve kendilerini "Mevlevi Fırkası" olarak isimlendiren bazı gruplar, çoğu zaman bazı özel törenlerde, figürleri tamamen bozulmuş sema gösterileri yapmaktadır. Bizim de Halep'te tanıma fırsatı bulduğumuz "Halep Mevlevi Fırkası"nın, yaptığı sema gösterilerini tamamen maddi imkanlar karşılığında icra etmektedirler. Zaman zaman sema gösterilerinde bulunmak üzere Suriye dışına da çıktıklarını ifade eden fırka mensublarının, mevlevilikle ve Mevlevi kültürüyle çok fazla alakalarının olmadığını müşahade ettik.

Bu gün, Celalettin Çelebi'nin yıllar önce ziyareti esnasında aldığı notlarda ifade ettiği; "sinesinde Osmanlı kültürünü en geniş manasıyla barındıran bu Türk kültür evi", her geçen gün bir çok değerimiz gibi yavaş yavaş tarihin sayfalarına gömülmektedir. Yıllar önce ziyaret ettiğimde "Her hücresinde bir Dede'nin idaresinde muhtelif derslerin verildiği, Kur'an-ı Kerim surelerinin ezberletildiği, Hadis'lerin şerh edildiği, Mesnevi'nin okunduğu" bu ilim yuvası harabe haline terk edilmiş , bir kısmını otlar bürümüş, kiraya verilen yandaki bahçe kahve olmuş, adeta izlerimizi yok etmek istercesine semahane kapatılmış, yeni semahane camiye çevrilmiş, nice derviş canların pişip yetiştiği Matbah-ı şerif depo olmuş. Ancak kendilerini vatanlarında hissetmek düşüncesiyle yaptıkları vasiyetlere uyularak oradaki dervişlerin gömüldüğü mezarlığı (Hamuşan'a) defnedilen Türklerin, ayakta duran mezar taşları nöbetteymiş gibi sıralanmış . Önlerinde manastırlı Rifat Bey'in, bizleri inkar edenlere meydan okurcasına, Türklüğünü haykıran bir bayraktar gibi (demir kafes içinde) heybetli mermer mezarının sinesinde, kabartma olarak Osmanlı-Türk bayraklarının, hala durduğunu görmem benim yegane tesellim ve vesile-i gururum olmuştur. Tespitlerinden pek fazla bir şey değişmemiş, yıllarca süren ilgisizlik sebebiyle bir zamanlar depo olan Matbah'ın tavanı çökmüş, depo olarak bile kullanılmaz hale gelmiş, Hamuşan'da bulunan kabirlerin çoğunun mezar taşları yok olmuş, yerlere atılmış, kırılmış, bahçe içerisine bir de paralı tuvalet inşa edilmiştir.

Her yönüyle, ortaya konacak ilgi ve alaka ile en azından müştemilatıyla eski haline döndürülmeyi bekleyen Halep Mevlevihanesi. bu ilgisizlik böyle devam ederse, çok kısa bir süre sonra, küçük minaresinde ve semahane kubbesinde bulunan Mevleviliğin simgesi sikke şeklindeki alemlerin de düşmesiyle tarihe karışıp gidecektir.

Ueöl : Dühyek

ACEMAŞİRAN İLÂHİ

MÜJDE MÜ'MİNLER SİZE

Qüffe : Remzi Dede
Sesle : Dursun Çakmak

Müj - de mü' - min - ler si - ze İn - sa - nı rah - man -
Der - de der - man vas - lı ca - nın it - ki ni - ran -

dir ge - len Şa - nı - nı - ta - zim e - din bu -
dur ge - len Ma - si - va - dan sa - im ol Rem -

mâ - nı gul - ran - dir ge - len ly - di ek - ber
zi di ler - sen vas - lı Hak Ma - si - va - dan

her gul - nü Kad - ri mü - bâ - rek her ge - ce
sâ - im ol Rem - zi di - ler sen vas - lı Hak

ly - di ek - ber her gul - nü Kad - ri mü - bâ - rek
Ra - tı ağı lu kul - la - ra lâ - il - mi yaz - dın -

her ge - ce Eh - li i - mâ - na ne mut - lu
dur ge - len Ra - hı aş - kı kul - la - ra lâ -

lât - lu sub - han - dir ge - len
li - mi yaz - dın - dir ge - len

Müjde mü'minler size ihsân-ı rahmândır gelen - Şânını tâzîm edin bu mâh-ı gufrandır gelen
İyd-i ekber her günü Kadr-i mübârek her gece - Ehl-i îmâna ne mutlu lâtîf-u sübhândır gelen
Hâne-i kalbi temizle hoşça istikhâl için - Nîmet-i mebzûl bir mihmân-ı zîşandır gelen
El hâzer senden şikâyet itmesin yârin aman - Şâfi-i rûz-i kıyâmet eshâb-ı isyândır gelen
Rahmet-i gufrân bedâyâsiyle cennet bahşeder - Kadrini bil mevsim-i inzâl-i Kur'andır gelen
Zûlmet-i kasavtten azâd etmeye sâimleri - Derde derman vasl-ı cânân ek-i nîrândır gelen
Mâsivâdan sâim ol Remzi dilersen vasl-ı Hak - Râh-ı aşkı kullara tâlim-i yezdândır gelen

TÜRK TASAVVUF MÜSİKİSİ VAKFI

imaykale

UŞŞAK İLÂHİ

YÂ HÂNNÂN YÂ MENNÂN

Gölfe : Anonim
Beale : Anonim
(Sivas yöresinden)

Usûl : Sofyan

(Terâvih namazlarında okunur.)

İsmail Koral

Mevlevî Mektupları - VIII

11 Temmuz 1965 Tarihli Mektup

» Ali Işık

Bismihi
Esselamü Aleyküm

Dedebağı
12/Rebiyülevvel/ 1385
11/Temmuz/ 1965

Enis-i Ruhum Hazretim;

Alemlere rahmet olarak teşrif buvuran sahib-i saadet sallallahü alevhi vesellem efendimizin sene-i devriye-i veladetleri mübarek olsun. Şefaatlerine nailiyeti Cenab-ı Hak ve Feyyaz-ı Mutlak Hazretleri cümlemize ihsan buyursun âmin!

Mükerrem Beyefendi'nin müdüriyet umurunu tedvire memur edildiğini Ankara'dan bildirdiler. Bu suretle senin üzerinden hayli ağırlık kalkmıştır. İnşaallah bu vesile ile de ezvak-ı maneviyen izdiyard bulmuştur:

Kâr ve zarar ne varsa hep nefs-i abde raci.

Bir şey mi var Hüda 'ya tapsak da, tapmasak da.

Ey vaız-i sebükser, beyhudedir telaşın,

Neyse odur hakikat, sapsak da, sapmasak da.

Mademki yok bekaya dâr-ı fenada imkân

Neymiş külâh-ı devlet, kapsak da, kapmasak da.

XXX

Bizlere o bab-ı muallâda kıtmirlik payesi, en büyük şereftir elhamdülillah.

İhtifal hazırlıkları ne âlemde? Feyzi Halıcı Bey fakirden bir makale emretmiş idi. Vakt-i muayyeninde takdim etmek nasip oldu ise de ihtiva ettiği fikir ve manaların ecnebi dillerde mukabili bulunamadığından tercümesi yapılamadı. Bilhassa Sofi Huri hemşiremiz kabil-i tercüme olmadığına hükmetti. Bilmem Cemiyet'çe şayan-ı kabul görüldü mü? Müjgan Cunbur hemşiremiz Millî Kütüphane'ye müdür tayin edilmiş. Artık Ävni Bey şerh-i şerifinin mikrofilmi işi tahakkuk eder inşaallah.

Evcek yengemize hürmet, kızlarımıza muhabbetlerimizi, sıhhat ve saadet niyazlarımızı arz eyleriz.

Senin de kemal-i iştîyak ile Huzur'u gören gözlerini, niyaza kalkan ellerini, kıyama duran ayaklarını öperiz.

el-Fakirü'l-Mevlevî

Halil Can

ده ده باقی
۱۴ / ربيع الاول / ۱۳۸۶
۱۱ / محرم / ۱۳۹۶

السلام علیکم

آئین روم هفتم

والله جمعت الیله و تمیزه بویاره صاحبی سعادتی علیه السلام
آنقدر که شش ماهه دوریه و دوازده مبارک اولیاده . شفا عترتیه
نا شلخی جناب همه و فیاضه طلوعه حضرتیه جلیم مزه اعلاسه بوبریه آینه!
مکرم بلده آفتابک مدیریت اوریه قدیره فاعور ابدیکنی آنقره ده
بیلیم دیر . بد صوره تله شش اوزر بنده خیل آغیرله قالقم
انشا الله و برکتله الله ده اذوازه معنویه کث از دیاد بولمشر :

کار و ضرر نه وارسم هی نفس عبده راجع .
شیمی دار خدایه طایسم ده . طایم ساعده .
اه دافعا کبر . سپرده در توشک .
نایم اودر حقیقت . مایاده . صایم ساعده .
مادامه بقایه دار مناده اعلاسه
نه بجه کلاه دولت . قایم ساعده . قایم ساعده .

X X X

بزرگه . اوبان معلازه قطعیات یایه سی . الش بیول شرفدر
الحمد لله

اختلاف حاضر لغوی نه عالمه . فیضه الهی بلده تغییر ده بیام
آر انجیه ای . وقت معینه تقیم اتمله نصیب اولی ایسه ده
اخترا انجیلی فکر و معالیه . اجبی دیلدرده مقابل بولونا معینه
ترجمه سی یایم دای . بالخاصه صوفی حوری همیره نر قابل ترجمه
اولدیه حکم ایندی . بیلیم جمیع سایه قبول کور ولدیه ؟ .
مترکاه جوینور همیره من نلی کفانه به صبر نجه ایله . آرتیه

عوی بلده شرح شریفک مقبولی اینی تقیه ایدر انشا الله .
اوجرت . نیکه مزه حرمه . قیزلریزه معتدیزی . صفت و سعادت
نیاز لریمزه معصه ایدر .

شش ده کمال استیاده الله . حضور کورمه کورلریلی . نیازه
قالعانه اللریلی . قیاده دورانه آیاقلریلی کویور .

الصمد المولی

جلال جبار

2 Ağustos 1902 Ulvi Erguner'in babası Kutsi ve Suleyman Erguner'in dedesi Neyzen Süleyman Erguner İstanbul'un Sultan Selim semtinde, Abdi Subaşı Mahallesi, Debbağyunus caddesinde dünyaya gelmiştir

3 Ağustos 1844/ 18 Receb 1260 Sadrazam Sofu Mehmed Paşa sülâlesinden olan Mevlvî muhibbi şâir Sâlim Süleyman Efendi Üsküdar'da doğmuştur.

8 Ağustos 1819/ 16 Sevvâl 1234 Beşiktaş Mevlvîhânesi şeyhlerinden Trablus-u Şâmî Eş-Şeyh Es-Seyyîd Mahmûd Dede Efendi. Dâmâd-ı Şeyh Yûsuf Dede Hakk'a yürümüştür.

9 Ağustos 1911 Mesnevî-hân Mehmed Es'ad Dede Kasımpaşa Mevlvîhânesi Mesnevîhânı iken 1329 Şâban'ının 13 Pazartesi günü âlem-i cemâle intikal eylemişlerdir. Mevlvîhânenin yıkılarak yerine okul yapılması üzerine, kabri Fatih'te Tâhir Ağa tekkesine nakledilmiştir.

10 Ağustos 1867 Samsun Mevlvîhânesi şeyhi Hafız Ali Dede'nin Hakk'a yürümesiyle oğlu Cemalettin Efendi Dergâhın şeyhi olarak halef olmuşlardır.

10 Ağustos 1966 Edirne Mevlvîhânesi son şeyhi Ahmed Selâhaddin Dede'nin dervişlerinden Neyzen Kadir Dede Hakk'a yürümüştür.

13 Ağustos 1943 Türk mûsikîsi bilgini ve bestekârı, Bahariye Mevlvîhânesi kudümzeni ve Reisü'l-Kurra (Zekâidedezâde) Hâfız Ahmed Irsoy dâr-ı bekâya irtihâl etmişlerdir. Eyüp Gümüşsuyu'nda Kaşkârî dergâhı civarında bulunan babalarının kabri yanında medfûndurlar.

16 Ağustos 1877 /6 şaban 1294 Şeyh Süleyman Belhî Hazretleri Perşembe günü Hakk'a yürümüştür. Eyüp Nişancasındaki Şeyh Murad Buhârî Dergâhı haziresinde medfûndur.

17 Ağustos 1934 Neyzen Aka Gündüz Kutbay İstanbul'un Halicioğlu semtinde dünyaya geldiler.

18 Ağustos 1868 Mesnevî şarihi müsteşrik Reynold Alleyne Nicholson, Keighley, Yorkshire, İngiltere'de doğmuşlardır.

19 Ağustos 1868-69 yılında Samsun'da Süleyman Paşa Medresesinde başlayan yangın ile Samsun Mevlvîhânesi'nin tahtadan oluşan kısımları kül oldu.

20 Ağustos 1929 Tahirü'l-Mevlevî Hazretleri bu tarihten itibaren Fatih camiinde Mesnevî derslerini vermeye başlamıştır.

21 Ağustos 1931/ 7 Rebûlâhîr 1350 Bursa Mevlvî şeyhi imam-hatiplik yapan Mehmed Şemseddin Dede İstanbul'da vefat etmiş, ertesi gün Bursa'ya getirilerek Mevlvîhâne'nin karşısındaki Pınarbaşı Mezarlığına defnolunmuştur.

24 Ağustos 1804 Abdülbâki Nâsır Dede, Şeyh Ali Nutkî Dede'nin vefatları üzerine, Çelebi Hacı Mehmed Efendi tarafından sikke destarlanarak Yenikapı Mevlvîhânesi meşîhatine tayin edilmiştir.

25 Ağustos 1616/ 14 Saban 1025 Nehci Mustafa Dede Berat gecesi Adıyaman-Besni'de doğmuştur.

25 Ağustos 1982 Tasavvuf, tarikatlar, divan edebiyatı ve İran edebiyatı üzerine yapıtlarıyla ünlü edebiyat tarihçisi, Mesnevî şarihi ve Mevlvî Dedesi Abdülbâki Gölpinarlı Hakk'a yürümüştür. Seyid Ahmed Deresi Camii'nin haziresinde medfûndurlar.

27 Ağustos 1937/ 20 Cemaziye'l-ahîr 1356 - Ali Eşref Dede'nin büyük oğlu, Edirne Murâdiye Mevlvîhânesi post-nişîni ve tekkelerin lağvı hakkındaki kanuna kadar otuz beş sene Muradiye Mevlvîhânesi şeyhliğinde bulunmuş olan Şeyh Selâhaddin Dede dâr-ı bekâya irtihâl etmiştir.

27 Ağustos 1945 Mesnevî'nin Batı'da tam olarak tercüme metin ve şerhini ortaya koyan değerli müsteşrik Reynold Alleyne Nicholson Hakk'a yürümüştür.

27 Ağustos 1979 Neyzen Aka Gündüz Kutbay Hakk'a yürüdü. Zincirlikuyu mezarlığında medfûndurlar

28 Ağustos 1292/13 Ramazan 691 Hazreti Mevlâna'nın zevceleri Kerrâ Hatun Perşembe günü Hakk'a yürüdü. Mevlâna Dergâhı TürbesindeYeşil Kubbe'nin batısında ve Hz. Pîr'in başucunda medfûndurlar.

28 Ağustos 1948/23 Şevvâl 1367 Hattat Mehmed Sü'ud (el-Mevlevî) Hakk'a yürümüştür. Merkez Efendi kabristanında medfûndurlar.

28 Ağustos 1973 1959'da ilk kez yapılan Mevlâna Anma Törenlerinde mutrip heyeti başkanlığı yapmış olan Neyzen Hayri Tümer Ramazan bayramı arefesi gecesinde Hakk'a yürüdüler.

30 Ağustos 1775/ 3 Receb 1189 Yenikapı Mevlevîhânesi'nde yaklaşık otuz yıl şeyhlik yapan Ebubekir Dede gün batımında âhirete intikal etmiş ve türbede medfûn Çelebi Ebubekir Efendi'nin sol tarafına defnedilmiştir

31 Ağustos 1848/ 1 Şevval 1264 Şair Namık Kemal (Mehmet Kemal)'in Mevlevî muhibbi anneleri Fatma Zehra Hanım Hakk'a yürümüştür. Afyon Mevlevî Dergâhı bahçesine defnedilmiş, 1895'te çıkan yangında sandukaları yanmıştır. Kabir taşı halen mevcuttur.

? Ağustos 1804 (Cemaziyelevvel 1219) - III. Selim Dönemi Mevlevî şeyhlerinden Ali Nutkî Dede 43 yaşında Yenikapı Mevlevîhanesi dergâhtaki odasında vefat etmiş ve dergâh haziresinde, Sâfi Musâ Dede ile Abdurrahim Efendi'nin ayak ucuna defnedilmiştir.

Ağustos 1885 Zekai Dede Efendi Sûznâk Mevlevî âyîn-i şerifini bestelemiştir.

MATBAH-I ŞERİF:

Arapça, şerefli mutfak demektir. Bu tâbir, özellikle Mevlevîler'e aittir. Mevlevî tekkelerinde, bir dervişin ilk terbiye yeri mutfaktı. Konya'da "Âsitâne" adıyla da anılan merkez dergâhta iki önemli mekân vardı. 1- Yemeklerin piştiği mutfak 2- Zikir ve semânın yapıldığı "Semahane". Mutfağa, dergahın tam ortasındaki kapıdan giriliyordu. Burada, bina boyunca devam eden genişçe bir koridor bulunurdu. Bu koridorun sağ tarafını, binanın o cephesini vücûda getiren, büyük bir oda teşkil ediyordu. Sol tarafı da, asıl mutfak bölümünü oluşturuyordu. Sağ taraftaki o büyük odaya, "Meydan Odası" veya "Meydan-ı Şerif" denirdi.

Matbah-ı Şerife de büyük bir kapıdan girilirdi. Burada, en büyük kazanları bile, içine alacak şekilde geniş bir ocak vardı ki, buna "Ateşbâz-ı Velî Ocağı" denilirdi. Bu ocak da, önem arzeden bir yerdi. Mutfağın sağ tarafında iki oda vardı. Bunun biri "Can Odası" denilen büyük bir oda, diğeri de, mutfak takımlarının bulunduğu "Kazanlık" idi.

Matbah-ı Şerif, Mevlevî dergahlarının önemli yerlerinden biridir. Mevlevîliğe girmek isteyenlerin ilk girdikleri kapı ve tarikata kabul olunmak için, bir müddet hizmete mecbur oldukları ilk merhaledir. Yani mutfakta yemek değil, aslında dervişler pişerdi. Bazan, pazartesi günü olmak üzere, her pazar pilav pişirilir ve pilava lokma denirdi. Bu pilavın pişirilmesi, bir takım usûl ve merasimlere bağlıydı. Pilav için ayrı bir kazan vardı. Gümüş gibi parlak olan kazan, beze sarılı olarak özel bir dolapta muhafaza edilirdi. Pilav sadece bu kazanda ve özel bir ocakta pişirilirdi. O ocağa, Âteşbâz-ı Velî Ocağı denirdi. Pilav pişirileceği zaman, "Kazancı Dede" kazanın başına gelir, bizzat nezaret ederdi. Kazancı Dede, pilav pişerken "Âteşbâz-ı Velî Postu" na otururdu. Bu pilavda kullanılan malzemeler şunlardı: Pirinç, et, nohut, kişniş, fındık. Kazancı Dede, pişirme işini orada bulunan matbah canlarına taksim etmişti. Kimisi suyunu kor, kimisi etini hazırlar, kimi de tuzunu dökerdi. Ve bu işler, hep bir sıra ve düzen içerisinde yapılırdı.

Giren müştaktır ol dudmâne (ocağa) girmeyen müştak
Misal-i Ka'be bir hayret matbah-ı monla
Şeyh Gâlib

Înayet-i Yezdân, himmet-i merdân ber mâ hâzır nâzır bâd.

Vakti Şerif, ahir ve akıbet hayrola,

Ramazân-ı Şerif mübarek ola,

Hayrlar feth ola, şerler def ola,

Allahu azimüşşanın ismi şerifi ile kalblerimiz pürnûr ola,

Demler safalar müjdât ola,

Dem Hazreti Mevlana, sırr-ı Cenab-ı Şemsi Tebrizi,

Kerem-i İmam-ı Ali ve Şefaatin Muhammedin Nêbî,

Hû diyelim Hûûû...

